

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 16.

Lördagen den 14 april.

Kl. 3 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 259, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag), m. m.; och nr 260, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till yrkesundervisningen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet *Domö*, som anförde: Herr talman! *Le-* Svar på interpellation. *interpellation.* Herr talman! Herr Lundberg, har — med utgångspunkt från damoten av denna kammare, herr Lundberg, har — med utgångspunkt från ett fall, vari en vid statens järnvägar anställd stationskarlsaspirant F. Stridh efter läkarundersökning för anställning såsom extra ordinarie tjänsteman blivit entledigad på grund av ryggdeformitet — till mig riktat följande frågor:

1. Har statsrådet uppmärksammat det osäkerhetstillstånd, som råder för aspiranter till statlig tjänst, och därmed sammanhängande ekonomiska och sociala problem?

2. Om så är fallet, är statsrådet villig att dels lämna en redogörelse för nu gällande anställningsprinciper för statlig tjänst samt dels upplysa kammaren om vilka åtgärder, som han anser nödvändiga att vidtaga för att få till stånd en bättre och för aspiranterna mera tillförlitlig anställningsform?

Det i interpellationen äsyftade fallet har nyligen varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i anledning av en framställning om fortsatt anställning för Stridh. Omständigheterna i detta fall äro i huvudsak följande.

Stridh är född 1918 och blev efter en av vederbörande tjänsteläkare i februari 1943 verkställd undersökning, varvid hans hälsotillstånd godkändes, antagen såsom tillfällig befattningshavare den 1 april 1943 och anställd såsom stationskarlsaspirant den 1 juni samma år. Det var avsett, att han skulle befordras till c. o. stationskarl den 1 oktober 1944. Efter förnyad undersökning i september 1944 fann undersökningsläkaren, att Stridh var olämplig för den angivna tjänsten med anledning av ryggdeformitet. Enligt utlåtande av en ortopedisk specialist bestod ryggdeformiteten i en lätt sidokrökning i övre länd- och nedersta brösttryggraden samt något ökad kutryggighet lokalt i nedre delen av brösttryggraden. Rygggradskrökningen ansågs vara av lindrig art och några tecken på rygggradsinsufficiens förelågo icke. Vederbörande järnvägläkare i Uppsala uttalade samtidigt sin uppfattning, att Stridh med sin rygggradskrökning obestridligt hade en svag rygg, som nog inte hölle i längden. På grund av dessa utlä-

Svar på interpellation. (Forts.)

tanden bestämde järnvägsstyrelsen i oktober 1944, att Stridh skulle — med hänsyn till hos honom konstaterade brister i kroppsligt hänseende — efter uppsägning entledigas.

Efter det framställningen till Kungl. Maj:t gjorts, inhämtade järnvägsstyrelsen utlåtande jämväl av en annan ortopedisk specialist. Detta utlåtande bekräftade i stort sett den bild, som undersökningarna i september 1944 givit, men innehöll en ganska försiktig bedömning av hälsotillståndet och sjukdomsriskerna. Sammanfattningsvis anfördes, att en rygg av detta slag ej kunde betraktas såsom utpräglat dålig. Det vore ett känt förhållande, att ryggförändringar av detta slag disponerade för framtida besvär. Orsaken till att besvären uppträdde först under en senare åldersperiod vore den med åren sjunkande vävnadsvitaliteten. Stridhs rygg kunde således ej betraktas som helt fullgod med hänsyn till de framtida möjligheterna för besvär och därav följande nedsatt arbetsförmåga inom framför allt tungt arbete.

Självfallet måste bedömningen av ett fall som detta vara föremål för tvekan. Vad i ärendet förekommit synes mig giva vid handen, att järnvägsstyrelsen på basis av det hos styrelsen föreliggande materialet haft fog för sin åtgärd att låta uppsäga Stridh från anställningen. Vid ärendets remissbehandling framkommo emellertid vissa omständigheter, vilka kunde giva stöd för antagandet, att ryggedeformiteten i detta fall icke skulle komma att menligt inverka på den framtida tjänstbarheten.

Kungl. Maj:t har också genom beslut den 13 april 1945 — med hänsyn till omständigheterna i det föreliggande fallet — medgivit att Stridh finge kvarstå i tjänst.

Jag övergår nu till de av interpellanten framställda frågorna angående aspiranternas anställningsförhållanden. Det ligger i sakens natur, att jag här måste begränsa mig till allenast några få synpunkter med sikte närmast på förhållandena vid statens järnvägar.

För vinnande av pensionsberättigande anställning i statens tjänst fordras i regel, att viss tjänstgöring fullgöres i en mindre fast anställningsform, inom vissa grenar av statsförvaltningen benämnd aspirantanställning, inom andra anställning såsom extra tjänsteman. Vid statens järnvägar föregås aspirantanställningen i regel av någon tid i tillfällig tjänst. Under aspiranttiden skall befattningshavarens lämplighet för mera fast anställning prövas ur olika synpunkter. Det är uppenbart, att en sådan prövning — även om den för aspiranten innebär en viss tids osäkerhet om huruvida slutlig anställning skall vinnas — är påkallad med hänsyn till de förpliktelser, som antagning i extra ordinarie eller ordinarie tjänst för med sig för statsverket.

Aspiranttjänstgöringens varaktighet växlar inom skilda förvaltningsgrenar. För de stora grupperna av rekryteringspersonal vid statens järnvägar fortlöper tjänstgöringen i allmänhet efter i huvudsak de linjer, som jag förut angivit i fallet Stridh, ehuru naturligtvis variationer förekomma. Befordran till extra ordinarie är självfallet beroende även på bedömningen av frågan, huruvida stadigvarande behov av aspirantens arbetskraft föreligger. Anställningsförhållandena för stora grupper av rekryteringspersonal inom statsförvaltningen i allmänhet är för närvarande föremål för en sakkunnigutredning inom finansdepartementet, och jag skall därför icke gå närmare in på dem. Då interpellantens intresse främst synes knutet till läkarundersökningens betydelse i antagningshänseende, skall jag inskränka mig till en kortfattad redogörelse för vissa bestämmelser härutinnan.

Jämlikt kungörelsen 460/1935 må icke någon vinna anställning i statlig befattning, med vilken är förenad pensionsrätt, eller anställas i syfte att efter

Svar på interpellation. (Forts.)

viss provnings- eller utbildningstid erhålla sådan befattning, med mindre han företett läkarintyg angående sitt hälsotillstånd. Denna föreskrift säger intet om de fordringar, som ur hälsosynpunkt böra ställas på innehavaren av den ifrågasvarande tjänsten. Av förarbetena till författningen framgår, att syftet icke varit att uppställa frihet från sjuklighet och dylikt såsom allmänt kompetensvillkor för erhållande av anställning i statens tjänst. Där ej sådant stadgande i annat sammanhang meddelats, får den anställande myndigheten följaktligen fästa samma avseende vid läkarintyget som vid andra ansökningshandlingar. Myndigheten är sålunda skyldig att pröva sökandens lämplighet jämväl ur hälsosynpunkt, men meningen är icke — såsom interpellanten i något tillspetsad form antytt — att statstjänsten skulle vara förbehållen fysiska A-människor.

Förevarande kungörelse reglerar icke skyldigheten att förete läkarintyg för anställning vid bl. a. de affärsdrivande verken. För dessa ha särskilda föreskrifter redan tidigare varit gällande. Beträffande statens järnvägar finnas bestämmelser härom i järnvägsstyrelsens instruktion och särskilt utfärdade föreskrifter angående fordringarna i avseende å kropps- och sinnesbeskaffenheten hos befattningshavare vid statens järnvägar.

Dessa bestämmelser innebära, att en tjänstesökande före första anställningen måste förete läkarintyg rörande färgsinne samt hälsotillstånd i övrigt. För anställning såsom extra ordinarie fordras i regel ny läkarundersökning. Läkarundersökningen avser att fastställa, att vederbörande äger god kroppsbyggnad, är fri från påtagliga psykiska defekter och icke är behäftad med vissa särskilt angivna kroppsfel och sjukdomar. Härutöver finnas specialbestämmelser för personal med viss tjänstgöring.

En reglering sådan som den angivna är uppenbarligen betingad av de speciella krav, som med hänsyn till trafiksäkerheten måste ställas på järnvägspersonalen. Det är givet, att en aspirant icke kan från början vara säker på fortsatt anställning, då det i vissa fall kan vara möjligt att vederbörande sig själv ovetande är behäftad med någon redan utbildad eller latent defekt, som icke upptäcker vid en första undersökning. Av tillgängliga statistiska uppgifter framgår emellertid, att riskerna för aspirantpersonalen att efter fullgjord aspiranttjänstgöring icke bli antagen i mera stadigvarande tjänst på grund av sådan provning av hälsotillståndet äro obetydliga. Under tiden 1 oktober 1943—1 januari 1945 ha sålunda sammanlagt 5 787 aspiranter befordrats till extra ordinarie befattningshavare i 5:e lönegraden, medan under samma tid endast 13 fall förekommit, där järnvägsstyrelsen anbefallt uppsägning av aspiranter på grund av brister i avseende å kroppsbeskaffenheten.

Den korta översikt, till vilken jag här måst inskränka mig, ger enligt min mening stöd för uppfattningen, att kravet på anställningstrygghet för aspiranter i statens tjänst ur de synpunkter, som närmast varit föremål för interpellantens intresse, blivit inom rimliga gränser tillgodosett. Någon anledning att här tala om ett osäkerhetstillstånd eller om godtyckligt förfarande synes mig icke föreligga. Att bedömningen av ett enstaka tveksamt fall kunnat utfalla olika, är naturligt. Men det är knappast obilligt, att staten förbehåller sig att under viss tid före fast anställning pröva både vederbörandes lämplighet i arbetet och hans fysiska och psykiska tjänstiduglighet. Vad särskilt angår föreskrifterna om läkarundersökning äro dessa ägnade att undanröja riskerna såväl för statsverket att välja olämplig personal som för de anställningssökande själva att komma in på en levnadsbana, som icke lämpar sig för deras kropps-konstitution och hälsotillstånd. Härtill komma för statens järnvägars del de särskilda fordringar, som med hänsyn till allmänhetens krav på trafiksäkerhet måste ställas.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Lundberg**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation, och jag får samtidigt uttala min tillfredsställelse över att Kungl. Maj:t medgivit att personen i detta aktuella fall, herr Stridh, får kvarstå i tjänst.

Av svaret framgår även att den fråga, som det här gäller, är föremål för en sakkunnigutredning. Det kan därför kanske vara befogat att göra en del allmänna kommentarer, i synnerhet som jag i viss omfattning bibringats en känsla av att läkare och de anställande myndigheterna i en del fall uppsatt kompetenskrav, som sammanfalla, i det tillspetsade uttrycket A-människor. Jag kan medge att uttrycket är något tillspetsat, men frågan är så pass allvarlig att jag velat få den uppmärksammas, ty den har avgörande betydelse för arbetsmarknaden i dess helhet.

Staten är en stor arbetsgivare med något hundratusental anställda. De anställningsprinciper, som tillämpas inom de statliga verken, få därför allmän betydelse. Efter vad jag kan förstå, äro de statliga anställningsförmånerna av bl. a. fri sjukvård, sjukledighet med bibehållande av vissa löneförmåner, tjänste- och familjepension en bidragande orsak till vad man kan kalla det stränga läkarurvalet, därvid även till synes betydelselösa skavanker tagas till intäkt för att neka statlig anställning, då det kan befaras att vederbörande i framtiden kan få nedsatt arbetsförmåga. Detta i sin tur för till att i många fall hälsokraven ej bli dikterade av hänsyn till tjänstgöringens karaktär i olika befattningar utan av hänsyn till sjukledighets- och pensionsförmåner.

Till detta kommer att enskilda, i yrket väl förfarna läkare vid bedömningen av ett visst fall kunnat komma till andra värden än ett verks egna tjänsteläkare gjort, och även om detta kan ha sin förklaringsgrund, skapas därigenom en beklaglig känsla av osäkerhet, som i vissa fall även kan utmynna i en känsla av godtyckligt förfarande.

Frågan om de partiellt arbetsföra har ju under senare tid aktualiserats och alla äro väl besjälade av en känsla av att något måste göras på detta område. Det blir nog även nödvändigt att samhället tar krafttag för att komma till rätta med detta problem. Man måste då fråga sig: bör icke samhället under dessa förhållanden noga se till att icke en del människor felaktigt inrangeras i de partiellt arbetsförmögna led genom omotiverat höga anställningskrav inom statliga verk och inrättningar samtidigt som själva arbetsuppgiften får komma i efterhand?

En person, som varit anställd såsom aspirant i statlig tjänst men på grund av något mindre sjukdomssymtom blivit avskedad, måste ju på något sätt söka sig ut på den allmänna arbetsmarknaden. Det kan då tänkas att de privata arbetsgivarna med hänvisning till statens anställningsprinciper ause sig helt fritagna från ansvar att godtaga den av staten vrakade, men till arbete fullt dugliga arbetskraften. Detta förhållande är i längden ohållbart, och det är angeläget att samhället snarast möjligt söker lösa detta viktiga problem. Jag kan villigt erkänna att det skydd i olika avseenden, som tillerkännes de statsanställda arbetarna, inte har sin motsvarighet hos de privata arbetsgivarna, men detta bör inte utesluta möjligheten att lösa frågan på ett gott sätt.

Hur olika kompetensfordringarna äro konstruerade framgår bl. a. av en skrift, som utgivits av arbetsmarknadscommissionen och där professor Sven Larsson i fråga om synkrav och arbetsanställning anför: »Det förefaller onekligen överraskande, att man i vårt land kan bli kirurg och tandläkare med hur dålig synskärpa som helst och med hur stark närsynthet eller annat brytnings-

Svar på interpellation (Forts.)

fel som helst men ej telefonist, telefonarbetare eller brevbarare. Man kan få bli läkare och tandläkare utan att någon bekymrar sig om synskärpa eller refraktion men icke sjuksköterska eller sjukvårdare.»

Det är givet att jag inte vill sätta i fråga att det inte för vissa statstjänster skulle vara nödvändigt med speciellt noggrann prövning av arbetarnas lämplighet, detta inte minst inom trafikväsendet, men då bör detta ha sitt stöd i arbetarens lämplighet och förmåga att utföra arbetsuppgiften och inte endast sikta på frågan: finns det överhuvud taget någon som helst sjukdomsrisk, som kan medföra den eller den belastningen i framtiden?

Jag kan inte komma ifrån att det nog råder ett motsatsförhållande mellan staten såsom den, som skall garantera sina medborgare trygghet mot nöd till följd av sjukdom, och staten såsom arbetsgivare, vilken liksom varje annan arbetsgivare kräver största möjliga effektivitet av sina anställda. Det är att hoppas, att vi inom en snar framtid skola kunna ordna fri sjukhusvård och bättre sjukförsäkring på ett sådant sätt, att alla skola få njuta av denna trygghet och förmån. På så sätt kanske andra bestämmelser automatiskt kunna följa inom våra statliga verk.

Med det anförda har jag endast velat understryka att de statliga anställningsprinciperna äro mogna för en revidering, och jag noterar givetvis med tillfredsställelse, att Kungl. Maj:t redan vidtagit åtgärder för att realisera detta önskemål.

Kanske jag dock bör tillägga, att jag hoppas att vid denna revidering även den praktiska erfarenhet beaktas, som finns samlad såväl hos de statliga verken som dess personalorganisationer. Det måste i detta sammanhang sägas ifrån att endast med s. k. intelligensprov löser man icke rekryteringsfrågan, ty om enbart de teoretiskt-vetenskapliga uppfattningarna få bli de bestämmande, kan det lätt tänkas att vi få folk kvar för arbetsuppgifterna, som sakna möjlighet att praktiskt utföra dem.

Jag tolkar svaret på min interpellation så, att statsrådet även i fortsättningen kommer att ägna denna fråga den praktiska och intresserade uppmärksamhet, som erfordras för en förnuftig lösning av dessa viktiga spörsmål. Jag ber också att än en gång få tacka statsrådet för det intresse, som kommit till synes i samband med handläggandet av det i detta sammanhang berörda personalärendet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Domö**, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kamnare, herr Gavelin, har i en till mig riktad interpellation frågat, huruvida jag uppmärksammat den oro och det missnöje, som kommit till uttryck på sina håll bland landets vägarbetare sedan staten övertagit vägväsendet, och om jag ämnade vidtaga några åtgärder, som kunde leda till ett bättre förhållande för bl. a. vägarbetarkåren.

Interpellanten framhåller, att hans uttalanden grunda sig på iakttagelser från hans hemtrakt. Den oro och det missnöje, som kommit till interpellantens kännedom, skulle ha sin grund däri, att vägarbetarkåren förväntat en säkrare och mera varaktig anställning, sedan staten övertagit vägväsendet, men att denna förhoppning icke infriats utan att tvärtom en försämring skulle ha inträtt på en del håll. Sålunda hade relativt betydande permitteringar av vägarbetare på sina håll ägt rum redan första året efter förstatligandet. Även

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetare, som under en lång följd av år varit i vägarbete, hade drabbats av dessa permitteringar.

I anledning av interpellationen har jag under hand införskaffat en promemoria från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Styrelsen har bl. a. sökt klarlägga vissa av interpellanten berörda, med vägväsendets förstатligande sammanhängande förhållanden, vilka i stort sett torde vara kammarens ledamöter bekanta från behandlingen av frågan om vägförstatligandet. Då jag icke ansett mig böra uppehålla kammaren med en rekapitulation av hithörande frågor, har jag överlämnat en avskrift av styrelsens promemoria till interpellanten för kännedom i dessa delar. Här torde jag kunna inskränka mig till följande anmärkningar.

Inför vägförstatligandet genomförde många vägstyrelser en forcering av särskilt vägbyggnadsarbeten men i viss mån även vägunderhållsarbeten. Vägdistrikten arbetade därvid så att säga i förskott i avvaktan på vederbörligt statsbidrag. Detta medförde, att antalet vid vägdistrikten anställda arbetare ökades under år 1943. Härtill kom, att vissa vägdistrikt redan tidigare voro överorganiserade.

Sedan den statliga vägorganisationen den 1 januari 1944 övertagit såväl vägunderhåll som vägbyggnad, skola givetvis alla arbeten på detta område utföras med de anslag, som av statsmakterna anvisats, och efter de på detta arbetsområde gällande bestämmelserna. Vägmyndigheterna äro sålunda nu bundna inom gränserna för anvisningar på riksstaten och ha icke tillgång till någon sådan medelsreserv, som väggassorna tidigare utgjorde. Som bekant ha de statliga väganslagen under senare år varit starkt nedskurna av den anledningen, att medel och arbetskraft ansetts mera nödvändiga på andra verksamhetsområden än vägväsendets. De begränsningar, som härav föranletts, bero på statsmakternas vilja och icke på några åtgöranden från vägmyndigheternas sida.

I början av år 1944 visade det sig med hänsyn till nu berörda omständigheter ofrånkomligt att nedlägga eller begränsa vissa arbeten. Detta medförde permitteringar på vissa håll, särskilt i de överorganiserade vägdistrikten. I några län skärptes situationen av att lokal arbetsbrist uppkom inom vissa industrier. I detta läge gjorde som bekant väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statens arbetsmarknadskommission en gemensam framställning om medel för beredande av arbete åt bl. a. permitterade vägarbetare. Kungl. Maj:t förelade riksdagen förslag i enlighet med myndigheternas hemställan, varefter å tilläggsstat för budgetåret 1944/45 anvisades ett anslag av 15 000 000 kronor till vissa vägarbeten. Med anlitande av dessa medel ha smärre arbeten sedermera igångsatts i praktiskt taget alla län. Övergångstidens svårigheter i dessa hänseenden torde numera vara övervunna.

Det ligger i vägarbetenas säsongbetonade natur, att vägarbetarkåren måste sammansättas av en stam av mera varaktigt anställda arbetare och en grupp arbetare, som anställas vid behov. För att i möjligaste mån utjämna växlingarna i behovet av arbetskraft och bereda en jämnare och mera stadigvarande sysselsättning åt vägarbetarkåren inom det statliga vägväsendet har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bl. a. försökt att till lågsäsongerna förlägga sådana arbeten, som äro oberoende av årstid och väderlek. Vidare har styrelsen sökt tillvarataga möjligheterna att såsom underhållsarbetare anställa personer, vilka i sitt arbete alternera mellan å ena sidan jordbruks- och skogsarbete samt å andra sidan vägarbete. I viss omfattning kunna de för vägunderhållet tillfälligt anställda arbetarna under mellanperioderna sysselsättas vid vägbyggnadsarbeten.

Vad angår det av interpellanten berörda spørsmålet om grunderna för permit-

Svar på interpellation. (Forts.)

tering av vägarbetare förhåller det sig så, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sökt tillämpa den naturliga huvudprincipen att, när andra skäl icke äro avgörande, arbetare med kortare tjänstetid permitteras före arbetare med längre tjänstetid. Bedömningen av dessa frågor har emellertid till en början ofta varit svår, enär vägdistrikten icke haft några samlade uppgifter rörande arbetarnas anställningsförhållanden.

Av det anförda framgår, att det icke torde vara berättigat att såsom ett allmänt omdöme påstå, att en försämring skulle ha inträtt i förhållandena beträffande arbetarnas anställning och uppsägning efter vägförstatligandet. Enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelat ha också vägförvaltningarna till styrelsen samstämmigt uppgivit, att oro eller missnöje med anledning av de efter vägväsendets förstatligande tillämpade formerna för sysselsättning och anställning icke försports bland vägväsendets arbetare.

Att vägarbetarnas anställningsförhållanden i övriga avseenden genom vägförstatligandet undergått en avsevärd förbättring torde vara allmänt bekant. Vägunderhållsarbetarna erhålla numera t. ex. vissa sociala förmåner såsom sjukersättning, fri läkarvård och pension.

Vägväsendets förstatligande har beslutats bland annat i syfte att vinna ökad möjlighet till rationalisering av arbetet med vägunderhållet. Detta syfte, som icke bör få undanskymmas, är ej oförenligt med en strävan att förbättra även vägarbetarkårens anställnings- och sysselsättningsförhållanden. Att det på en eller annan punkt kan ha gnisslat något i övergången till den nya organisationen är knappast ägnat att förväna med hänsyn till den stora omfattningen av organisationsreformen och den korta tid, på vilken denna genomförts. Det arbete på en förbättring av förhållandena, som bedrivits och alltjämt bedrivs parallellt med och såsom ett led i de fortgående rationaliseringssträvandena, synes mig emellertid hava sådan inriktning, att från min sida några särskilda åtgärder i detta avseende icke äro påkallade.

Härpå anförde:

Herr Gavelin: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Interpellationen kom ju till på grund av de betydande permitteringar, som skedde uppe i Norrbotten i början av året, men därtill anlade jag också några speciellt kommunala synpunkter på denna fråga. Såvitt jag kan finna, bekräftar statsrådet i sitt svar, att betydande permitteringar verkligen ägt rum, men framhåller att dessa varit nödvändiga genom att en del vägstyrelser de sista åren före förstatligandet av vägväsendet forcerade vägarbetena på ett sådant sätt, att antalet arbetare ökades betydligt under det sista året dessförinnan, d. v. s. under 1943.

Jag känner inte till, hurudan uppgången varit inom väg och vatten i fråga om antalet anställda arbetare vid vägväsendet. Den 1 juli 1943 — alltså under vägstyrelsernas tid — voro dock i runt tal 11 000 vägarbetare anställda inom vägväsendet. Ett år senare hade kåren minskats till i runt tal 9 400 arbetare. Enligt uppgifter jag fått, fanns det den 15 januari, alltså strax före framställandet av min interpellation, 184 arbetslösa vägarbetare i Norrbottens län, 285 i Västerbottens län och 288 i Västernorrlands län. Antalet arbetslösa vägarbetare för Norrland i dess helhet var nära 1 000. Man måste säga, att det är egendomligt, att den omflyttning, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen talar om i sin PM i anledning av interpellationen, just skall drabba de nordligaste länen på detta sätt.

Statsrådet framhåller att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sökt tillämpa den naturliga huvudprincipen, att arbetare med kortare tjänstetid permitteras före

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetare med längre anställningstid. Men om det nu skulle vara riktigt, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vill göra gällande, att vägarbetarkåren blivit onaturligt stor under de sista åren, och permitteringarna skett efter de här anförda principerna, så har man svårt att fatta, att arbetare, som varit anställda ända upp till 12 år, ha behövt drabbas av dessa permitteringar. Och har en arbetare haft anställning 10—12 år inom vägväsendet och aldrig varit utan arbete under den tiden, men plötsligt får permission första året staten blivit arbetsgivare, så är det inte att undra på att han känner sig missnöjd.

Jag framhöll i min interpellation, att det var på vissa förhållanden i min hemtrakt som jag grundat min uppfattning i denna fråga. Huruvida förhållandena voro likartade i andra trakter, kunde jag inte veta då. Senare har jag emellertid fått belägg för att det finns missnöje även på andra håll. I en skrivelse, som jag efter interpellationens framställande erhölet från en av vägarbetarnas förtroendemän, framhålles, sedan denne redogjort för en del saker, såsom ett slutomdöme: »I allmänhet kan sägas att staten farit hårdare fram då det gällt permitteringar än vad vägstyrelserna gjorde på sin tid.»

Men även i fråga om förtjänsterna har det märkvärdigt nog skett en försämring, sedan staten övertog vägväsendet. Enligt socialstyrelsens uppgifter för första halvåret 1944 minskades ackordsförtjänsten för vägarbetarna med 15 upp till 28 öre i timmen — det var något olika i olika län. Under åren 1940—1944 befann sig däremot genomsnittsförtjänsten på ackordsarbetare i ständigt stigande och steg vissa år med upp till 15 öre. Detta är ju ett förhållande, som inte kunnat undgå att uppmärksammas, och det har tagit sig uttryck i vad som anförts här, nämligen ett visst missnöje mot staten såsom arbetsgivare.

Att vägförvaltningarna enligt statsrådets uppgift inte skulle ha förmärkt något missnöje eller oro, har jag svårt att förstå, i varje fall när det gäller Norrbotten. Nu kan man ju ha olika uppfattning om vad som är att betrakta såsom missnöjesyttringar, men enligt mitt förmenande torde vägmyndigheterna i Norrbotten inte ha kunnat uppfatta det såsom något annat än uttryck för missnöje, när inte bara från arbetarnas utan även från de kommunala myndigheternas sida ständiga påstötningar gjorts om igångsättandet av vägföretag för att arbete skulle kunna beredas de vägarbetare, som blivit arbetslösa.

I höstas hade vi inom vår kommun en betydande arbetslöshet på landsbygden. Skogsarbetet hade inte hunnit komma i gång och gjorde det för övrigt inte heller riktigt förrän efter nyår. Vi ha flera vägföretag, som varit klara att påbörjas alltsedan 1942 och 1943, men det har inte lyckats vägnämnden eller de kommunala myndigheterna i övrigt att få något av dessa vägföretag i gång. När det gjorts framställning därom, har man svarat att det saknades medel till dessa företag. Om emellertid någon av de vägar, som jag här åsyftar, fått komma till utförande, hade många skogs- och vägarbetare sluppit gå arbetslösa så pass lång tid under hösten och förvintern som de nu fingo göra.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla, att statsrådet inte får förundra sig över att man inom en sådan kommun som Gällivare känner sig missbelåten med nu rådande förhållanden. Vid statens övertagande av vägväsendet, fick ju staten även övertaga de tillgångar som funnos inom vägdistriktet. Gällivare vägdistrikt överlämnade därvid i tillgångar inte mindre än 1 594 000 kronor. I detta ingingo naturligtvis inventarier och maskiner för i runt tal 75 000 kronor samt outtaget statsbidrag på cirka en halv miljon kronor, men den största delen av beloppet utgjordes dock av uttaxerade medel — medel som till en del voro avsedda för vägar, som nu inte kunnat bringas till utförande på grund av att statsmakterna inte anslagit några pengar till dessa vägföretag. Vi ha endast fått det beskedet, att om stor arbetslöshet uppstår inom kommunen, kunna vi få vägarna utförda såsom beredskapsarbete.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vi ha inom de kommunala myndigheterna den bestämda uppfattningen, vilket jag även framhållit i min interpellation, att det inte kan vara riktigt att på detta sätt överföra samtliga vägföretag inom en kommun eller ett vägmästarområde till beredskapsarbete. Jag tycker att man skulle kunna planlägga det hela på ett sådant sätt, att det alltid finnes möjlighet till ordinarie vägarbete där det råder verkligt behov av nyttiga vägar. Det är väl inte riktigt att ordinarie vägarbetare skola permitteras för att sedan göras till beredskapsarbetare vid andra vägföretag.

Jag är dock fullt på det klara med att man inte i dessa avseenden kan klandra vägmyndigheterna, utan att kritiken kanske ytterst bör riktas mot riksdagen, som godkänt denna princip.

Till sist vill jag framhålla, att jag inte är eller har varit motståndare till vägväsendets förstatligande. Jag har också i min interpellation framhållit, att reformen nog haft sin betydelse i vissa avseenden, och dit hör vad som tillkommit i fråga om sociala förmåner, något som ju statsrådet här pekat på. Nu torde det dock ligga till så, att utöver förvaltnings- och administrationspersonal endast ett mycket ringa antal arbetare kommit i åtnjutande av dessa förmåner. Såvitt jag vet, står ännu så länge hela den stora anläggningsskären utanför härvidlag.

Att administrationspersonalen fått bättre och säkrare anställningsförhållanden är naturligtvis något som man noterar med tillfredsställelse. Det har ju vittnats från många håll, att det nu är bättre ordning och reda därvidlag, och kåren har även, i motsats till vad fallet är med grovarbetarkåren, betydligt utökats. Enligt de uppgifter jag fått funnos under vägstyrelsernas tid cirka 750 anställda, men antalet har nu ökats till i runt tal 1 000. Denna ökning har nog varit nödvändig för den omorganisation av vägförvaltningen som skett. Jag skulle emellertid vilja uttala den önskan, att vägmyndigheterna, när det gäller anställande av förvaltningspersonal, så långt möjligt försöka bereda vägarbetare, som visat sig dugliga därtill, möjlighet till befordran.

Statsrådet synes inte ha funnit anledning till några särskilda åtgärder, när det gäller de förhållanden, som jag berört i min interpellation, men jag tror dock att interpellationen i viss mån haft betydelse, och jag har den livliga förhoppningen att statsrådet i varje fall kommer att med intresse följa utvecklingen på vägväsendets område och, om det blir nödvändigt, även ingripa, där så anses påkallat.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Den ärade interpellantens anförande ger mig anledning att i någon mån understryka vad som sades i interpellationssvaret.

När man går att bedöma förhållandena på ett enskilt arbetsområde, skall man inte glömma bort, att vi ha levat och leva i en krigstid, som gjort det nödvändigt att använda arbetskraften där den ur folkhushållningssynpunkt bäst behövt. Och om under denna hårda tid inskränkningar i rätt hög grad ha skett på vägväsendets område, så har detta orsakats av bedömningar, som äro gjorda av den myndighet, som har att svara för dels att arbetslösa få arbete, dels också att arbetare finnas tillgängliga för de mest nödvändiga arbetena, nämligen arbetsmarknadskommissionen. Även riksdagens beviljande av väganslag har naturligtvis varit beroende av de rörelser i fråga om arbetskraften, som krigstiden gjort nödvändiga.

Permitteringarna inom vägväsendet måste således i främsta rummet hänföras just till de omständigheter, som jag här berört, och inte till det statliga övertagandet av vägväsendet. Jag var inte någon tillskyndare av förstatligandet av vägväsendet, utan jag var mycket skeptisk mot detta, men det hindrar inte

Svar på interpellation. (Forts.)

att jag måste i detta fall säga, att jag inte har kunnat finna, att den statliga vägförvaltningen på något sätt brustit, när det gällt att försöka taga hand om arbetskraften på bästa sätt.

Jag har, herr talman, känt mig uppmanad att göra dessa ytterligare påpekanden i anledning av interpellantens anförande.

Herr Gavelin: Herr talman! I anledning av vad statsrådet här sagt vill jag framhålla att jag betonade ju mycket starkt i mitt förra anförande, att det inte är vägförvaltningsorganen, som i detta fall ha brustit, utan det är den princip, som riksdagen slagit in på, som torde utgöra anledningen till de förhållanden som faktiskt råda.

Jag kan emellertid inte underlåta att än en gång understryka, att vi ute i vägdistriktet inte kunna finna det riktigt, att vägar, varav det råder ett starkt behov och som planlagts sedan flera år tillbaka och till vilka även medel ha uttaxerats, endast skola få komma till utförande såsom beredskapsarbeten.

Jag är också medveten om att det kan vara svårt att få tillräckligt med arbetskraft till skogen, men jag har dock i min hemkommun konstaterat, att det inte rått någon brist på skogsarbetare, utan tvärtom varit brist på skogsarbete. Vi ha inom ett område, där en väg skall anläggas, haft ett 60-tal arbetare, som gått utan arbete under ett par månader, och vi ha därför på allt sätt försökt att få detta vägföretag i gång. Vi ha emellertid då fått det svaret, att det är omöjligt att börja med vägföretaget i fråga, ty det finns inga medel därför. Endast om kommunen råkar i verkliga svårigheter på grund av arbetslösheten därstädes, skulle det vara möjligt att sätta i gång med vägföretaget.

Jag tror med bestämdhet att statsrådet måste ge mig rätt i att det härvidlag bör ordnas på det sättet, att inom de olika vägområdena medel alltid finnas tillgängliga på ordinarie stat för vissa vägföretag. Därför är ju inte sagt, att man ovillkorligen skall sätta i gång med dessa företag, och det är ju inte heller någonting som hindrar att ett sådant vägföretag, om läget i fråga om arbetskraft skulle bli kritiskt på något annat område, t. ex. inom industrien, lägges ned tills vidare och arbetarna överförs till detta andra område. Som det nu är, finns t. ex. i det stora distrikt, som jag representerar, inte ett enda vägföretag upptaget på ordinarie stat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 256, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

§ 5.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 571 av herr *Jansson* i Örebro.

§ 6.

Interpellation. Herr *Andersson* i Dunker erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I slutet av förra året meddelades, att överenskommelse träffats om att ryska legationstjänstemän skulle få besöka de baltiska flyktinglägren här i Sverige för att meddela, att de balter som så önska ha full frihet att resa hem utan att riskera repressalier av något slag. Från svensk sida intogs den principiella ståndpunkten i fråga om de baltiska flyktingarna att de, som äro rent ryska medborgare och icke äro politiska flyktingar, i mån av möjlighet böra resa hem.

Interpellation. (Forts.)

Enligt den nämnda överenskommelsen skulle de ryska legationstjänstemännen lämna praktiska anvisningar för dem, som ville anmäla sig för hemresa. Däremot skulle tjänstemännen icke äga rätt att individuellt söka påverka flyktingarna i avsikt att förmå dem att resa hem. Besöken skulle därför tillgå så, att de ryska legationstjänstemännen åtföljdes till lägren av ett par svenska tjänstemän, som skulle se till att allt gick enligt de fastställda riktlinjerna.

Flera månader föringo, innan den träffade överenskommelsen sattes i verkställighet. Detta lär ha berott på att ryska legationen icke hade tillgång till lämplig personal för uppgiften i fråga. För rätt kort tid sedan meddelades emellertid, att den ryska beskickningen begärt och fått inresevisum för tjänstemän från Moskva, som skulle ombesörja dessa besök.

Med ledning av de uppgifter, som lämnats i pressen om den nämnda överenskommelsen, har man fått den uppfattningen, att besök av ryska legationstjänstemän skulle företagas endast vid flyktinglägren. Under de senaste dagarna har emellertid omtalats i tidningspressen, att ryska tjänstemän besökt enskilda flyktingar eller flyktingfamiljer, som haft anställning hos svenska arbetsgivare. De måste sålunda ha erhållit uppgift om såväl namn som adress på dessa flyktingar, som lämnat flyktinglägren och erhållit arbete i privat tjänst. Man måste väl antaga, att dessa namn- och adressuppgifter lämnats av vederbörande svenska myndigheter. Några uppgifter om hur därmed förhåller sig har emellertid icke lämnats offentligheten.

I flera fall synas de ryska tjänstemännen vid dessa besök ha uppträtt på ett mindre lämpligt sätt, såvitt skildringarna av besöken överensstämmer med de verkliga förhållandena. Från skilda platser i landet rapporteras, att ryska tjänstemän utan att legitimera sig gått in på lantgårdar, där flyktingar varit anställda och hållit veritabla förhör med dem. De synas ha utövat påtryckningar på flyktingarna för att förmå dem att resa hem och, om de inte frivilligt gick med på detta, ha de hotat i ett fall med att den svenska polisen skulle hjälpa dem att få hem flyktingarna, i ett annat fall med att de skulle anmäla saken för den ryska regeringen, ifall de på något sätt hindrades i sin verksamhet.

Det vill synas, som om i samtliga de fall, som omtalats i tidningspressen, flyktingarna skulle ha varit ingermanländare. Dessa flyktingar intaga ju en annan ställning än flyktingarna från de baltiska staterna, emedan de ostridigt äro sovjetryska medborgare. Om ryska tjänstemän erhållit tillstånd till vistelse i Sverige, kunna de svenska myndigheterna givetvis ej hindra dem från att söka kontakt med sina landsmän, men däremot kan det ingalunda existera någon skyldighet för dessa sovjetryska medborgare att ta emot tjänstemännen, om de inte önska detta. Ännu mindre böra dessa tjänstemän äga rätt att anställa förhör med dem och söka tvinga dem att flytta hem till Sovjetryssland igen. Ett sådant förfaringssätt torde icke kunna anses stå i överensstämmelse med den överenskommelse som träffats. Om flyktingarna äro anställda hos svenska arbetsgivare, kunna dessa väl icke heller vara skyldiga att släppa in de nämnda tjänstemännen i sina hem, om de anställda icke vilja träffa dem.

De ryska tjänstemännens uppträdande har väckt stor uppmärksamhet och utlöst åtskillig oro hos arbetsgivare, som ha baltiska flyktingar i sin tjänst. Till övervägande del torde dessa flyktingar vara anställda inom jordbruket. Då inga som helst upplysningar till allmänheten lämnats om karaktären av dessa besök hos enskilda flyktingar, är oron förklarlig. Arbetsgivarna kunna inte veta, om de ryska tjänstemännen ha rätt att erhålla tillträde till enskilda hem och gårdar och vilka rättigheter de äga gentemot flyktingarna. Man vet inte heller, om liknande besök möjligen kunna komma att företagas även av tjänstemän från andra främmande makters legationer hos flyktingar från deras respek-

Interpellation. (Forts.)

tive hemländer eller vilka rättigheter dessa tjänstemän i så fall kunna äga. Det skulle vara synnerligen önskvärt, att klara besked kunde lämnas allmänheten om vilka rättigheter utländska legationstjänstemän äga i dessa här berörda hänseenden.

Med anledning av vad jag sålunda här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Känner herr statsrådet till att besök företagits av tjänstemän från ryska legationen hos enskilda arbetsgivare, som ha flyktingar i sin tjänst, och under vilka former detta skett?

Kunna svenska arbetsgivare, som ha flyktingar anställda i sin tjänst, tvingas att mot sin vilja medge tillträde till sina hem, gårdar och arbetsplatser för utländska legationstjänstemän, vilka önska komma i kontakt med flyktingarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till ett mellan Storbritannien, Amerikas Förenta Stater m. fl. länder träffat, den 5 augusti 1944 i London undertecknat internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten och med anledning av nämnda proposition väckta motioner;

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/1945;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kapitalinvesteringar i telegrafverkets fond för budgetåret 1945/46;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nyanskaffning av ånglok;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Kalmar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stationsmästaren F. E. Pettersson från utgivande av visst skadeståndsbelopp;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av lokaler för högsta domstolen och Svea hovrätt;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarets fonder, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från ersättningsskyldighet;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett tekniskt gymnasium i Hälsingborg;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om skattefrihet för gåvor till hemvärdet och dess underavdelningar; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 20, angående användande av riksbankens vinst för år 1944;

nr 21, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 696) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om beredande av pensionsrätt åt underläkare vid vissa sjukhus;

första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förnings- och förhandlingsrätt, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 28, beträffande väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

nr 29, i anledning av väckta motioner angående visst tillägg till lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar; och

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, dels ock en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatsens nionde huvudtitel;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 17, i anledning av väckt motion angående utredning rörande möjligheten att för semesterhemsändamål frigöra lämpliga byggnader på av kronan ägda egendomar m. m.;

nr 18, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna i 2 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder m. m.; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslagsfrågor; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning om ändrade bestämmelser rörande det kyrkliga kollektivsändet.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Filip Malmqvist i Huskvarna från skyldighet att erlägga viss stämpelavgift; samt

från första lagutskottet:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen;

nr 134, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid; och

nr 135, i anledning av väckt motion om bidrag ur kyrkofonden till bestridande av kostnaderna för ombyggnad av prästgården i Kvikkjokks kapellförsamling.

Vidare anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i 1, 2 och 9 kap. vattenlagen; och

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1930 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 572, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 252, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare *m. fl.*; och

herr *Johansson* i Stockholm, nr 573, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 251, med förslag till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, *m. m.*

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 3.56 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 17 april.

Kl. 3 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna m. m.;

nr 262, angående inrättande av en luftfartsstyrelse samt fastställande av stat för luftfartsfonden m. m.;

nr 263, angående ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen;

nr 265, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; och

nr 267, angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd till mig framställd interpellation har herr Hansson i Skegrie erinrat om vissa fall av tuberkulos bland kökspersonalen inom en militärförläggning. I anslutning härtill har ifrågasatts, om kontrollen av köks- och marketenteripersonalens hälsotillstånd är tillfredsställande. I interpellationen har framhållits behovet av regelbundet återkommande kontroll i detta hänseende — även vid tillfälliga förband — och av noggrann desinfektion efter sjukdomsfall. Vidare har anförts, att sådana värnpliktiga, som på grund av klenhet eller av vissa andra skäl kommenderas till köks- eller marketenterihandräckning, kunde vara sjukdomsbärare, vilket måste medföra irritation bland dem som skulle utspisas av dylika personer. Interpellanten har frågat, om jag uppmärksammat dessa missförhållanden och om jag är beredd att låta vidtaga sådana åtgärder, att kompletterande bestämmelser angående regelbundet återkommande läkarundersökningar av köks- och marketenteripersonal vid militära förläggningar, även mera tillfälliga sådana, komma till stånd.

Med anledning härav vill jag först framhålla, att inom försvaret gälla ganska stränga bestämmelser om läkarkontroll av personal, som handskas med livsmedel. Personal med rätt till tjänstepension är underkastad den för statstjänstemän i allmänhet gällande regeln, att anställning ej vinnes med mindre läkar-

Svar på interpellation. (Forts.)

intyg företetts. Manskap, som kommanderas till köks- eller matsalstjänstgöring, bör enligt föreskrift i tjänstgöringsreglementet för armén undergå läkarbesiktning och hälsotillståndet bör enligt samma föreskrift under tjänstgöringen kontrolleras. Meningen är — enligt vad från försvarets sjukvårdsförvaltning meddelats — att göra denna kontroll obligatorisk och att utvidga den till att omfatta alla tre försvarsgrenarna. Beträffande all personal, som har befattning med livsmedel, får härutöver i anslutning till bestämmelserna i gällande hälsovårdsstadga förutsättas, att hälsotillståndet undersökes, om anledning föreligger att misstänka sjukdom. Emellertid ha därjämte särskilda bestämmelser meddelats i syfte att förebygga spridning av tuberkulos genom den ifrågasvarande personalen. Med hänsyn till tuberkulosens spridningsförmåga och farlighetsgrad är det givetvis av speciell vikt, att bestämmelserna i detta hänseende äro effektiva. Inom hela försvaret gäller sålunda, att all personal som handhar livsmedel skall till förebyggande och bekämpande av tuberkulos undersökas minst en gång årligen och även genomgå skärmbilds- eller röntgenundersökning minst en gång årligen. Smittreningsåtgärder vid upptäckande av smittsam tuberkulos vidtagas jämlikt tuberkulosförordningen och därtill hörande av medicinalstyrelsen utfärdade föreskrifter.

Berörda bestämmelser gälla jämväl vid tillfälliga militärförläggningar, sålunda även beträffande beredskapsförbanden.

Av det anförda framgår, att bestämmelser rörande läkarkontroll finnas meddelade, att regelbunden läkarundersökning sker i syfte att förebygga spridning av tuberkulos och att smittreningsåtgärder skola vidtagas när tuberkulos uppdragats.

Emellertid kan det i interpellationen berörda fallet av tuberkulosnedsmittning vid en militärförläggning anses tyda på att kontrollen ej skulle vara effektiv. På grund härav har jag inhämtat närmare uppgifter i ämnet. Av undersökningen framgår, att det i det avsedda fallet var fråga om två kvinnliga köksbiträden och en värnpliktig frivillig. De två köksbiträdena hade i december 1943 undersökts av läkare i samband med att de anställdes. I september 1944, alltså $\frac{3}{4}$ år senare, befanns det ena biträdet lida av lungtuberkulos. Då undersöktes hela personalen, varvid de två övriga fallen påträffades. Den frivillige hade efter beredskaps tjänst varit inkallad till frivillig tjänst sedan den 15 oktober 1942 och tjänstgjort vid den ifrågasvarande förläggningen sedan 21 januari 1944. Det har icke kunnat utrönas, om han genomgått läkarundersökning. Har så icke skett, har detta varit i strid med gällande bestämmelser.

Huruvida erfarenheterna från detta fall och i övrigt böra leda till en ytterligare skärpning av gällande bestämmelser vill jag i detta sammanhang lämna öppet. En förkortning av tidsintervallerna mellan läkarundersökningarna skulle självfallet bereda ytterligare säkerhet mot spridning av tuberkulos. Det ligger i sakens natur, att full säkerhet i detta hänseende icke kan uppnås även vid en drastisk skärpning av bestämmelserna. Denna fråga torde emellertid komma under bedömande vid en inom försvarets sjukvårdsförvaltning pågående översyn av bestämmelserna om tuberkulosbekämpande inom försvaret. Jag vill framhålla vikten av att alla rimliga åtgärder vidtagas för att skydda manskaper mot tuberkulossmitta och erinrar i detta sammanhang om att i detta syfte i årets statsverksproposition (fjärde huvudtiteln) framlagts förslag rörande intensifierade skärmbildsundersökningar av värnpliktiga m. fl. Möjligen kan ifrågasättas införande av regelbundet återkommande undersökning även av den ifrågasvarande personalens *allmänna* hälsotillstånd såsom nu i viss utsträckning gäller beträffande till köks- eller matsalstjänstgö-

Svar på interpellation. (Forts.)
ring avdelat manskap. Även denna fråga lär bli föremål för sjukvårdsförvaltningens uppmärksamhet.

Som allmänt omdöme torde kunna sägas, att läkarkontrollen av den ifrågavarande personalen redan nu kan betecknas som mer rigorös än den som tillämpas på andra motsvarande områden och även borde vara tämligen effektiv, om bestämmelserna noga efterlevs. Det får förutsättas, att hälsovårdsorganen inom försvaret, vilka — såsom av det sagda framgår — ägna denna fråga allvarlig uppmärksamhet, fortlöpande övervaka tillämpningen av dessa bestämmelser och successivt vidtaga av erfarenheterna påkallade ändringar i föreskrifterna. Av värde synes vara att de för hälsokontrollen vid de olika förläggningarna närmast ansvariga erinras om innehållet i de gällande bestämmelserna. Enligt vad jag inhämtat ämnar försvarets sjukvårdsförvaltning vidtaga åtgärder i detta syfte.

Med vad jag sålunda anfört torde de till mig framställda frågorna få anses besvarade.

Härefter yttrade

Herr **Hausson** i Skegrie: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för interpellationssvaret, vilket jag vågar beteckna såsom positivt.

Det är med tillfredsställelse jag hör, att det redan finns utfärdade sådana bestämmelser om läkarkontroll, som jag efterlyste i interpellationen. Men lika viktigt som att det finns sådana föreskrifter är att föreskrifterna efterlevs. Huruvida kännedomen om dessa föreskrifter är tillräcklig, vill jag emellertid draga i tvivelsmål. Innan jag framförde min interpellation, gjorde jag förfrågningar hos ett antal högre befattningshavare såväl inom befälskåren som inom sjukvården, och ingen av dessa kunde med bestämdhet säga vad bestämmelserna egentligen innehöll. Jag noterar därför med tacksamhet just den passus i interpellationssvaret, där det heter: »Av värde synes vara att de för hälsokontrollen vid de olika förläggningarna närmast ansvariga erinras om innehållet i de gällande bestämmelserna», varefter framhålles att försvarets sjukvårdsförvaltning ämnar vidtaga åtgärder i detta syfte.

De skyddsåtgärder, som avses med ifrågavarande bestämmelser, få enligt mitt förmenande inte i något fall eftersättas. Det är väl en allmän och god regel inom det militära, att personalen icke skall utsättas för större påfrestringar än vad nöden kräver, och jag tror också att man ifrån det militära befälets sida i allmänhet försöker följa denna regel. Jag vill gärna erkänna att våra värnpliktigas utrustning under de senaste krigsåren har avsevärt förbättrats, och jag tvekar inte att säga, att det lämnas ett ganska gott skydd åt de värnpliktiga, då det gäller de faror som fälttjänsten kan medföra för deras hälsa. Däremot vågar jag inte säga att det skydd, som lämnas emot de hälsofaror, som kunna lura inom förläggningarna eller i form av smittorisk från sjuka kamrater, är lika effektivt. Och är det så att dessa faror bero på bristande hygien eller bristande efterlevnad av gällande föreskrifter, är ju det hela så mycket mer anmärkningsvärt.

Tyvärr måste jag nog säga, att det fall, som jag påtalat i min interpellation, helt synes få tillskrivas sådan bristande efterlevnad av gällande bestämmelser. Det är också förklarligt, om ett sådant fall bland de inkallade åstadkommer en bitter stämning och ger dem ett intryck av att icke ha blivit behandlade så som deras människovärde fordrar, utan på ett sätt som åtminstone kan sägas kännetecknas av vårdslöshet från befälsledningens sida. Jag tror att det förtroende, som är så viktigt för att den militära undervisningen skall göra åsyftad nytta, inte skapas om dylika fall få förekomma. Jag hoppas emellertid att

Svar på interpellation. (Forts.)

de positiva uttalanden, som nu gjorts av försvarets sjukvårdsförvaltning, också skola leda till praktiska resultat.

I min interpellation, som ju närmast syftade till att efterlysa sådana bestämmelser, som rörde kontrollen över den personal, som mera permanent sysslar med livsmedlen, framställde jag emellertid även en annan fråga, nämligen om inte statsrådet ansåge det felaktigt att fysiskt sjuka värnpliktiga och sådana, som ansåges ha en lindrig sjukdom eller som nyligen voro utskrivna från sjukhus, kommenderades till köks- eller marketenterihandräckning. Angående lämpligheten av sådan kommendering lämnar tyvärr inte interpellationssvaret något besked. Jag är för min del av den uppfattningen, att även härvidlag bör man vara mycket noggrann med läkarkontrollen, och jag skulle såsom belägg härför vilja relatera ett fall, som för inte så länge sedan inträffade vid en förläggning i närheten av den, som utsattes för de i interpellationen omtalade riskerna. Bland de inkallade fanns en man, som efter någon tid anmälde sig såsom sjuk och då av läkare fick det beskedet att han var förkyld och också blev ordinerad medicin för förkyllningen, varefter han blev kommenderad till kökshandräckning. Där gick han i flera månader, tills det kom en ny läkare. Då anmälde han sig på nytt såsom sjuk, och det dröjde inte många dagar förrän han var förd till sanatorium. Förkyllningen — om man skall rubricera den så — var alltså en ganska allvarlig sjukdom. Nu ske sådana kommenderingar mängen gång av gammal slentrian, men tyvärr hänga de också ibland samman med en viss nonchalans från läkarens sida. Många militärläkare ha nämligen en viss benägenhet för att stämpla de flesta sjukanmälda som simulanter. Det må vara att det kan finnas simulanter, men jag må till de inkallades förtjänst säga, att såvitt jag själv kunnat komma underfund med saken under alla de inkallelseperioder jag varit med om, är antalet simulanter i regel ganska ringa, och de som äro sådana äro nästan permanent sjukanmälda och kännas därför lätt igen. För den däremot som är verkligt sjuk måste det innebära en känsla av att icke bli behandlad så, som han har rätt att fordra, om han blir stämplad såsom simulant, och för de värnpliktiga som råka ut för en sjukdom är detta en mycket allvarlig sak, därför att de på grund av sin tjänst äro berövade sin frihet och även därför att de ju inte leva under de hygieniska förhållanden som de göra i det privata livet. Kommer så därtill, att de icke kunna känna förtroende för att de få den behandling som de ha rätt till, så är det mycket möjligt, att det hos dem kan uppstå en psykisk depression, som ingalunda förbättrar utan snarare försämrar deras tillstånd.

Jag tror, herr statsråd, att det är felaktigt att en inkallad läkare skall iklädas militär uniform och erhålla en viss befälsgrad. Ty det är icke alla läkare — jag stryker under detta, att det är icke alla läkare — som förstå den avsevärda skillnad som ligger i att erhålla en uniform och en militär befälsgrad, därför att man i kraft av den skall föra en trupp i fält, och att få en befälsgrad, därför att man skall ha den därmed förenade lönen. Om det nu, såsom det från vissa håll framhålles, är nödvändigt att ge en inkallad läkare en militär grad, för att han därmed skall få en förmansställning och en viss disciplinrätt, får jag ändå säga, att detta i varje fall icke berättigar honom till att betrakta de värnpliktiga som underordnade i samma utsträckning, som den kan göra det som erhållit sin befälsgrad, därför att han måste föra en trupp i fält.

Ja, herr statsråd, jag har med detta inte velat skära hela den militära sjukvården över en kam, men jag har den bestämda uppfattningen, att det brister i noggrannhet på många områden. Jag betvivlar emellertid icke herr statsrådets goda vilja att rätta till, där dylika missförhållanden förekomma, och jag tror, att interpellationssvaret ger mig rätt till en sådan förhoppning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på
interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Severin i Stockholm frågat mig, om jag anser, att frågan om den militära betygssättningen bör kunna upptagas till förnyat övervägande och sådana order om betygssättning utfärdas, som uttryckligen ange, att den militära betygssättningen överhuvud icke tager sikte på att angiva den värnpliktiges lämplighet i civil anställning.

Innan jag besvarar den framställda frågan vill jag något beröra de ifrågasvarande militära betygens tillkomst.

Sedan lång tid tillbaka erhåller varje värnpliktig ett vitsord för militär tjänstbarhet. Vitsord ges för varje tjänstgöringsperiod. Det införes i värnpliktsboken och tjänar till ledning för den värnpliktiges krigsplacering.

Frågan om utfärdande av betyg över värnpliktsutbildning i och för användning vid sökande av civil tjänst väcktes först av Sveriges förenade studentkårer, som härom gjorde framställning till överbefälhavaren i skrivelse den 9 februari 1943. Denna framställning omnämndes i pressen och blev föremål för flera redaktionella uttalanden. Dessa voro i allmänhet tillstyrkande. Medan studentkårernas framställning närmast tog sikte på de värnpliktiga, som erhålla befälsutbildning, framkom i pressen förslag om att alla värnpliktiga borde kunna erhålla betyg efter genomgången första utbildning, vilken numera i regel omfattar minst ett år.

För utredning av bl. a. betygsfrågan tillsattes inom arméledningen i juni 1943 den s. k. betygskommittén, sammansatt av representanter för samtliga försvarsgrenar. Kommittén framlade i oktober 1943 förslag till betygsbestämmelser för värnpliktstjänstgöring. Betygens ändamål var en komplettering av det gamla vitsordet för militär tjänstbarhet, samtidigt så avfattat, att det utgjorde ett för civilt behov avpassat tjänstgöringsbetyg från militärtjänstgöring av längre tids varaktighet.

Detta kommitténs förslag remitterades för yttrande förutom till militära myndigheter, även till bl. a. följande civila sammanslutningar: Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Daco och Sveriges förenade studentkårer. Alla utom Daco, som avstyrkte, lämnade förslaget i princip utan erinran. På grundval av betygskommitténs förslag och däröver avgivna yttranden utfärdade chefen för armén därefter i januari 1944 en arméorder angående försök med tjänstgöringsbetyg för värnpliktiga. Vid avslutandet av första tjänstgöring under 1944 erhöles värnpliktiga av 1942 års klass m. fl. dylika tjänstgöringsbetyg. Varken vid utlämnande av dessa betyg eller därefter ha — såvitt jag har mig bekant — från de värnpliktigas sida uttryckts något missnöje med anordningen.

Med ledning av de erfarenheter, som vunnits vid tillämpningen av försöksbestämmelserna under 1944, ha försvarsgrenscheferna i slutet av sistnämnda år bemyndigats utfärda mera definitiva föreskrifter om militärt vitsord för värnpliktiga. Detta har redan skett för arméns och marinens del. Omedelbart efter dessa bestämmelsers utfärdande ha de utsatts för en livlig kritik från vissa tidningars och sammanslutningars sida. Det är ägnat att förvåna att, sedan denna fråga under två års tid varit föremål för offentlig handläggning och försökstillämpning, kritiken kommer först nu.

Det militära vitsordets primära uppgift är att tjäna till ledning för den värnpliktiges krigsplacering. Därför skall det — i form av en code — införas i den värnpliktiges inskrivningsbok och övriga registreringshandlingar. Det är icke något militärt önskemål, att detta vitsord användes för civila behov. Till efterkommande av en civil opinion, i första rummet utgående från en or-

Svar på interpellation. (Forts.)

ganisation inneslutande många värnpliktiga, har emellertid från försvarsväsendets sida eftersträfvats att ge vitsordet sådan form, att en värnpliktig, om han så önskar, kan använda det i den civila arbetsmarknaden. För detta ändamål erhåller den värnpliktige vid första tjänstgöringens slut vitsordet i form av ett på särskild blankett utfärdat betyg.

Det militära vitsordet utgöres av särskilda slutbetyg i följande tre avseenden: uppförande, allmän duglighet samt tjänstbarhet i viss angiven militär tjänst eller befattning. Det ligger i sakens natur, att en värnpliktig vid sökande av civil anställning kan ha fördel av ett högt betyg i uppförande. Samma torde i huvudsak gälla i fråga om allmän duglighet, varmed avses sådana egenskaper som omdömesförmåga, framåtanda, fysisk spänst, psykisk motståndskraft, villighet, initiativkraft och befälsförmåga. Beträffande tjänstbarhet i viss angiven tjänst eller befattning är givetvis nyttan av betyget beroende av tjänstens eller befattningens förbindelse med motsvarande civila uppgifter, vilket torde vara fallet i fråga om bil- och traktorförare, mekaniker, signalister m. fl. Att ett gott militärt vitsord icke bör sakna betydelse på den civila arbetsmarknaden torde alltså vara påtagligt.

Vad kritiken gäller är emellertid, att man befarar, att det militära vitsordet kommer att sättas enligt godtyckliga grunder. Garanti för att så icke understundom kommer att ske, kan givetvis icke lämnas. Detta är en svaghet, som vidlåder all betygssättning. Dessutom tillkommer i detta särskilda fall, att en sådan sak som allmän duglighet knappast kan rent objektivt bedömas. Något liknande gäller också uppförandebetyget, ehuru i detta avseende genom anvisningar subjektivitet och godtycke begränsats inom nog så trånga gränser. Det är dock självklart, att den som får ett dåligt vitsord på grund av godtycke eller obehörigt hänsynstagande blir lidande på systemet.

Betydelsen av här berörda nackdelar blir dock helt beroende av den användning det militära vitsordet får i det civila livet. Om — såsom det finnes god anledning antaga — det blir beroende av den värnpliktiges eget avgörande, om han vill använda sig av vitsordet eller ej, torde olägenheterna bli obefintliga. Då kommer endast den att åberopa vitsordet, som därav kan beräknas få fördel. Skulle däremot arbetsgivare regelmässigt av platsökande fordra företeende av det militära vitsordet, kan givetvis en och annan utan egen förskyllan bli lidande därpå.

Men frågan är väl ändå, om det överhuvud taget är möjligt att förhindra den, som har ett gott militärt vitsord, att åberopa detta vid ansökan om anställning. Den enda ändring av bestämmelserna om militärt vitsord, som därför egentligen kan ifrågasättas, torde vara, att vitsordet i form av ett på särskild blankett utfärdat betyg överlämnas endast till värnpliktiga, som därom uttalat önskan. Ett övervägande i detta syfte skall jag låta företaga.

Att ändra bestämmelser i syfte att klargöra att betygssättningen icke angiver den värnpliktiges lämplighet i civil anställning är icke nödvändigt, enär, såsom framgår av vad jag tidigare anfört, bestämmelserna icke ha ett sådant innehåll.

Vidare anförde:

Herr Severin i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret. Häri kan jag i det läge vari frågan nu befinner sig innesluta även ett tack för det tillmötesgående som statsrådet redan överväger gentemot den opinion som tvivlar på ändamålsenligheten av den militära betygssättningen för civila ändamål. Jag kunde visserligen ha önskat, att åtgärderna gått längre, att de helt enkelt inneburit en återgång till det gamla

Svar på interpellation. (Forts.)

systemet. Härigenom skulle varje fara för militärt inflytande på det civila livet via betygssättningen upphöra. Ty det torde hittills lika litet ha fallit någon värnpliktig in att visa inskrivningsbokens vitsord, då han sökte civil anställning, som någon arbetsgivare att efterfråga det. En sådan förändring anser jag det dock för närvarande utsiktslöst att hoppas på. I den mån betygssättningen uteslutande avser att fylla en rent militär uppgift, får det väl anses vara militärens sak att uppgöra betygsschemat. Man kan ju inte skäligen från civila synpunkter göra invändningar mot den militära betygssättningen, såvitt angår den militära tjänstbarheten. Det som föranlett min opposition har uteslutande varit faran, att den militära andan skulle på en bakväg tränga sig in på andra samhällslivets områden och möjliggöra, att det militära befälets eller underbefälets uppfattning om en människa bleve mer eller mindre utslagsgivande för hennes civila existens.

Betygssättning har ju, såsom det även antyddes i statsrådets interpellations-svar, alltid varit en mycket grannliga uppgift. Den moderna psykologien har avslöjat, huru komplicerade en människas andliga förmögenheter och själsförfattning kunna vara. Jag tror knappast, att den moderna psykologiens forskningsresultat vunnit något större beaktande inom försvaret. Naturligtvis kan en människa även utan teoretiska studier i psykologi förvärva sig en praktisk människokänedom, som möjliggör ett ofta mycket träffsäkert omdöme. Den militära betygssättningen torde emellertid i huvudsak komma att grundas på omdömet hos det lägre befälet. Högre officerare än subalterner torde i regel ha så ringa beröring med de värnpliktiga meniga, att de icke kunna grunda något omdöme om dem på den bekantskap de göra med dem. Det lägre befälet består emellertid mestadels av unga män med ringa livserfarenhet men däremot ofta mycket överdrivna föreställningar om sin egen betydelse och intellektuella kapacitet. Sådana föreställningar fostras för övrigt mycket lätt hos en person som dagligen umgås med en skock människor, för vilka det är ett brott eller åtminstone en förseelse att ge uttryck åt en tanke som till äventyrs skulle strida mot reglementet eller befälets uppfattning. Enligt de givna direktiven skulle visserligen icke den ändlösa rad av små konflikter, som dagligen utkämpas mellan befäl och manskap, få påverka uppförandebetyget. Ett sänkt sådant skulle förutsätta vissa grövre förseelser. Att den latent irritation, som dock ofta förefinnes mellan de värnpliktiga och underbefälet, lätt kan påverka betygssättningen måste dock befaras.

Den värnpliktiges passiva försvar mot allt för nitiskt och påträngande befäl är ofta vetskapen om den dag, då han åter blir fri. Det hjälper honom att bibehålla sin självaktning och tron på sitt personlighetsvärde. Denna känsla skulle uppenbarligen väsentligen försvagas, om han kunde frukta, att korpralen eller fänriken skulle bibehålla en rest av inflytande även över hans civila karriär. De värnpliktiga skulle tryckas ännu djupare ned i skorna, och befälet få en ännu större makt över mannen i ledet. Han skulle inte ens till sitt inre försvar ha den befriande känslan av att kunna se ett slut på underordnandet under sitt underbefäl.

Den militära tjänstgöringen och ännu mera de omständigheter under vilka den fullgöres äro så väsensskilda från det civila livet, att redan på denna grund tanken på att det militära betyget skulle lämna upplysning om personens duglighet för civilt arbete förefaller absurd. För det första saknas ju för den värnpliktige den sporre i arbetet som för varje framåtsträvande ung man drömmen om framgång utgör. För det andra är ju en av förtjänsterna att helt undertrycka sin personlighet, att utmönstra alla egna reflexioner och lust till initiativ. Dessa för det civila livet värdefulla egenskaper skulle ju rent av kunna rendera honom underbetyg.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är möjligt att mina farhågor äro överdrivna. Kanske ingen civil arbetsgivare kommer att avfordra en arbetssökande hans värnpliktigtbetyg. Så har aldrig skett förr, och kanske arbetsgivarna även härefter i allmänhet våga ett försök med den sökande och därefter lita mera på sig själva än på den unge man vars omdöme ligger till grund för betyget. Det är tämligen säkert, att ingen värnpliktig är angelägen om betyget och att han gärna avstår därifrån, om han icke påtvingas det. Det senare gäller dock under den förut-sättningen, att det icke blir vanligt, att värnpliktigtbetyget efterfrågas vid ansökan om arbete. Men det är klart, att säkerheten häremot är större, om det militära betyget icke utfärdas med anspråk på att ge en föreställning om den värnpliktiges duglighet och lämplighet för civilt arbete. Med den ändring av förordningen som statsrådet säger sig ha övervägt torde man vinna, vad som i det läge vari frågan befinner sig överhuvud kan vinnas. Därmed skulle man kunna säga att det markeras, att det för värnpliktstjänstgöringen utfärdade betyget icke avser att lämna upplysning om innehavarens lämplighet för det civila livets uppgifter.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Av den redogörelse som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet här lämnat kunde man nästan få den uppfattningen, att den här ifrågavarande betygssättningen är en idé som länge legat och grott på skilda håll här i landet. Jag har annars funderat över, i vilken hjärna denna idé runnit upp. Nu fingo vi veta, att det var Sveriges förenade studentkårer som först kommo fram med denna tanke.

Jag vill emellertid säga, att hur vällovt det än är, att de inkallade värnpliktiga i sin militära tjänstgöring visa sig intresserade och dugliga samt att de ha kvalifikationer och egenskaper på det område där detta kan bedömas, så ligger det nog inte så till, att man kan lägga deras uppförande och deras intresse på detta område som måttstock för vad de duga till på det civila området. Jag måste säga, att om man tror, att man med dessa betyg skall kunna popularisera försvaret, så tar man säkerligen alldeles fel. För min del anser jag, och jag tror, att man inom den grupp jag tillhör i allmänhet har den uppfattningen, att det är olyckligt att på detta sätt föra den militära betygssättningen ut på det civila området, och jag skulle helst se, att den ifrågavarande betygssättningen alldeles upphörde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr *Svar på interpellation.* Kristensson, under återopande av att spørsmålet om tingsplatsernas förläggning kommit att aktualiseras i samband med rättegångsreformens genomförande, till mig riktat följande frågor.

1. Vilka principer anser herr statsrådet böra ligga till grund för omprövningen av tingsplatsernas förläggning?

2. Är herr statsrådet beredd att vid frågan om förändringar respektera landsbygdens önskan att behålla tingsplatserna?

Med anledning härav får jag anföra följande.

Av rikets 115 domsagor består för närvarande omkring halva antalet av endast ett tingslag. De återstående bestå av två tingslag med undantag av ett fåtal, som består av tre eller fyra tingslag. Det var förr vida vanligare än nu att domsagorna bestodo av flera än ett tingslag. Då i varje tingslag som

Svar på interpellation. (Forts.)

regel finnes ett tingsställe, voro alltså även tingsställena åtskilligt flera. Anledningen till att man strävat att nedbringa tingslagens antal har varit att man velat möjliggöra tätare tingssammanträden och därigenom en förbättrad rättsvård. I samband med att tingslag sammanslagits ha i flera fall de befintliga tingsställena slopats och nytt tingshus byggts å ort, som utgjort centralpunkt för domsagan eller ifrågavarande tingslag, stundom i stad, som ej tillhört domsagan. Denna koncentrerings av tingsställena — därvid som nämnts även märkts en viss tendens att flytta tingsställena till städer eller samhällen — har främst ägt rum under senare delen av 1800-talet och under de första årtiondena av innevarande århundrade. På senare tid har utvecklingen något avstannat, måhända delvis därför att man varit oviss om vad rättegångsreformen skulle komma att innebära på denna punkt.

Då nu rättegångsreformen är beslutad och står inför genomförandet, har man att ånyo taga upp spørgsmålet. Enligt nya rättegångsbalken 1 kap. 1 § skall domsaga utgöra ett tingslag. Är domsaga mycket vidsträckt eller äro eljest synnerliga skäl därtill, må dock i domsaga vara två eller flera tingslag. Om indelning i tingslag förordnar Konungen. I 6 § av samma kap. stadgas, att för tingslag skall å den eller de orter, som Konungen bestämmer, vara tingsställe.

Processlagberedningen har som skäl för att domsaga i regel skall utgöra ett tingslag anfört, bland annat, att domsagans uppdelning på olika tingslag kan utgöra hinder för att tingssammanträdena med varje tingslags häradsrätt bliva så talrika som ur rättsskipningens synpunkt eljest vore önskvärt.

Om den ordning, vari ting skola hållas, meddelas bestämmelser i nya rättegångsbalken 1 kap. 7 §. Enligt detta lagrum skola för huvudförhandling med nämnd å tingsställe årligen å bestämda tider hållas allmänna ting. Allmänt ting skall med undantag för tiden under häradsrättens ferier hållas varje vecka, om ej annat föranledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Enligt 8 § av samma kap. kan häradsrätten sammanträda för huvudförhandling med nämnd även å andra tider än då ting skola hållas, exempelvis för handläggning av mål angående häktade eller mål, som äro så vidlyftiga att de icke lämpligen kunna handläggas vid de allmänna tingen. Dessa sammanträden falla utanför tingsordningen. Detsamma är förhållandet med de sammanträden som häradsrätten håller med parterna för målens förberedande. Dessa sammanträden, vid vilka häradsrätten är domför med häradsrättens ensam, skola hållas på den plats, häradsrättens i varje särskilt fall finner lämpligast.

Det är tydligt att en tingsordning som den nu beskrivna, vilken för de flesta domsagor innebär en väsentlig ökning av antalet tingssammanträden, förutsätter en begränsning av antalet tingslag.

En sammanslagning av tingslag behöver emellertid ej i och för sig medföra en motsvarande minskning av antalet tingsställen eller någon förflyttning av dessa från de nuvarande tingsorterna. I nya rättegångsbalken förutsättes att i tingslag kunna vara två eller flera tingsställen. År så förhållandet, skall enligt 1 kap. 7 § de allmänna tingen i de tingsordningar, som Konungen avses skola fastställa för domsagorna, fördelas mellan tingsställena. Processlagberedningen har uttalat, att frågan, i vilken omfattning en indragning av tingsställen lämpligen kan ske, bör undersökas för varje fall.

En promemoria, innehållande en sammanfattande redogörelse för nya rättegångsbalkens bestämmelser om tingslagsindelning, tingsställen och tingsordning m. m. har varit för yttrande utremitterad till samtliga hovrätter och häradsrätter. Remissvaren äro för närvarande föremål för bearbetning inom justitiedepartementet. I några fall har i dessa svar föreslagits indragning

Svar på interpellation. (Forts.)

av tingsställe eller förflyttning därav. Sedan pågående utredning avslutats, har Kungl. Maj:t att taga ståndpunkt till de föreliggande spörsmålen.

Såsom framgår av processlagberedningens nyss berörda uttalande är det en lämplighetsfråga om tingsställen i samband med rättegångsreformen skola indragas eller flyttas. Först och främst har man att beakta vad hänsynen till en god rättsvård inom domsagan kräver. Tingsställe bör vara så beläget, att de som ha att inställa sig där, främst parter och vittnen men även domstolens ledamöter och övrig vid tingssammanträdena tjänstgörande personal, skola kunna företaga resan dit utan onödig omgång och tidsförlust. Härmed sammanfaller intresset av att begränsa statens kostnader för inställelseersättningar i brottmål och i mål med fri rättegång samt för reseersättning åt nämndemän. Å andra sidan kan hänsynen till de betydande kostnader, byggandet av nytt tingshus skulle draga, medföra att i något fall tingsställe tills vidare förblir på sin nuvarande plats, ehuru denna måhända från nyss anförda synpunkter ej är den i och för sig mest lämpliga. Även andra hänsyn kunna givetvis inverka. I regel är det av praktiska skäl önskvärt, att domsagas kansli är förlagt till tingsstället eller, där flera tingsställen finnas, till något av dessa.

Med vad jag nu sagt anser jag mig ha besvarat interpellantens fråga om de principer, som jag anser böra ligga till grund för omprövningen av tingsplatsernas förläggning.

Vad angår den andra frågan, om jag är beredd att vid denna prövning respektera landsbygdens önskan att behålla tingsplatserna, vill jag uttala, att vid prövning av frågor om tingsstälernas förläggning hänsyn givetvis främst bör tagas till domsagoinvånarnas intressen. Jag är alltså beredd att beakta de önskemål, som i detta hänseende framkomma från domsagornas invånare.

Härpå yttrade:

Herr Kristensson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Statsrådet erinrade, att tingsplatsernas förläggning är en lämplighetsfråga och att vid avgörandet skall beaktas kravet på god rättsvård samt hänsyn tagas till kommunikationsförhållanden, kostnaderna för tingshusbyggnader och folkmeningen inom domsagan. Jag har ingenting att invända mot dessa allmänna grundsatser; jag finner dem tvärtom riktiga.

Denna fråga är nu aktuell för Kristianstads och Malmöhus län. På flera håll ha de nya planerna väckt allvarlig oro; den skånska trögheten har övervunnits, och reaktionen är kraftig.

I sydöstra Skåne bilda Ingelstads och Järrestads härader gemensam domsaga. Till denna har nu lagts Simrishamns stad. Hovrätten föreslår nu, att huvudtingsstället förflyttas från Hammenhög till Simrishamn och att det utredes, om Hammenhög skall bli bitingsplats med ett ting i månaden, medan Simrishamn skulle få tre ting. Ett sådant arvskifte har bygdens befolkning funnit vara orimligt. Hammenhög är tingsplats sedan urminnes tider och ligger i centrum av domsagan, medan Simrishamn är beläget i utkanten. En flyttning av tinget till Simrishamn komme att medföra dyrare och mera tidsödande resor för flertalet av den rättssökande allmänheten. Domsagan består av 37 000 invånare. Alla kommuner inom domsagan utom Simrishamn ha uttalat sig för Hammenhög som tingsplats. Dessa kommuner representera omkring 34 000 invånare.

I Gärd och Albo domsaga är läget liknande. De nya planerna ha där gått ut på att flytta tingsplatsen utanför domsagan. Den nuvarande tingsplatsen Degeberga ligger centralt. Det övervägande antalet kommuner har synnerligen bestämt uttalat sig för Degeberga som tingsplats. En förflyttning komme att medföra väsentligt ökade kostnader i fråga om tingshusbyggnad.

Svar på interpellation. (Forts.)

Såvitt jag förstår tala samtliga de bedömningsgrunder, som statsrådet här anförde, för att tingen behållas i Hammenhög och Degeberga. Ett beslut i den riktningen kommer att väcka allmän tillfredsställelse i bygderna.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse med att statsrådet till svar på min andra fråga förklarade sig beredd att beakta de önskemål, som framkomma från domsagornas invånare. Detta är ur demokratisk synpunkt synnerligen angeläget. I de fall jag återgivit överensstämmer detta med landsbygdens intressen. I dessa tider, då det går en ström av folk från land till stad, är det nödvändigt att tillgodose landsbygdens berättigade önskemål.

Herr Hammarlund: Herr talman! Såsom representant för många, som där ute i min valkrets varit bekymrade för den tendens till förflyttning av tingsställena, som på senare tid gjort sig gällande, vill även jag till statsrådet framföra mitt tack för hans välvilliga svar och giva några synpunkter på denna fråga. Jag noterar särskilt statsrådets löfte, att han vill beakta de önskemål, som framkomma ifrån domsagornas invånare. Det är riktigt, att hänsyn bör tagas till folket där ute på landsbygden, då det bestämt fordrar, att tingsstället skall ligga kvar där det legat sedan hedenhös. Generation efter generation har haft denna plats till tingsställe, vilket muntlig tradition och gamla domarringar vittna om.

Jag menar, att regeringen har ingen anledning att taga notis om sådana uttalanden som gjorts t. ex. av en tjänsteman vid en domsaga i Malmöhus län, vilken offentligt uttalat, att bo å en tingsplats ute på landet är detsamma som straffarbete. Man bör icke flytta en tingsplats, som menige man vill ha kvar, för en dylik herres skull, utan denne bör själv skaffa sig ett arbete i staden eller, rättare sagt, själv förflyttas och överlämna domsagan till någon annan, vilken anser, att det ej är straffarbete att bo ute på den svenska landsbygden.

När statsrådet säger, att det bör vara en lämplighetsfråga, om förflyttning skall ske, är detta naturligtvis riktigt. Men vad angår det nu aktuella fallet i Skåne, nämligen Hammenhög, ligger, som herr Kristensson nyss nämnde, detta gamla tingsställe i domsagans mitt. Trots detta har man ju gjort vissa ansträngningar att flytta bort detta tingsställe till en utkant av domsagan. Enligt statsrådets svar ha vi bekymrat oss i onödan, för vilket jag är mycket glad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 259, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag), m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 260, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till yrkesundervisningen.

§ 7.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 572 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 573 av herr *Johansson* i Stockholm.

§ 8.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 1, konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8 och 52—69, bevillningsutskottets betänkanden nr 28 och 29, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 18—22, första lagutskottets utlåtande nr 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 27—31, jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 14—19 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Andersson* i Dunker vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, i anledning av vissa besök, som uppgivits hava av tjänstemän vid härvarande ryska legation gjorts hos enskilda arbetsgivare, som hava flyktingar i sin tjänst.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först utrikesutskottets utlåtande nr 1, samt därefter konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 54—62, 5, 52, 53 och 63—69, bevillningsutskottets betänkande nr 29, jordbruksutskottets utlåtande nr 19, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 18—20 och 22, första lagutskottets utlåtande nr 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 27 och 31, jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 14—16, statsutskottets utlåtande nr 8, bevillningsutskottets betänkande nr 28, bankoutskottets utlåtande nr 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 28—30, jordbruksutskottets utlåtanden nr 17 och 18 samt slutligen andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Herr **Jönsson** i Lund erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I *Interpellation*. samband med propositionen angående lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder beslöt 1935 års riksdag avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 287) med anhållan om *skyndsam* utredning angående möjligheterna att tillskapa en rättsordning, som beredde arbetare vid byggnadsföretag ökat skydd för lönefordringar. Beslutet fattades i enlighet med andra lagutskottets utlåtande (nr 29), vari framhölls önskvärdheten av att frågan om lagstiftning i syfte att skapa större säkerhet för arbetares vid byggnadsföretag lönefordringar erhåller en snar och tillfredsställande lösning.

Riksdagens skrivelse i frågan överlämnades till 1934 års byggnadsindustri-sakkunniga, som i sitt år 1938 avgivna betänkande uttalade, att enligt deras mening rätt och billighet fordrade, att de vid byggnadsföretag direkt anställda arbetstagarna under alla förhållanden hålles skadeslösa vid byggnadsföretagares betalningsoförmåga. Landsorganisationen, som redan 1934 i sitt yttrande över den s. k. trettonmannakommissionens förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder starkt framhållit behovet av lagstiftning till säkerställande av arbetares lönefordringar, underströk i sitt år 1939 avgivna yttrande över byggnadsindustri-sakkunnigas betänkande det angelägna uti att frå-

Interpellation. (Forts.)

gan utan ytterligare tidsutdräkt upptoges till rättslig reglering. Vid Landsorganisationens kongress år 1941 var frågan föremål för behandling. Därvid beslöts att hos Kungl. Maj:t påkalla skyndsamma lagstiftningsåtgärder i berörda syfte, varvid kravet utvidgades att omfatta icke endast byggnadsarbetare, utan även övriga löntagargrupper.

Med hänsyn till vad som hittills förevarit i denna sak, torde *behovet* av lagstiftning i nämnda syfte i detta sammanhang icke kräva ytterligare motiveering, icke heller det angelägna i skyndsamma åtgärder. Framför allt för byggnadsarbetarna har frågan givetvis fortfarande en brännande aktualitet. Under de tio år, som frågan varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, torde summan av de ostridiga lönefordringar, vilka på grund av vederbörandes betalningsoförmåga undanhållits löntagarna, uppgå till ansevärliga belopp. Ehuru jag väl inser, att frågan om lagstiftning i berörda hänseende måste vara en mycket komplicerad sak, anser jag mig ändå ha rätt att — med tanke på den långa tid som förflutit sedan riksdagen begärde en skyndsamt utredning — framställa frågan, om man icke nu borde kunna förvänta ett förslag till riksdagen i ärendet. Jag vet, att jag därvidlag tolkar en utbredd mening hos berörda löntagargrupper.

Med hänsyn till vad jag här anfört, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande frågor:

1. Har den av riksdagen år 1935 begärda utredningen angående möjligheterna att tillskapa en rättsordning, vilken skulle bereda arbetare vid byggnadsföretag ökat skydd för lönefordringar, verkställt?

2. Om så är fallet, ämnar herr statsrådet inom den närmaste tiden förelägga riksdagen proposition i frågan?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Johansson** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Under krigsåren synes regeringen i en för riksdagen och svenska folket hittills okänd omfattning beviljat subventioner och extraprofiter åt privata industriföretag, vilka utfört speciella uppdrag för försvaret och folkhushållningen. Subventionerna synas ha utgått i de mest skiftande former. Enskilda företag ha således anmodats uppföra nya industrianläggningar, vilka senare förhyrts av staten, varvid hyresbeloppet beräknats så högt att hela anläggningskostnaden betalats av staten på några få år, medan företaget stannat i enskild ägo. Andra företag ha fått direkta anslag, förmånliga statslån, speciella ekonomiska fördelar såsom överpriser vid leveranser, skattelättnader o. s. v.

Dessa anslag och subventioner ha antagligen motiverats därmed att företagen sysslade med betydelsefulla beställningar för försvaret och folkhushållningen. En regering, som har förfogandelagens maktmedel i sin hand, borde dock enligt vår mening ha kunnat tillgodose försvarets och folkhushållningens intressen utan att bevilja extraprofiter och stora extraförmåner åt leverantörerna. Sådana extraprofiter på försvarsleveranser te sig särskilt fördömliga i en tid, då de djupa leden i form av direkta och indirekta skatter och allmän standardsänkning bringa stora offer för fosterlandets försvar.

Riksdagen har beviljat dessa anslag under allmänt formulerade budgetrubriker utan att få veta hur stor del av anslagen som skulle gå till utbetalning av subventioner eller överpris till enskilda företag. Tystnaden kring dessa affärer synes vara så stor, att inte ens de av statens verk, vilka syssla med inköp för statens räkning, fått vetskap om förhållandena i fråga utan hänvisas

Interpellation. (Forts.)

till de uppgifter som de subsidierade privatföretagen lämnat. Därom vittnar exempelvis följande från krigsmaterielverket till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse, vilken den 3 april av finansdepartementet sändes på remiss.

»Då krigsmaterielverket i sin planerande och upphandlande verksamhet för försvarets behov träder i förbindelse med enskilda industriföretag har det visat sig synnerligen värdefullt att äga tillgång till uppgifter, om och i vilken mån vederbörande företag erhållit ekonomiskt stöd från statens sida. Kännedom om i vilken utsträckning företagens verksamhet i olika hänseenden ansetts böra ekonomiskt främjas genom statens mellankomst bidrager sålunda till att skapa förutsättningar för ett bättre förhandlingsresultat för staten, exempelvis då det gäller ett avtal om upptagande av tillverkning av någon ny produkt, ersättningstillverkningar o. s. v. Verket har ock i den mån detta varit möjligt förskaffat sig kännedom om här avsedda sakförhållanden vid sina förhandlingar med enskilda företag, varvid dock verket i regel måst godtaga härom av företagen lämnade uppgifter.

Emellertid har det befunnits vara förknippat med avsevärda svårigheter att vinna en tillförlitlig överblick över statliga stödåtgärder till förmån för enskilda företag. Någon enhetlig ordnad registrering av dylika åtgärder förefinnes sålunda icke, och de myndigheter som i angivna avseenden företräda staten äro många till antalet och fördelade på ett flertal statsdepartement, varjämte statshjälpen beretts i en mängd skiftande former, vilket ytterligare minskar möjligheten att snabbt och säkert vinna erforderliga upplysningar.

Även för andra områden av statsförvaltningen än försvaret torde det vara av betydelse, att vederbörande myndighet äger kännedom om sådana sakförhållanden, som här avses. Vid planeringen av de åtgärder, som från statsmakternas sida kunna bli erforderliga för att möta efterkrigstidens ekonomiska svårigheter, torde det sålunda vara värdefullt att ha tillgång till en översikt i vilken omfattning och i vilka former staten uppträtt ekonomiskt stödjande i förhållande till enskilda företag. En sådan översikt synes även önskvärd ur synpunkten av att kunna tillförlitligt bedöma den verkliga storleken av de kostnader, som under krigsåren nedlagts på landets försvar och folkförsörjning.

Enligt verkets mening är det förordensskull påkallat, att åtgärder vidtagas för en inventering och löpande registrering av statens ekonomiska stöd till enskilda företag, vare sig dessa ha formen av statliga lån, bidrag, subventioner, avtal om speciella ekonomiska fördelar vid leveranser till staten, skattelättnader etc. I samband härmed synes jämväl en översyn böra komma till stånd rörande lämpligheten för olika fall av den mångfald olika former som staten tillämpar i sin verksamhet för att stödja enskilda företag.

Under åberopande av det anförda får krigsmaterielverket i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder i det syfte verket i det föregående angivit.

Underdånigst

För generaldirektören

NILS HOLMER

Lars Th. Stiernstedt.»

Det torde vara av lika stort intresse att riksdagen blir informerad om dessa förhållanden. Det torde bland annat vara av stor betydelse för debatten om de av den kommunistiska riksdagsgruppen ställda förslagen om förfogandelagens tillämpning mot enskilda skogsägare, som utestänga de strejkande verkstadsarbetarna från sina skogar och mot de verkstadsföretag, som genom en vist motstånd mot arbetarnas blygsamma lönekrav äventyra viktiga leveranser till försvaret. Vi ha anledning att förmoda, att den summa, som arbetarna i

Interpellation. (Forts.)

verkstadsindustrien begära ter sig mycket liten i förhållande till de subventioner och förmåner, som vissa verkstadsföretag av staten erhållit utöver de höga normalpriserna eller monopolpriserna på deras produkter, vilka priser innesluta en mycket bred vinstmarginal. Vi ha anledning att förmoda, att de statliga subventionerna och överpriserna i hög grad bidragit till de under krigsåren kraftigt stegrade vinster, som vederbörande bolag dels redovisat, dels undandolt genom avskrivningar och på annat sätt. Verkstadsarbetarna ha således inte bara genom sitt arbete utan även som skattebetalare och konsumenter av skattebelagda produkter bidragit till bolagens extraprofiter.

För genomförande av arbetarrörelsens efterkrigsprogram och för regeringskommissionens arbete med efterkrigsplaneringen bör det även vara av stort intresse att få en redogörelse för i vilken omfattning regeringen på administrativ väg, utan riksdagens hörande, beviljat subventioner och speciella ekonomiska förmåner, vilka medfört stora extraprofiter för enskilda privatföretag.

I ett demokratiskt land bör det vara självklart att sådana förhållanden bliva kända för hela folket. Inga farliga hemligheter blottas därigenom att omfattningen och formerna för de statliga subventionerna till den privata industrien bliva kända.

Med hänvisning till ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till Hans Excellens statsministern få rikta följande interpellation:

Är regeringen beredd att giva riksdagen en fullständig redogörelse för omfattningen av och formerna för de subventioner, anslag, skattelättnader, överpriser och andra förmåner, som olika departement under krigsåren beviljat privatföretag vilka utfört uppdrag för försvaret, folkhushållningen och andra grenar av statsförvaltningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överingenjörsbefattning vid försvarets fabriksverk m. m.; och

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förrådsfond m. m.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Herr *Håstad* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 574, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 252, angående grunder för kris-tillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 april.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *K. E. W. Senander*, Göteborg, tillfölje en akut magtarmkattarr är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 17 april t. o. m. den 21 april 1945, intygas härmed på heder och samvete.

Göteborg den 17 april 1945.

Eric Laurin,
provinsialläkare.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att fru Nordgren, som vid kammarens sammanträde den 7 nästlidna mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 6 i samma månad tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, den 16 innevarande april åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 269, med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 261, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna m. m.;

nr 262, angående inrättande av en luftfartsstyrelse samt fastställande av stat för luftfartsfonden m. m.;

nr 263, angående ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen; och

nr 265, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 267, angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

§ 5.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 574 av herr *Håstad m. fl.*

§ 6.

Föredrogs den av herr *Jönsson* i Lund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående tillskapande av en rättsordning, som bereder arbetare vid byggnadsföretag ökat skydd för lönefordringar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Johansson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, angående omfattningen av och formerna för de förmåner, som Kungl. Maj:t under krigsåren må hava beviljat sådana privatföretag, som utfört uppdrag för försvaret, folkhushållningen eller andra grenar av statsförvaltningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handels-sjöfarten.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till ett mellan Storbritannien, Amerikas Förenade Stater m. fl. länder träffat, den 5 augusti 1944 i London undertecknat internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten och med anledning av nämnda proposition väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lindberg*: Herr talman! Jag har begärt ordet inte för att yrka avslag på utskottets hemställan utan för att säga ett par ord i anledning av den motion som jag har väckt i samband med den kungl. propositionen i denna fråga.

Det förefaller mig som om man inte skulle ha tagit vederbörlig hänsyn till vad i motionen yrkats, närmast av det skälet att man ansett, att fartygen icke komma att bli borta från Sverige någon längre tid, men också emedan man i sjöfartskommittén och inom den licensgivande myndigheten icke skall ha att ta befattning med besättningens förhållanden ombord i fartygen.

I vad det gäller den första delen, att fartygen icke skulle bli borta från Sverige någon längre tid, undrar jag om man inte gjort sig skyldig till en feltolkning av fördragsbestämmelserna, ty där står ju talat om »time-chartering», tidsbefraktning med andra ord. Detta betyder att eftersom sjöfartskommittén skall tidsbefrakta de fartyg, som skola gå i de förenade nationernas tjänst, kan sådan tidsbefraktning gälla för många månader och kanske flera år; detta är helt och hållet beroende på vilken längd tidsbefraktningen kommer att omfatta, vilket i sin tur naturligtvis även beror på en hel rad omständigheter. Faktum är således att enligt detta avtal de svenska fartygen kunna komma att bli tidsbefraktade för flera år.

Den svenska besättningen har enligt författningsbestämmelserna rätt att efter ett års tjänst ombord i ett fartyg, som icke kommer hem till Sverige, mönstra av i vilken hamn som helst efter iakttagen sju dagars ömsesidig uppsägningstid. Detta betyder att ett fartyg som tidsbefraktats enligt detta avtal efter ett års tid kan bli kvitt den svenska besättningen, och det innebär vidare frihet för redaren — vilket väl kommer att ingå i avtalet — att mönstra ny fartygsbesättning: »Redaren obetaget att mönstra andra nationers medborgare ombord i de svenska fartygen», som det heter.

Godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handels-sjöfarten. (Forts.)

Det kunde kanske inte vara så mycket att säga härom, såvida denna rätt till mönstring i andra nationers fartyg också vore lika för de svenska sjömännen som för andra. Jag tror emellertid inte på någon sådan likhet sedan kriget är slut, utan man kommer väl då att göra som man gjort ända fram till 1939: man tar sina egna länders medborgare för tjänst i respektive fartyg, och de svenska sjömännen få gå. Det har ju varit så t. o. m. nu under kriget, att man ifrån svensk sida lagt sig vinn om att mönstra utländska personer i fartygen och låta svenskarna gå arbetslösa i de hamnar, där de en gång mönstrat av.

Varför jag var angelägen att motionera om detta och om rätt för de ombordanställda att få representation i någon av de här kommittéerna eller helst i båda beror inte på någonting annat än en önskan att myndigheterna skulle se till att de svenska lagbestämmelserna också tillämpas för svenskarna, när de ligga ute på det sätt som nu kommer att ske.

Redan nu har man igångsatt en förhandsdeklaration från redarnas sida om att de böra ansluta sig och låta sina fartyg bli tidsbefraktade av sjöfartskommittén. Det tecknas ju certepartier för fullt, och man tar med fartyg, som inte ha större lastförmåga än ca 400 ton, vilket tyder på att vad som står i utskottsutlåtandet om att de små fartygen skulle komma att reserveras för den svenska kust- eller östersjöfarten icke kommer att hålla streck. Man är som sagt redan nu i färd med att engagera småfartyg för, såvitt jag är rätt underrättad, fart mellan exempelvis England, Frankrike, Holland och Belgien, och därvidlag är det också fråga om tidsbefraktning. Det är klart att här äro stora intressen för de ombordanställda att bevaka, och det är, tycker jag, inte någon orimlig begäran att de ombordanställda skola bli representerade i denna sjöfartskommitté och även i trafikkommissionen, som ju är den licensgivande myndigheten.

Det är vidare så att detta avtal förutsätter, även om det icke är klart ut sagt, att en dylik ordning skall gälla även för framtiden. Det betyder att sjöfarten, den svenska såväl som andra länders, kommer att dirigeras av någon styrelse liknande den man redan skapat. Detta innebär en fullständig omläggning av de principer för sjöfarten som varit gällande tidigare. Det är möjligt att man inte behöver hysa några farhågor för att en sådan anordning skall vara till förfång för sjöfolket, men det förefaller nog som om man skulle sikta till att här träffa överenskommelser, som skulle vara till fördel bara för den ena parten, nämligen för den som formellt äger fartygen, medan man inte alls tänker på besättningarna. Jag måste säga, även om det kan betraktas som en smula elakt, att här träffas man avtal om de döda tingen, medan man helt och hållet lämnar de levande åsido. Fartygen lära icke kunna göra några tjänster utan en levande bemanning, och det bör kunna tas hänsyn också till den.

Det kan också framhållas i detta sammanhang att de smärre rederierna icke heller äro representerade i vare sig sjöfartskommittén 1939 eller trafikkommissionen, och följaktligen hysa dessa små rederier stora farhågor för att deras intressen skola bli åsidosatta, och det blir då för deras del frågan om hurvida de skola kunna fortsätta att driva sin näring eller inte. Skulle deras farhågor besannas skulle detta också gå ut över en stor del av sjöfolket, alla dem som äro anställda i småföretagens fartyg.

Jag har, herr talman, intet yrkande i vad det gäller utskottets hemställan — det går knappast att ställa något sådant — men jag skulle vilja rikta en vädjan till departementschefen att ordna så att de ombordanställda kunna bli

Godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfälliga kontrollen över handels-sjöfarten. (Forts.)

representerade i sjöfartskommittén och i trafikkommissionen. Den representation som eventuellt kan sägas finnas i det råd, som trafikkommissionen har till sitt förfogande i sjöfartsfrågor, är av noll och intet värde; det har icke haft någon betydelse sedan dess tillkomst och kommer säkerligen inte heller att få någon betydelse under den tid som denna institution existerar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det står ett enigt utskott bakom detta utlåtande. Denna enighet kontrasterar något mot den oenighet som på ett tidigare stadium gjort sig gällande, framför allt i pressen, mot den då projekterade svenska anslutningen till detta sjöfartsavtal. Man kan visserligen förstå varför utskottet kommit till denna eniga ståndpunkt, men det må i alla fall tillåtas att man framför några synpunkter på själva spørsmålet, innan det nu definitivt godkännes.

För det första avser detta avtal att Sverige för en viss tid, kanske t. o. m. för ganska lång tid, avstår från bestämmandet över hur den svenska handelsflottan skall användas. För det andra är ju de inbjudande nationernas — jag tänker främst på Storbritannien och Förenta staterna — motivering för att Sverige skulle såsom det enda neutrala landet delta i denna sjöfartspool, att Sverige icke skall, som det står i propositionen, »med hjälp av sin moderna och till stor del nybyggda handelsflotta begagna sig av sin neutrala ställning för att skaffa sig särskilda fördelar».

Vilka fördelar skulle det kunna tänkas vara? Det finns åtminstone ingen uttalad oenighet i frågan om att Sveriges handelsflotta bör engageras för att hjälpa till i återuppbyggnaden när det gäller att förse de krigshärjade länderna med nödvändiga material och livsmedel. Men det finns alldeles inpå Sverige en rad länder, för vilkas tillgodoseende det skulle kunna vara av särskilt intresse att vi behålla full dispositionsrätt över handelsflottan. Jag tänker på sådana krigshärjade länder som Sovjetunionen, Finland, Polen och Tjeckoslovakien, som onekligen befinna sig i ett sådant geografiskt läge i förhållande till Sverige, att den svenska handelsflottan för detta ändamål skulle kunna med stor framgång användas, och detta skulle också vara ett svenskt intresse.

Motiveringen till att Sverige skall avstå från att utnyttja sin dispositionsrätt och sin kontroll över handelsflottan kan inte heller vara uppmuntrande ur svensk synpunkt.

Det kanske inte är så viktigt i det här sammanhanget — man får väl se vilken betydelse det kan få — men nog finner jag det ganska egendomligt, att regeringens viktigaste förbehåll gentemot anslutningen till denna sjöfartspool var att Sveriges regering, såsom den enda bland de länders regeringar vilka anslutit sig till sjöfartspoolen, inte skall ha den omedelbara kontrollen över handelsflottan. Ty det villkor som Sverige uppställt som det första och väl det viktigaste, såvitt jag förstår, är att sjöfartskommittén 1939 — »den svenska rederinäringens vid krigets början skapade exekutivorgan», som det heter i propositionen — prompt skall handha avtalets genomförande. Det är ju ganska märkligt att detta privata organ skall ha den svenska kontrollen över handelsflottan och att det just råkar vara i ett land, där majoriteten av riksdagen valts på programmet socialisering som ett sådant arrangemang har valts. Det är så mycket märkligare, som det ju förhåller sig så, att det i alla de andra länderna, där man utgått ifrån som självklart, att regeringen och icke något privatkapitalistiskt organ skall ha denna kontroll, råkar vara borgerlig majoritet i parlamenten. Det hela

Godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfälliga kontrollen över handels-sjöfarten. (Forts.)

är också egendomligt med hänsyn till den allmänna tendensen och till talet om att omvalen och återuppbyggandet efter kriget komma att gå, om också icke i socialiseringens tecken, så dock, som det heter i efterkrigsprogrammet, i den socialistiska omdaningens tecken.

För det tredje skulle jag vilja erinra om det ganska anmärkningsvärda i det förhållandet — icke att riksdagen gavs tillfälle att yttra sig i denna fråga — men att riksdagen icke gavs tillfälle att yttra sig i en annan fråga, där man har att räkna med konsekvenser, vilka jag antager bli ändå större än i den här frågan beträffande anslutningen till sjöfartspoolen. Jag syftar på kreditavtalet med England, som dels innebär att Sverige skall exportera varor i stora kvantiteter utan att kunna påräkna motsvarande import av nödvändiga saker och som dels också fastställer, att Sverige överhuvud taget icke skall få möjligheter att till egen fördel driva handel under den tid, som detta kreditavtal gäller. I det här fallet har föredragande statsrådet förklarat, att då tiden och omständigheterna i övrigt medgiva att detta godkännande underställes riksdagens prövning, torde så med hänsyn till ärendets natur böra ske, vilket uttolkas så, att regeringen, när den anser sig ha tid därtill och det för övrigt passar regeringen, skall iakttaga grundlagens föreskrifter och underställa riksdagen ärendet. I utrikesutskottets utlåtande understryker man, att riksdagens bifall i enlighet med grundlagens föreskrifter måste inhämtas.

För det fjärde kan jag icke neka mig nöjet att i detta sammanhang erinra om en slags dubbel bokföring, som tar sig uttryck i en strävan att utåt framställa de förenade nationernas begäran om vår anslutning till sjöfartspoolen — det hette ju i statsministerns anförande i Sundsvall för några veckor sedan, att Sverige är det enda neutrala land, som inbjudits att delta i sjöfartspoolen — som ett uttryck för en good will, som Sverige säges åtnjuta hos de förenade nationerna. Detta yttrande från statsministerns sida fälldes i sammanhang med att han påminde och underströk frontalets passus om att Sveriges förhållande till främmande makter är gott. Därtill utnämnde han Sverige till både Europas lunga och dess samvete. Att i ett sådant sammanhang liksom skett i pressen framställa detta avtal såsom ett bevis på den goda internationella ställning, som Sverige för närvarande intager är, menar jag, ett självbedrägeri. Ty, som jag redan sagt är motiveringen från de förenade nationernas sida för att Sverige skulle biträda detta avtal dels att Sverige är det enda neutrala land, som har någon handelsflotta att tala om, som skulle ha någon betydelse i detta sammanhang, dels att Sverige icke skall kunna utnyttja sin gynnsamma ställning för att självt erhålla några fördelar.

Detta avtal har, såvitt jag vet, såväl regeringen som utrikesutskottet godtagit efter något slags påtryckning. Den inför riksdagen angivna motiveringen för att Sverige skall delta i denna sjöfartspool är den, att de svenska handelsfartygen icke skulle utsättas för diskriminerande behandling i förhållande till andra fartyg, tillhörande länder, som äro anslutna till sjöfartspoolen, man tänker närmast på England och Förenta staterna.

Men, herr talman, trots alla dessa betänkligheter kan jag lika litet som utrikesutskottets ledamöter av olika partier yrka avslag eller vända mig mot Sveriges anslutning till detta sjöfartsavtal. Jag har nämligen tidigare understrukit, att det måste betraktas som en huvudfråga för den svenska utrikespolitiken att åstadkomma bättre förhållanden visavi de förenade nationerna, och uteslutande ur denna synpunkt har jag funnit för min del, trots de betänkligheter man kan hysa ur åtskilliga synpunkter, att jag icke kan fram-

Godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handels-sjöfarten. (Forts.)

ställa yrkande om avslag, något som ur andra synpunkter skulle varit mycket önskvärt att göra.

På grund av detta, herr talman, och då det officiellt angivna syftet med denna sjöfartspool är sådant, att man icke kan vända sig däremot, tänker jag ej här framställa något särskilt yrkande.

Herr **Skoglund** i Döversorp: Herr talman! Den siste talaren slutade med att förklara, att han icke komme att yrka avslag på vare sig propositionen eller utskottets utlåtande. Jag har därför ingen särskild anledning att ingå i något bemötande av vad han har sagt.

Det är klart att en fråga av denna storleksordning kan framkalla vissa betänkligheter, men utskottet har efter prövning kommit till det resultatet att allt talar för ett bifall till propositionen.

Jag begärde ordet närmast på grund av herr Lindbergs i Stockholm anförande. Han framhöll däri, att sjöfolket kunde komma på mellanhand, när denna uppgörelse skulle föras ut i livet. Jag förstår hans betänkligheter och att han vill göra sig till tolk för en grupp, som står honom nära, men när utskottet behandlade motionen införskaffade utskottet de upplysningar, som stodo till buds och kom först därefter till slutsatsen, att ett bifall till motionen icke skulle medföra större möjligheter för sjöfolket att få sina intressen tillgodosedda.

Trafikkommissionen har ej sysslat med frågan om besättningarnas ställning. Om — enligt motionärernas önskan — en representant för sjöfolket kommer med i kommissionen, kan förmodligen denne ej göra någon större insats till förmån för besättningarna. Utskottet har dock icke ansett att vad trafikkommissionen säger i sitt utlåtande är det sista ordet. Instruktionen för trafikkommissionen utfärdas ju av Kungl. Maj:t, och utskottet framhåller särskilt att om någon ändring skulle befinnas nödvändig, bör det tillkomma Kungl. Maj:t att pröva om anledning till ändring föreligger.

Vidare framhöll herr Lindberg att det här kunde bli fråga om en ordning på sjöfartens område, som skulle kunna komma att räcka långt in i framtiden. Det är svårt att yttra sig om den saken. Mig förefaller det emellertid, som om man måste räkna med så många osäkra ting beträffande efterkrigstiden, att man icke skall dra för långt gående slutsatser. Det är utsagt att avtalet skall gälla sex månader efter upphörandet av kriget med Japan. Även om man skulle kunna räkna med något längre varaktighet, tror jag icke, att man för dagen skall spekulera alltför långt framåt.

Herr Lindberg framhöll, att en del fartyg skulle kunna bli tidsbefraktade långt ifrån hemlandet, och att de svenska besättningarna då skulle komma att råka in i alldeles särskilda förhållanden. Förmodligen kommer det väl endast att röra sig om enstaka fall, och förhållandena bli då ej annorlunda än som var vanligt före kriget. Med andra ord, genom detta avtal komma vi väl närmare normala förhållanden än vi gjort under kriget, då särskilt avtal med Storbritannien var gällande. Det tillkommer ju våra svenska konsuler och de svenska sjömanshusen att tillse att de förordningar, som reglera sjöfolkens förhållanden, bli efterföljda, och jag utgår ifrån att så också kommer att ske.

Jag kommer alltså, herr talman, fram till att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 268, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

Denna proposition bordlades.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/1945;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kapitalinvesteringar i telegrafverkets fond för budgetåret 1945/46;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nyanskaffande av ånglok;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Kalmar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stationsmästaren F. E. Pettersson från utgivande av visst skadeståndsbelopp;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av lokaler för högsta domstolen och Svea hovrätt.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter
under riks-
statens femte
huvudtitel.*

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkterna 20—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkterna 27—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Lades till handlingarna.

Punkterna 32 och 33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

*Åtgärder till
förebyggande
och hävande
av invaliditet.*

Punkten 35, angående åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 50, föreslagit riksdagen att till Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 4 350 000 kronor.

Vid beräkning av nämnda medelsbehov hade ett belopp av 150 000 kronor avsetts för annan verksamhet än den individuella.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* väckt motion (II: 363), vari hemstälts, att riksdagen måtte anvisa ifrågavarande reservationsanslag med sådant belopp, att till annan verksamhet än den individuella kunde avses 250 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 363, till Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 4 350 000 kronor.

Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet. (Forts.)

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Allard**: Herr talman! Under denna rubrik »Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet» förekommer det en punkt, som heter »Annan verksamhet», som till övervägande del avser bidrag till badanläggningar eller bidrag till byggande av bastuanläggningar. Förra årets riksdag beslöt höja detta bidrag från 100 000 kronor, som anvisats i statsverkspropositionen, till 150 000 kronor. För innevarande budgetår utgår alltså bidraget med 150 000 kronor. Nu har det emellertid visat sig, vilket är enbart glädjande, att efterfrågan på sådana här bidrag varit synnerligen stor. Under januari i år, alltså när något mer än hälften av budgetåret gått till ända, hade man utanordnat bidrag med 128 500 kronor av dessa 150 000 kronor. Men då lågo dessutom på pensionsstyrelsens bord icke mindre än 96 ansökningar om bidrag om tillsammans 225 000 kronor. Pensionsstyrelsen ansåg sig därför behöva begära ökning av anslaget för nästkommande budgetår med 100 000 kronor eller till 250 000 kronor. Det är detta som vi i motionen fört fram, på grund av att i årets statsverksproposition föreslås, att anslaget skall gå ut med endast 150 000 kronor, eller med samma belopp som för innevarande budgetår.

Nu har utskottet funnit syftet med motionen synnerligen behjärtansvärt, och vi äro ju tacksamma därför. Men vi skulle givetvis varit ännu mera tacksamma, om man gått så långt i utskottet, när man nu anser syftet behjärtansvärt, att man tillstyrkt bifall till motionen, men det gör man inte utan yrkar avslag på densamma, trots att syftet är så behjärtansvärt. Jag skulle här kunna argumentera åtskilligt, varför jag anser att riksdagen bör bifalla motionen, men det är inte populärt och väl inte heller lämpligt att en så arbetstyngd dag som denna upptaga kammarens tid alltför länge. Jag inskränker mig därför till att konstatera, att det kanske är onödigt att här i kammaren för kammarens ledamöter propagera för betydelsen av bad och särskilt då för betydelsen av att bada bastu — ja, det kanske jag inte är alldeles säker på för resten — men jag är i alla fall mera övertygad om att det är nödvändigare att ute i landet och särskilt på landsbygden propagera för betydelsen och nödvändigheten av att bada bastu. Men vad jag är absolut övertygad om det är, att för att det skall vara någon mening med en sådan propaganda skall det finnas möjlighet till bastubadande, och det är just för att skapa sådana möjligheter som jag motionerat om ett högre anslag.

Jag finner fördenskull, herr talman, skäl tala för att riksdagen borde bifalla vår motion, och jag ber därför att få yrka bifall till motionen nr 363 i andra kammaren.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den ärade motionären, som nyss hade ordet, har ju påvisat, att utskottet uttalat att den av honom m. fl. väckta motionen var till sitt syfte behjärtansvärd, men utskottet har i allt fall stannat för att avstyrka motionen. Jag vill försäkra den ärade motionären och kammarens övriga ledamöter, att det är många punkter i denna huvudtitel, vid vilka det har väckts motioner med yrkande om anslag utöver Kungl. Maj:ts förslag, där utskottet funnit syftet vara synnerligen behjärtansvärt. Det är emellertid på det sättet, att denna huvudtitel liksom många andra är ju ett pusselverk. Det gäller att avväga det ena behovet mot det andra, och även om man finner syftet i en motion behjärtansvärt, kan man i allt fall icke alltid tillstyrka bifall till densamma, ty då skulle huvudtitelns kostnadsram sprängas på ett sätt som gjorde det omöjligt att åstadkomma en hållbar budget. Det är således på grund härav som statsutskottet i denna fråga liksom i en hel del andra har måst stanna för att uttala sin sympati för saken men

Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet. (Forts.)
i alla fall ställa den vidare utgiftsökningen på framtiden i hopp om att man då skall kunna tillmötesgå de önskemål, som här äro framförda.

Utän att på något sätt polemisera emot behovet av ett högre anslag på denna punkt ber jag således, herr talman, att med hänvisning till vad jag nu sagt få yrka bifall till utskottets hemställan i punkten i fråga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 363; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 36 och 37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkten 39.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Punkten 41.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkterna 43—60.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Främjande av
nykterhets-
nämndernas
verksamhet
m. m.

Punkten 61, angående främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 77, föreslagit riksdagen att till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 190 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle av detta anslag disponeras ett belopp av 165 000 kronor till understöd åt nykterhetsnämnder och ett belopp av 13 000 kronor till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två lika-lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Bärög m. fl.* (I: 234), och den andra inom andra kammaren av herr *Nilson* i Eskilstuna m. fl. (II: 368), däri hemställt, att riksdagen ville under förevarande anslag beräkna till understöd åt nykterhetsnämnderna 250 000 kronor och till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen 28 000 kronor.

Motionärernas förslag innebar alltså en anslagsökning med (85 000 + 15 000 kronor) 100 000 kronor.

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 234 och II: 368, till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 190 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Bäckström, Gustaf Karlsson, Berling, Wiklund, Eriksson* i Stockholm och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 234 och II: 368, till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 290 000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kammarens ledamöter finna, att på den nu föredragna punkten ha sex av statsutskottets ledamöter anmält reservation och påyrkat ett högre anslag än det som Kungl. Maj:t har föreslagit och som biträts av statsutskottets majoritet. Reservanternas ståndpunkt ansluter sig till i båda kamrarna väckta motioner. Jag skall be att såsom motivering till reservationen få yttra några ord.

Det är sant att fjolårets riksdag i anslutning till den då verkställda utredningen beträffande nykterhetstillståndet i landet ökade anslagen till nykterhetsnämnderna, men det är lika sant att detta anslag allt fortfarande är otillräckligt för sitt ändamål. För att bevisa detta skall jag taga mig friheten att hänvisa till vad tillsynsmyndigheten, i detta fall socialstyrelsen, har anfört i sin framställning till Kungl. Maj:t den 28 augusti 1944, som är intagen i statsverkspropositionen. Där sägs det följande:

»Understöd åt nykterhetsnämnd utginge enligt gällande bestämmelser i efterskott med intill tre fjärdedelar av nykterhetsnämndens utgifter under nästföregående kalenderår, dock högst 1 000 kronor eller, då särskilda omständigheter därtill föranledde, högst 1 500 kronor.

Under budgetåret 1943/44 hade för ändamålet disponerats ett belopp av 125 000 kronor. Ansökningar om understöd hade under våren 1944 inkommit från 917 nykterhetsnämnder. Motsvarande antal hade åren 1941, 1942 och 1943 varit respektive 743, 780 och 873. Det sammanlagda ansökningsbeloppet hade utgjort omkring 214 000 kronor. De sökande nykterhetsnämnderna hade dock, med hänsyn till sina utgifter under år 1943 och i enlighet med nyss återgivna bestämmelser, kunnat göra anspråk på ett avsevärt högre belopp, men åtskilliga nämnder hade, i vetskap om att de tillgängliga medlen icke vore tillräckliga, själva begränsat sina anspråk. Det för budgetåret 1944/45 anvisade beloppet, som avsåge ersättning till nykterhetsnämnderna under år 1945, uppginge till 165 000 kronor. Även denna summa vore uppenbarligen otillräcklig. Antalet sökande nykterhetsnämnder under år 1946 syntes kunna uppskattas till inemot 1 000 och anslagsbehovet till omkring 250 000 kronor.»

Jag har för min del funnit denna av socialstyrelsen anförda motivering vara så bärande, att jag icke har kunnat undgå att tillstyrka de i ärendet väckta motionerna. Nykterhetstillståndet i vårt land är ju så pass uppseendeväckande, att det synbarligen är största behov av att åtgärder från det allmännas sida vidtagas för att i möjligaste mån begränsa denna folksjukdom. Då menar jag, att det är alldeles självfallet att det borde vara ett åliggande för staten att bekosta den huvudsakliga delen av denna verksamhet.

Nu kan man visserligen säga, att i den mån som inte statsbidrag utgår till nykterhetsnämnderna, som äro kommunala organ, så få kommunerna ombesörja att på deras stater uppföras för verksamheten nödvändiga anslag. Jag

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
har emellertid för inte länge sedan hört av en verksam ledamot av en länsnykterhetsnämnd, att det förekommer här och där, särskilt bland de små kommunerna, att man inte ens ger så mycket anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet att de ha medel att bestrida nödvändiga portokostnader. Kommunerna anse att det icke är deras skyldighet att bekosta denna verksamhet, och man resonerar antagligen på det sättet, att när staten drar inkomst av rusdryckshanteringen, är det staten som bör träda till och bevilja de medel, som behövas för ändamålet. När förhållandet är sådant har jag icke kunnat göra annat än att på den motivering, som anförts av den myndighet som har att övervaka denna verksamhet, yrka på ett högre anslag.

I de i ämnet väckta likalydande motionerna ha påvisats en hel del fall, som ha uppmärksamrats i det svenska samhället under sista tiden, fall, där uppenbara alkoholister ha fått gå lösa och lediga, för att begagna det uttrycket. med resultat att deras sjukdom så småningom har utlösts i brott, som till sin råhet lyckligtvis äro ganska sällsynta i vårt land. Jag skall inte tynga kammarens protokoll med att angiva dessa fall. Jag hänvisar allenast till motionen, och jag förmodar att var och en av kammarens ledamöter har fallen i färskt minne.

Det är alldeles påtagligt, att de nykterhetsvårdande organen i bygderna böra ha ökade resurser för att övervaka alkoholisterna, och samhället bör också låta sig angeläget vara att tillse, att dessa patienter bli omhändertagna för vård innan det går så långt i deras sjukdomstillstånd att svåra brott bli begångna. Det är således i syfte att skapa förutsättningar härför som jag för min del har ansett att staten bör höja anslaget till nykterhetsnämndernas verksamhet.

Jag ber sålunda med hänvisning till vad jag nu anført att få yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt är fogad till utskottets utlåtande av herr Bäckström m. fl.

Herr Mårtensson: Herr talman! Vi som stå för utskottets utlåtande äro fullt medvetna om att det skulle vara behöfligt med högre anslag för den nykterhetsvårdande verksamheten, men det råder delade meningar om, huruvida denna verksamhet gagnas bäst genom ökade anslag till nykterhetsnämnderna eller om man skall ge ökade anslag till andra ändamål som ha samma syfte. Jag vill i detta sammanhang erinra om det beslut, som fattades av förra årets riksdag. Då beslöts att öka anslaget till nykterhetsnämnderna, men samtidigt lämnades anslag till nya vårdformer, nya vårdmöjligheter för alkoholister. Vidare beslöts att det skulle tillsättas tio stycken fullt avlönade ombudsmän inom länsnykterhetsnämnderna.

Utskottet anser, att det vill se resultatet av den verksamhet, som beslöts av förra årets riksdag, innan anslagen till länsnykterhetsnämnderna ytterligare ökas, och inte minst är det av intresse att få se resultatet av det arbete, som dessa nya ombudsmän inom länsnykterhetsnämnderna komma att utföra. Komma dessa ombudsmän att huvudsakligen inrikta sitt arbete på att vid ett och annat tillfälle resa ut för att utöva kontroll på nykterhetsnämnderna men därutöver att sysselsätta sig med mer eller mindre nödvändigt statistiskt arbete. då anser jag för min personliga del att dessa ombudsmän icke få så synnerligen stor uppgift att fylla på detta område. Om däremot dessa ombudsmän inrikta en väsentlig del av sitt arbete på att försöka hjälpa till i arbetet för att skapa nya ungdomsorganisationer, som taga hand om den uppväxande ungdomen och försöka leda denna ungdom in på andra nöjen än sådana, som kunna erhållas genom sprit och genom restaurangbesök, då är jag övertygad om att dessa nya ombudsmän komma att få en stor uppgift att fylla i sam-

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

hället och att de även komma att sätta spår efter sig för framtiden framför allt på nykterhetsarbetets och nykterhetsvårdens områden. Om denna nya organisations arbete kommer att läggas efter de linjerna, tror jag att vi gagna den nykterhetsvårdande verksamheten på ett bättre sätt genom att tillsätta flera sådana ombudsmän än genom att öka anslagen till nykterhetsnämnderna. Det är för att avvakta utvecklingen på detta område, herr talman, som jag biträtt utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket är detsamma som bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag har under några årtionden varit och är alltjämt ordförande i en nykterhetsnämnd, och jag är dessutom ordförande i en länsorganisation av nykterhetsnämnder. Det gör att jag anser mig kompetent att kunna yttra mig i denna fråga.

Jag måste verkligen säga, att jag tycker inte att kammaren skall fästa alltför stort avseende vid utskottets motivering för att avstyrka dessa motioner. Visserligen är utskottet välvilligt i sitt allmänna resonemang, men som vi hörde av herr Mårtensson vill man se tiden an och motiverar detta med dels att riksdagen i fjol beslöt de nya vårdformerna för omhändertagande av alkoholister, dels att man beslutat tillsätta ombudsmän hos länsnykterhetsnämnderna över hela riket.

Vad det första beträffar kan man ju fråga sig, om dessa nya vårdformer, som i huvudsak gå ut på att man med hänsyn till den stora belastningen på alkoholistanstalterna skall försöka placera ut alkoholisterna i enskilda hem, egentligen ha med denna sak att skaffa. De kunna på sin höjd, om de lyckas — och det är en berömvärd väg att gå fram på — lätta den svåra belastningen på anstalterna, men de ha inte något som helst att skaffa med nykterhetsnämndernas ekonomiska och materiella möjligheter.

När sedan herr Mårtensson säger, att vi skola lägga tyngdpunkten på den verksamhet, som länsnykterhetsnämndernas ombudsmän skola utföra, så tecknade herr Mårtensson säkerligen en något överidealiserad bild av dessa ombudsmän. Han talade om, hur de skulle hjälpa till att lösa ungdomens fritidsproblem och förebygga att den hamnar i superi och annat sådant. Ja, det är klart att det vore önskvärt, om dessa ombudsmän kunde lägga tyngdpunkten av sitt arbete på detta område, men det kunna de inte, därför att en ombudsman i en länsnykterhetsnämnd får säkerligen tillräckligt att göra med att effektivisera sitt läns samtliga nykterhetsnämnder. Det är ju därför som länsnykterhetsnämnderna äro tillkomna.

Vi veta allesammans, att det är ganska illa ställt i vissa av landskommunernas nykterhetsnämnder. Jag har själv kunnat kontrollera detta i många fall. Det visar sig, att alldeles för litet åtgärder vidtagas emot alkoholister, emot ungdomsfylleri och annat sådant. Vår stora tanke var ju, då vi fingo länsnykterhetsnämnderna, att de skulle vara en sporre till och en övervakare av att nykterhetsnämndernas arbete effektiviserades. Jag tror, att där lära nog ombudsmännen få lägga tyngdpunkten av sitt arbete. Hinna de med något av det som herr Mårtensson dessutom sade är det tacknämligt, men det är högst tveivelaktigt om så kan bli fallet.

Ett faktum är, som också reservanten herr Eriksson i Stockholm framhöll, att nämnderna inte ens kunna få de blygsamma anslag som författningarna ange. Här kommer ingen nämnd upp i mer än 500 kronor. Vi i vår stad betala exempelvis över 5 000 kronor till nykterhetsnämnden och vi söka att få 1 000 kronor, men vi ha hittills aldrig fått mer än 450 kronor. För att nu inte tala om större kommuner, som få detta lilla belopp! Det finns kommuner här

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
i landet, som få i statsbidrag — hör och häpna — tio kronor. Det är ju nästan rena lycklet. Vart skall folk komma med sådana belopp?

Nu kan man ju säga att pengar inte göra allt, men det är uppenbart att för de många uppgifter, som möta på detta område, förslå inte alls de nuvarande anslagen. Jag kan t. ex. nämna, att i våra bygder har på mitt förslag nykterhetsnämnden gått in för att anslå medel till arbetsanskaffning för försökspermitterade alkoholister. Sådant kostar pengar, och för att kunna få bidrag av kommunerna, som ofta äro ganska njugga, när det gäller nykterhetsnämndens verksamhet, måste man kunna visa upp att man får uppmuntran och stöd från statens sida. Och att man skulle få komma upp till de belopp, som författningen förutsätter, tycker jag är en blygsam begäran, låt vara att det i fjol företogs den utökning, som utskottet talar om.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Sundström* i Vikmanshyttan, *Jacobson* i Vilhelmina, *Johansson* i Kalmar, *Johnsson* i Stockholm och *Larsson* i Julita.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När man som jag dels såsom gammal ledamot av bevillningsutskottet tvingats syssla rätt mycket med vår nykterhetslagstiftning, dels också deltagit i åtskilligt av det utredningsarbete, som föregått denna lagstiftning, har man mer än en gång nödgats sätta ett frågetecken i kanten, kanske framför allt i fråga om vår alkoholistvård. Och jag kan säga, herr talman, att den förberedande prövning av hithörande frågor, som vi nu gjort inom den stora nykterhetskommittén, har kommit mig att sätta inte ett, utan två frågetecken för åtskilligt av det som sammanhänger med vården av alkoholister. Ju mer man studerar dessa problem, desto mer börjar man tvivla på anstaltsvårdens lämplighet och i stället ansluta sig till den linje, som går ut på en viss övervakning av de olika individerna för att man skall kunna undvika att ta till det stora slagträet, så att säga, och föra dem till anstalter. Och det är just en sådan övervakningsverksamhet, som de kommunala nykterhetsnämnderna skulle bedriva men som de nu inte kunna göra på ett effektivt sätt, därför att de sakna medel därtill.

Nu skulle det naturligtvis inte vara så farligt med den saken att staten är njugg på anslag i detta avseende, om kommunerna vore villiga att fylla i med vad som behövs. Men det vilja inte kommunerna, och man kan ju förstå det allmänna kommunala resonemang, som säger att när staten tar in 400 milj. kronor på rusdryckerna, så är det inte kommunerna, som skola betala kostnaderna för de konsekvenser, som spritkonsumtionen för med sig. Jag tror därför att om vi vilja få fram ett bättre resultat av de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet, så få vi också höja statens anslag till dessa nämnder.

Som motionär ansluter jag mig ju till den reservation, som här är avgiven. För den händelse det inte skulle var möjligt att få igenom den i båda kamrarna vill emellertid jag ställa en vädjan till socialministern att han kanske en smula mer ingående än som tidigare skett tar och tittar på dessa ting och funderar över, om man inte genom en anslagshöjning kan avhjälpa en del av de brister, som finnas.

Det är alltså min förhoppning, med tanke på det intresse som socialministern hyser för vår socialvård — och jag betraktar det som ett stycke socialvård att man försöker hjälpa de människor det här gäller utan att använda större våld än nöden kräver — att vi, om det nu inte går att åstadkomma någon höjning av här ifrågakvarande anslag, till nästa års riksdag ha att emotse ett förslag om sådan höjning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är inte lätt att ur några slags principiella synpunkter tala emot den reservation, som här föreligger, och när jag ändå anser mig skyldig att vädja till kammaren att bifalla utskottets förslag, som ju sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag, beror det helt enkelt på samma skäl, som herr Eriksson i Stockholm här nyss anförde, när det gällde frågan om ett större anslag till pensionsstyrelsen för badanläggningar. När man på hösten sitter med huvudtiteln framför sig för att göra upp det nya budgetförslaget, så ser man, ibland med en viss glädje men ofta nog med ganska mycket bekymmer, hur huvudtitelns slutsumma växer och växer. Att så sker, är för femte huvudtitelns del ganska självklart på grund av att åtskilliga anslag ha en automatisk karaktär. De enda punkter i huvudtiteln, där man kan hålla tillbaka utgifterna och kanske t. o. m. något pruta på dem, äro sådana, där anslagen inte ha denna automatiska karaktär, utan där en ökning verkligen beror på, huruvida man vill eller inte vill höja ett anslag. Detta anslag till nykterhetsnämnderna tillhör just denna senare typ, och det är beträffande sådana anslag ganska självklart, att man vid den prövning, som alla huvudtitlar undergå för att något så när gemensamma principer skola tillämpas av de olika departementen, avstår från att påyrka höjningar, som inte kunna betraktas såsom oundgängligen nödvändiga.

Jag skall inte här rekapitulera vad som hänt under de senaste åren, men jag vill erinra om att det har ju dock tagits ett och annat initiativ, som man har hoppats skulle leda till bättre nykterhetsvård. Jag tänker på själva inrättandet av länsnykterhetsnämnderna, som ju inte äro av så gammalt datum, på anställandet av de ombudsmän, om vilka herr Mårtensson här talat, liksom på vissa former för nykterhetsvård eller, om man så vill, alkoholistsvård, vilka nu hålla på att genomföras.

Jag måste alltså för min del hemställa, att kammarens ledamöter följa statsutskottets majoritet, men jag vill till herr Olsson i Gävle säga, att jag mycket gärna skall följa den uppmaning, som han gav mig att litet närmare studera hela detta spörsmål. Jag tillhör också dem, som börjat tvivla på att vår alkoholistsvård i vissa avseenden har slagit in på de riktiga linjerna. Det är väl inte helt uteslutet att man med tillämpning av andra metoder skulle kunna bespara de människor det här gäller vistelsen på alkoholistanstalt. Jag vågar inte uttala någon bestämd mening i denna sak, men jag har sedan rätt länge haft för avsikt att taga upp hela spörsmålet om det administrativa frihetsberövandet, om jag så får säga, vilket ju tyvärr har sin främsta hemvist på femte huvudtiteln, då på socialdepartementets del faller både lösdrivarvården, alkoholistsvården och skyddshemsverksamheten.

Jag delar alltså herr Olssons mening, att man bör göra en undersökning om, huruvida det inte kan finnas andra vägar att gå, när det gäller vår alkoholistsvård. Jag vill inte säga att man helt kan undvara alkoholistanstalterna, men jag undrar, om inte i många fall andra vägar skulle vara lika framkomliga, bl. a. det av herr Olsson särskilt framhållna övervakningsförfarandet, som ju inte behöver leda till något direkt frihetsberövande. I så fall förefaller det emellertid rätt uppenbart att på nykterhetsnämnderna kommer att läggas ett betydligt större ansvar än de för närvarande ha, och det ligger då enligt min uppfattning i sakens natur, att man också måste lämna dem de anslag, som ger dem möjlighet att utföra det arbete, som man begär av dem.

Jag kan inte ge något löfte om att jag hinner framlägga något förslag till nästa riksdag, men att saken skall tagas upp till ordentlig prövning, tror jag att jag kan lova.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Som motionär i detta ärende erkänner jag, att utskottsmajoriteten intagit en välvillig hållning till vår motion, men

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
 resultatet av dess övervägande har dock blivit alltför negativt. Vi motionärer ha känt oss stå på ganska fast mark, när vi utom vår egen övertygelse även haft socialstyrelsens utredning och yrkande i ärendet till grund för vår framställning, och vi ha därför ansett oss kunna vänta, att man i utskottet ganska enhälligt hade understött vårt yrkande.

Det gäller ju inte här någon nykterhetspolitisk fråga, där meningarna kunna falla isär och vägarna skiljas åt även bland dem, som ha samma uppfattning i det väsentliga, utan det yrkande, som är framställt i motionerna och i reservationen, gäller endast en effektivisering av gällande bestämmelser. Och när utskottsmajoriteten säger, att man vill avvakta resultatet av riksdagens beslut förra året — det är ju i många fall en välbetänkt åtgärd, som inte bör klandras — så vill jag framhålla, att det här är inte en fråga om några experiment, utan bara om att sätta nykterhetsnämnderna i stånd att arbeta, ty flertalet av landets nykterhetsnämnder lida faktiskt av ekonomisk blodbrist, om ett sådant uttryck tillåtes, då staten inte en enda gång har infriat sina givna löften om ekonomiskt stöd. Såsom motionen ger vid handen och som också understrykes i reservationen, ha nämligen nämnderna överhuvud taget inte fått stort mer än hälften av de bidrag, som de enligt gällande bestämmelser skulle ha rätt att utfå.

För de större samhällena betyder kanske det ifrågasatta statsbidraget föga, ty i den mån dessa samhällen låta sina nykterhetsnämnder arbeta effektivt, måste de offra vida större belopp av egna medel. Men hur det än är, kan givetvis även i detta fall ett större statsbidrag verka stimulerande. För de mindre kommunerna, där intresset för nykterhetsnämndernas verksamhet är ganska svagt och det är svårt att få lämpligt folk för arbetet, ställer sig emellertid frågan annorlunda. Där kan ett bidrag från statens sida betyda åtskilligt.

När det gäller den sak, som beröres i den senare delen av motionens yrkande, kanske det inte skadar att erinra om, även om det skett redan tidigare, att den s. k. snabbutredningen ju drog en lans för ett experiment med sådan verksamhet och ansåg att för det första försöksåret borde anslås ett belopp av 25 000 kronor. Föredragande statsrådet prutade emellertid ned anslaget ungefär till hälften under framhållande av att detta gällde första året, ett försöksår. Om man tolkar detta uttalande på vanligt sätt, skulle det ju innebära ett halvt löfte om ökning av anslaget senare. Men när denna fråga nu på nytt kommer på riksdagens bord, visar det sig att förslaget endast upptar samma belopp eller 13 000 kronor, under det att socialstyrelsen har påyrkat ett anslag på 28 000 kronor. Skulle Kungl. Maj:ts förslag godkännas, innebär det att endast 260 fall i hela landet kunna komma under uppsikt och övervakning, och det är med hänsyn till det stora klientel, som det här är fråga om, givetvis ett alldeles otillräckligt antal.

Den hittillsvarande erfarenheten har bekräftat övervakningens stora betydelse. Några av oss här i kammaren hade nyligen tillfälle att få en inblick på detta område, vilken på ett mycket gripbart sätt klarlade övervakningens utomordentliga överlägsenhet framför anstaltsvården, även om denna senare tills vidare givetvis inte helt kan undvaras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt i utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Jag fäste mig också vid att herr Eriksson i Stockholm här nyss framhöll att man av statsfinansiella skäl inte kunde gå med på herr Allards motion, men att han strax efteråt kunde yrka på en höjning av anslaget till nu förevarande ändamål.

Det som föreslogs i herr Allards motion var ju behjärtansvärt, men förslaget kunde dock inte bifallas. Det måste alltså här vara fråga om någonting

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

extra behjärtansvärt, eftersom man trots de statsfinansiella skälen anser att vi böra gå in för en så stor utgiftsökning som med 100 000 kronor.

Jag tror inte anslaget till detta ändamål är så särskilt behjärtansvärt. Naturligtvis är det ingen, som motsätter sig ökade anslag för främjande av nykterheten, men frågan är om det här verkligen rör sig om något, som främjar nykterheten. Jag tror att detta kan vara diskutabelt. Man kan nog vara överens om vad herr Olsson i Gävle sade, att det bör sättas ett frågetecken i kanten för åtskilligt beträffande alkoholistvården. Jag anser att det också bör sättas ett frågetecken i kanten för nykterhetsnämndernas verksamhet, ty den övervakning och verksamhet i övrigt, som dessa nämnder bedriva, är till sin natur tämligen likartad alkoholistvården i landet. Den övervakning, som sker, tar sig ofta uttryck i trakasserier mot enskilda medborgare och i olika förfoganden, som onödigt och orättvist inkräkta på den enskildes frihet, och den resulterar inte i de framsteg beträffande nykterheten, som den egentligen avser att åstadkomma. Ofta äro också nykterhetsnämnderna befolkade av blåögda idealister, som inte förstå att rätt handskas med människor, vilket gör att åtgärderna kunna bli ytterst godtyckliga. Nykterhetsnämnderna borde även tänka på att bereda den enskilde medborgaren skydd mot olika extremister, som äro ute efter hans frihet och oberoende. I stället för att göra det, synes man ofta anse sig kunna hantera klientelet hur som helst och i övrigt syssla med att gräla, om man skall få servera pilsner där och där, och ägna sig åt sådana uppgifter, som icke äro särskilt nykterhetsfrämjande. Jag tror, att innan dessa nämnder lägga om sin verksamhet och innan man har fått en annan ordning, ett annat reglemente för deras verksamhet, så finns det ingen anledning att höja anslaget till dem. Hela denna fråga borde omprövas ur synpunkten att man mera borde få i gång en verklig upplysningsverksamhet och litet mindre syssla med olika alldeles onödiga och för övrigt skadliga trakasserier mot den enskilda friheten, vilka så ofta förekomma. Jag har med detta icke velat utdöma alla dem som sitta i nykterhetsnämnderna och icke heller alla nykterhetsnämnders verksamhet, men det är påtagligt, att dessa nämnders verksamhet lämnar en del övrigt att önska. Med hänsyn till detta vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det har från flera håll framhållits, att den anmärkning, som jag gjorde i en föregående debatt rörande en viss punkt i detta utlåtande, skulle strida mot den uppfattning som jag hävdade i detta fall, och jag erkänner villigt, att så är fallet. Det omdöme, som jag då fällde, gäller ju även här om den linje statsutskottets majoritet i förevarande punkt följt, medan jag för min del har funnit, som den siste ärade talaren framhöll, att detta anslag är så pass »extra behjärtansvärt» för att använda hans ord, att jag anser en höjning här vara av nöden. Det är ju nämligen, som jag tidigare framhöll och som alldeles särskilt underströks av herr Olsson i Gävle, så att kommunerna i mycket stor utsträckning resonerat på det sättet, att kostnaderna för denna verksamhet, som nykterhetsnämnderna författningsenligt skola utföra, till huvudsaklig del böra bestridas av staten och icke av kommunerna. Jag saknar ju erfarenhet om nykterhetsnämndernas arbete i allmänhet. Jag har aldrig tillhört någon dylik nämnd, och det är möjligt, att den föregående ärade talaren med sin större erfarenhet på detta område kan ha rätt i sin kritik. Jag skulle emellertid vara ganska intresserad av att få veta, vilka botemedel mot den fortgående alkoholisering av vårt folk, som ju faktiskt äger rum, som den ärade talaren vill rekommendera. Man kan icke såsom socialt kännande människa vara tillfreds med det förhållande som nu existerar, och det sätt, på vilket svenska folket i gemen umgås med alkoholen. Det är ju närmast

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

i syfte att ur sociala synpunkter åstadkomma bättre förhållanden på detta område som man har instiftat nykterhetsnämnderna och som det enligt mitt förmenande också är nödvändigt att ge nämnderna tillräckliga ekonomiska resurser, så att de något så när kunna fylla sin uppgift. — Jag vidhåller sålunda, herr talman, mitt yrkande.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Bara ett par ord till herr Karlsson i Stuvsta, som tillät sig fälla åtskilliga smädliga ord om nykterhetsnämnderna. Det vore ju skäl i att herr Karlsson exemplifierade detta, så att man finge klarlagt till protokollet, att det är så illa. Det är klart, att det i vissa fall icke är bra, beroende på att det är svårt att få lämpligt folk och att de myndigheter som skola välja icke alltid välja med urskillning. Så långt jag vet — och jag känner till åtskilliga nykterhetsnämnder — utföra dessa människor ett ofantligt uppoffrande arbete, värt ett helt annat betyg. Den uppgift som åligger övervakarna är synnerligen grannlaga — det förstå vi alla — men den kan vara mycket tacksam. Det ges sålunda exempel på att klienterna själva uttalat sin stora tillfredsställelse med det sätt på vilket övervakningen skett, så att de uttryckt en önskan, att vederbörande övervakare skulle komma litet oftare, därför att de i samtalen med honom känt ett starkt moraliskt stöd i den kamp de ha att kämpa mot den vana, som blivit dem övermäktig.

Herr Jonsson i Skutskär: Herr talman! Det var med verklig glädje som jag hörde statsrådet säga, att han skulle taga alkoholistvårdens administrativa organisation under omprövning. Jag säger detta, därför att jag hade tillfälle som ledamot i första lagutskottet att göra ett besök på Svartsjö, och jag måste säga, att den hopblandning, som där är till finnandes mellan straffångar och alkoholister, gjorde ett minst sagt pinsamt intryck. Denna anstalts personal är nämligen icke skolad för uppgiften att sköta alkoholister och kan dessutom, som direktören själv sade, icke heller utnyttjas i jordbruksarbete. När man ser, att alkoholistvården skötes på detta sätt, är det säkerligen önskvärt, att man försöker i det längsta hindra, att människor komma till alkoholistanstalt. Och kan man enbart genom att öka anslaget till nykterhetsnämnderna främja detta syfte, är jag den förste att instämma i här förevarande reservation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 61 av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Lades till handlingarna.

Punkten 71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkterna 80—86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 87, angående förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: Avlöningar. *Anslag till avlöningar åt förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 111, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att antalet i gällande personalförteckning upptagna provinsialläkartjänster finge utökas från 371 till 391, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels ock till Förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 4 310 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått några inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lennart Johansson (I: 26) och den andra inom andra kammaren av herrar Hagård och Sveningsson (II: 57), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att antalet provinsialläkartjänster från och med den 1 januari 1946 skulle utökas med 50 i enlighet med medicinalstyrelsens förslag.

Anslag till avlöningar åt förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:26 och II:57 samt I:68 ävensom med bifall till motionerna I:67 och II:126, sistnämnda motioner i vad de avsåge antalet provinsialläkartjänster,

a) medgiva, att antalet i gällande personalförteckning upptagna provinsialläkartjänster finge utökas från 371 till 406;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 4 390 000 kronor;

II. med bifall till motionerna I:67 och II:126 till den del de ej behandlats under I ovan i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att ny plan för rikets indelning i provinsialläkardistrikt måtte snarast möjligt utarbetas;

B. att motionen I:14, i den mån den ej finge anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hagård**: Herr talman! Vi ha beslutat åtskilliga reformer inom sjukvårdens och särskilt hälsovårdens område. Vi ha exempelvis beslutat om utbyggande av distriktssjukvården och försökt åstadkomma förebyggande åtgärder när det gäller mödra- och barnavården. Vidare beslöto vi föregående år att införa en mycket effektivare skolhälsovård än tidigare. Mycket av detta är dock reformer endast på papperet. För att kunna genomföra dem tarvas det personlig arbetskraft, och i detta sammanhang är det nödvändigt, att läkaren sättes in på ett tidigt stadium. Vi ha för närvarande allttjämt områden, där ingenting i detta fall har åtgjorts.

När det gäller provinsialläkarinstitutionen har man från början utgått ifrån att man skulle ha en tjänsteläkare på 12 000 invånare. År 1938 sänkte man detta tal, så att vi nu räkna med en tjänsteläkare på 8 000 invånare. För att genomföra den plan som därpå byggdes upp tarvas icke mindre än 170 nya provinsialläkartjänster. Vid samma riksdag där denna plan godtogs föreslogos från Kungl. Maj:ts sida endast 10 platser, vilket antal dock något höjdes av riksdagen. Emellertid har under de krisår som sedan följt icke någon starkare utbyggnad ägt rum på detta område. Vi ha endast kunnat inrätta 35 tjänster av de 170. För att i någon mån taga igen vad som förlorats har medicinalstyrelsen i sina petita enligt årets statsverksproposition begärt, att man skall inrätta 50 nya provinsialläkartjänster. Samtidigt som man nu gör detta varslar man också om att genomföra en ny plan, därvid man räknar med en tjänsteläkare på cirka 4 000 invånare. Kungl. Maj:t har trots detta i årets statsverksproposition endast föreslagit 20 nya provinsialläkartjänster.

I olika motioner har man reagerat mot detta. En medmotionär och jag ha för vår del ansett, att vi böra hålla fast vid det antal som medicinalstyrelsen föreslagit. Nu har utskottet för sin del sagt, att det erkänner nödvändigheten av att verkställa en utökning på detta område och har gått med på ett förslag om 35 platser, framställt i motion av herrar Olsson i Mellerud och Fast. Det är ju i och för sig en tacknämlig utökning, men jag för min del anser, att man i detta sammanhang måste säga ifrån, att det icke går att stanna vid detta, därest man vill ha ovannämnda reformer till annat än pappersreformer.

Anslag till avlöningar åt förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.
(Forts.)

Vi nödgas, herr talman, säga B när vi sagt A. Vi måste sörja för tillgång på personlig arbetskraft för ifrågavarande uppgifter.

Dessutom skulle jag vilja påpeka, att vi väl ändå snart stå inför en lösning av frågan om obligatorisk sjukförsäkring. Hur denna skall ta sig ut utan en utbyggd tjänsteläkarkår förstår jag för min del icke. Därför är det så mycket mer nödvändigt att man under den tid, som återstår, åtminstone försöker bygga ut apparaten så långt sig göra låter, så att det icke på detta område går på samma sätt som med folktandvården. Vi beslutade en förnämlig anordning med folktandvård men förbisågo i samma ögonblick, att det tarvades arbetskraft för att föra ut den i verkligheten. Därför stå vi också nu med en vacker organisation på papperet men utan motsvarighet i verkligheten. Jag är orolig för ett upprepan.

På grund av vad jag nu anfört och för att markera, att det finns en bestämd önskan hos ett stort antal kammarledamöter att få denna fråga så väl beaktad, att man kan räkna med en starkare och bättre utbyggnad av tjänsteläkarorganisationen för att alla reformer, som beslutats, skola kunna genomföras, ber jag att få yrka bifall till den motion, som herr Sveningsson och jag ha avgivit.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Riksdagen beslöt ju på sin tid antaga en plan, enligt vilken under loppet av tio år tjänsteläkarkåren skulle utökas med ungefär 200 läkare. Man tänkte sig då, att man skulle taga 20 nya provinsialläkardistrikt om året. Det principbeslut som fattades tillkom omedelbart före krigsutbrottet, och när det vid krigsutbrottet gällde att åstadkomma besparingar inom statsbudgeten, ansågs detta område tillhöra dem, i fråga om vilka man kunde revidera den ursprungliga tankegången. I enlighet härmed begärde Kungl. Maj:t, om jag minns rätt, första året icke mer än fem provinsialläkartjänster i stället för tjugo, och sedermera har man hela tiden begärt ett ganska obetydligt antal provinsialläkartjänster.

Det säger sig ju självt, att detta icke kan bero på något slags princip, utan det beror helt enkelt på nödtvång. Man ansåg sig stå inför nödvändigheten att åtminstone på vissa punkter iakttaga en viss sparsamhet ur statsfinansiell synpunkt. När jag vid budgetbehandlingen i år lyckades genomdriva, att vi skulle för första gången begära ett så stort antal som tjugo provinsialläkartjänster, så räknar jag det verkligen som ett mycket betydande framsteg från tidigare år, eftersom kriget fortsätter, och eftersom vi måste medge, att det statsfinansiella läget alltjämt är ansträngt. Att jag själv icke begärt mer än tjugo tjänster kommer icke att föranleda mig att avråda kammaren från att bifalla utskottsförslaget. Men jag medger, att jag hyser vissa farhågor för att tjänsterna icke skola kunna besättas. I så fall är det ju icke mycken glädje med ett beslut i enlighet med utskottets förslag. Då blir det närmast ett principbeslut, men det kan ju i varje fall vara värt försöket. Jag tror icke, att man är på det klara med om det finns det antal läkare lämpade för tjänsteläkarställningen som kräves för att uppfylla önskemålet om 35 nya provinsialläkardistrikt under loppet av ett budgetår. Men detta kommer mig som sagt icke att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag har ingenting att erinra mot att provinsialläkarorganisationen utbygges i snabbaste tänkbara takt. Jag vill emellertid icke gärna ha den ordning, som enligt vad den föregående ärade talaren påtalade hade inträtt på folktandvårdens område och som ju också har inträtt på andra områden, framför allt i anledning av den brist på sjuksköterskor, som vi alltjämt lida av i vårt land.

Anslag till avlöningar åt förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.
(Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! I anledning av vad som anförts av den ärade motionären på älvsborgsbänken vill jag säga, att utskottet, och särskilt då den avdelning, som har förbehandlat denna huvudtitel, har haft mycket stora sympatier för den motion, som han har framlagt. Emellertid stannade man, i stället för en ökning av antalet provinsialläkardistrikt med 50, vid att tillstyrka en annan motion, som påyrkade att antalet skulle bli 35. Detta beslut innebar så att säga, att man kompromissade mellan herrar Hagårds och R. Sveningssons motion och Kungl. Maj:ts förslag. Om jag tolkar uppfattningen inom statsutskottets tredje avdelning rätt, torde det icke finnas något fog för de farhågor, som herr Hagård uttalat för att man skulle stanna vid det beslut, som nu kommer att fattas, utan att man i stället anser att organisationen behöver utbyggas. Jag ber i det avseende få erinra om att utskottet ju föreslår skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande indelningen av provinsialläkardistriktet. I samband därmed måste ju frågan om antalet provinsialläkartjänster på nytt omprövas.

I anledning av det som anförts av herr statsrådet, då han sade, att han för sin del var tveksam huruvida det skulle vara möjligt att under ett budgetår med hänsyn till tillgången på kvalificerade aspiranter till dessa befattningar tillsätta ett så pass stort antal nya tjänster som 35, vill jag bara nämna, att tredje avdelningen i det avseendet ansett det angeläget att få ett aukoritativt besked. Vi ha därför haft ett samtal med generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen, som för sin del har stillat våra farhågor, vilka i det avseendet till en början överensstämde med dem som herr statsrådet här uttalat. Det var på grund därav som statsutskottets tredje avdelning enhälligt ställde sig på den ståndpunkt, som nu är utskottets. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det ju redan nu finns ett stort antal extra provinsialläkardistrikt. Meningen är, att ett antal av dessa skall överföras på ordinarie stat. Det är klart att detta återverkar också på dessa platsers besättande. Det blir sålunda icke fråga om att omedelbart skaffa 35 nya provinsialläkare, utan detta antal kommer ju att minskas med det antal extra provinsialläkare, som eventuellt kommer att uppföras på ordinarie stat. Det är detta som gör, att utskottet icke ansett sig böra hesitera inför farhågorna för att icke kvalificerade sökande skola komma att finnas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagård**: Herr talman! Det var en passus i herr statsrådets anförande, som en smula förvånade mig. Han sade nämligen, att även om han skulle kunna vara med om en ökning av antalet tjänster var han icke säker på att befattningarna skulle kunna besättas med kvalificerad arbetskraft. Detta är för mig något alldeles nytt, och jag kan icke förstå, att det kan vara på det sättet. Men när han säger det, måste det naturligtvis ligga något i det; det böjer jag mig för. Men är det så, måste man väl vidtaga anordningar för att få fram kvalificerade befattningshavare till dessa tjänster. Ett är säkert, och det är, att vi måste bygga ut denna organisation, om vi vilja ha de andra reformerna genomförda. Annars blir det hela, såsom jag förut sagt, bara en reform på papperet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av helt bifall till de likalydande motionerna I: 26 och II: 57; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 88—90.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 91.

Lades till handlingarna.

Punkterna 92—102.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103.

Lades till handlingarna.

Punkterna 104 och 105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Punkterna 107—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116, angående bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter. *Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 143, föreslagit riksdagen att dels godkänna de grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, som av departementschefen förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1945, dels ock till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle statens bidrag till ifrågavarande ändamål i regel utgå med hälften av kostnaderna för behandlingen och i anledning därav erforderliga resor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Elofsson m. fl.* (I:129) och den andra inom andra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* (II:382), vari hemstälts, att riksdagen ville besluta sådana grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att staten bestrede hela resekostnaden och två tredjedelar av behandlingskostnaden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 129 och II: 382,

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1945 förordade grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att tillämpas från och med den 1 juli 1945,

b) till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrarna *Grünebo, Heiding, Törnkvist, Danielsson, Pettersson i Dahl, Viklund* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 129 och II: 382,

Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter.

(Forts.)

a) godkänna av reservanterna förordade grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att tillämpas från och med den 1 juli 1945,

b) till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Denna fråga om bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter är för riksdagens vidkommande en ny fråga. Denna behandlingsform har tidigare icke fått något bidrag på riksstaten, utan endast landstingen ha lämnat bidrag. De flesta landstingen ha gått in för dessa bidrag, men tolv landsting ha ställt sig utanför. Frågan har varit föremål för utredning ända sedan 1934, då statens sjukvårdskommitté avgav ett betänkande i ämnet. Därefter har den icke varit föremål för riksdagens behandling på grund av andra mera trängande behov förrän 1943, då riksdagen på grund av väckta motioner begärde, att en ny utredning skulle föranstaltas. Denna utredning är nu verkställd av medicinalstyrelsen.

Den föreliggande frågan anses ju vara mycket betydelsefull, ty om den kunde lösas skulle en del dyrare vård kunna avlastas från våra tuberkulovårdsanstalter. Tuberkulosen är en folksjukdom, och det är ett allmänt intresse att denna folksjukdom blir hävd så mycket som möjligt. Nu innebär reservationen jämfört med utskottets förslag, att staten skall ta på sig en större del av kostnaden för denna vård. Reservationen bygger på medicinalstyrelsens förslag att staten skall betala hela resekostnaden och två tredjedelar av behandlingskostnaden. Jag kan nämna att det var stora sympatier i avdelningen för motionen, alltså för medicinalstyrelsens förslag. Det såg ett tag ut som om vi skulle bli eniga på denna punkt, men så kom det påpekande från departementet att i så fall skulle vi frångå den tidigare principen att stat och landsting skola dela sådana kostnader lika.

Det är en annan synpunkt, som jag i detta sammanhang skall be att få fästa uppmärksamheten på, nämligen att vi numera gått in för att primärkommunerna och landstingen så mycket som möjligt skola bli avlastade från socialvård och att staten skall till större del än vad nu är fallet överta denna vård. Frågan som sådan betyder ingenting för patienternas del, d. v. s. för obemedlade och mindre bemedlade patienter, ty för dem är vården i allt fall kostnadsfri. Det hela innebär bara en annan fördelning än Kungl. Maj:ts förslag mellan stat och landsting av kostnaderna för denna vård. Vi som stå för reservationen ha ansett, att staten härvidlag bör träda till och bidraga med en större del än Kungl. Maj:t har föreslagit. Det är fråga om ett statsintresse, och därför böra landstingen icke åläggas att betala mer än en tredjedel av behandlingskostnaden. Det av utskottet anförda skälet, nämligen att man icke bör frångå den princip, som gäller fördelningen av kostnaderna för den slutna lungtuberkulovården och dispensärverksamheten, tycker jag icke är särskilt starkt i detta fall, där det är fråga om kvävgasbehandling av tuberkulospatienter. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den reservation, som avgivits under denna punkt.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som den ärade reservanten framhöll gäller den föreliggande frågan hur stor del av dessa kostnader som skall bäras av staten å ena sidan och av landstingen å den andra. Jag vill bekräfta vad den ärade talaren sade, nämligen att det till en början fanns mycket

Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter.
(Forts.)

stora sympatier för den mening han företrädde inom utskottet och som nu återfinnes i reservationen. Att utskottet emellertid stannade för Kungl. Maj:ts förslag berodde närmast därpå, att detta förslag beträffande fördelningsgrundern sammanföll med de grunder, som tillämpas rörande fördelningen mellan stat och landsting av en hel del andra sjukvårdskostnader. Utskottet ansåg då lämpligt, att denna fråga så att säga samordnades med andra uppdelningsgrunder på sjukvårdens område.

Därest man, såsom den ärade reservanten förmenar, vill i skatteutjämnings-syfte överföra en större del av dessa kostnader till staten och låta en mindre del bäras av landstingen och primärkommunerna, förefaller det lämpligt att den frågan upptages i ett större sammanhang, så att man icke behöver laborera med olika grunder för olika slag av vårdverksamhet.

I det läge, vari frågan nu befinner sig, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 116 av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Punkterna 117—119.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 120.

Lades till handlingarna.

Punkterna 121—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142, angående bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 170, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor, att tillämpas från och med den 1 januari 1945, dels ock till Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 25 000 kronor.

Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle statsbidraget, oavsett skolans belägen-

Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor. (Forts.)
het, maximeras till 4 000 kronor per år samt utgå endast till nya kurser utöver de nu förekommande, som påbörjades från och med vårterminen 1945.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling föreslått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Johan Olsson m. fl.* (I: 126) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagård m. fl.* (II: 222), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta godkänna av medicinalstyrelsen föreslagna grunder för statsbidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor, att tillämpas från och med den 1 januari 1945, samt att som bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 85 000 kronor.

Motionärernas förslag innefattade, att bidragets maximibelopp skulle höjas till 5 000 kronor för de i Stockholm, Göteborg, Uppsala och Lund belägna skolorna samt att bidrag skulle utgå även till skolor, som ej utökade antalet kurser.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 126 och II: 222,

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1945 förordade grunder för statsbidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor, att tillämpas från och med den 1 januari 1945,

b) till Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 25 000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Hagård**: Herr talman! Man kan säga, att frågan om utbildning av sjuksköterskor är ett kapitel, som ger ett tydligt bevis för hur svårt det är att lägga upp en sådan här sak planmässigt. Eller kanske man snarare kan säga, att den är ett tydligt bevis på hur man kan göra något utan att överhuvud taget ha någon plan för sitt handlande.

Sedan gammalt har sköterskeutbildningen gått till på det viset, att det varit vissa stiftelser och vissa sjukhusägare, som haft ett bestämt intresse härvidlag. vilka skött om själva utbildningen. På 1930-talet fanns det sålunda även en del sjukhusägare, som startat dylika skolor. Då inträffade emellertid en förändring så till vida, att man fann att det förelåg en viss överproduktion av sköterskor, och man talade till och med om ett sköterskeproletariat. Från medicinalstyrelsens sida gick man in för att bromsa upp utvecklingen. Man till och med slog igen vissa sköterskeskolor. Det förflöt emellertid icke lång tid förrän andra signaler hissades. Medicinalstyrelsen hade utgivit ett cirkulär, vari man anbefallde en reducering — välbehövlig för resten — av arbetstiden. Detta medförde den omedelbara verkan, att man behövde ett större antal sköterskor. Så gick utvecklingen ganska rakt framåt och visade behov av ett oupphörligt allt större tillskott av dessa befattningshavare. Vi kommo så fram till själva kristiden och till en återvändsgränd, som nödvändiggjorde, att staten gick ifrån sin gamla rent negativa inställning och själva startade en sköterskeskola och dessutom gav ett annat uttryck för sitt intresse för detta slag av utbildning, nämligen genom att ge anslag till stipendier.

Man har emellertid på vissa håll en bestämd uppfattning av att det skulle vara önskvärt, att man fick litet klarare linjer, och man ville gärna se, att man även på detta område kunde tillämpa den kommunala undervisningens statuter. År 1941 väcktes sålunda en motion, och det just på älvsborgsbänken, vilken gick ut på att man krävde likställighet med den kommunala yrkesundervis-

Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor. (Forts.)

ningen, när det gällde utbildningen av sjuksköterskor. Emellertid avvisades motionen den gången av statsutskottet, som visserligen erkände, att det måhända skulle vara önskvärt i viss utsträckning med en dylik ordning, men tiden ansågs icke vara inne för ett verkligt tillmötesgående av motionens syfte. Man hemställde sålunda, att Kungl. Maj:t ville beakta detta spörsmål och när tiden vore inne komma fram med sådana förslag, som skulle kunna möjliggöra ett ytterligare tillmötesgående av motionärernas mening.

Vid årets riksdag föreligger nu ett förslag till en avvikelse från de gamla linjerna. Medicinalstyrelsen har föreslagit, att man skulle lämna ett bestämdare och bättre statsbidrag till sköterskeskolorna. Man släpper alltså sin gamla negativa inställning även på denna punkt och går faktiskt in för att ge dessa kommunala skolor, som de i allmänhet äro, statsbidrag, men man begränsar det hela till andra belopp än som äro vanliga beträffande den kommunala yrkesundervisningen. Herr statsrådet säger i sitt resonemang, att han icke kan vara med om att knäsetta principen om likhet med den kommunala undervisningen. Han säger, att han på sin höjd vill vara med om det hela som ett provisorium och, som han uttrycker sig, ge de extra kurser som eventuellt komma att anordnas ett anslag på 4 000 kronor per kurs. Härigenom kommer han upp till ett sammanlagt belopp av 25 000 kronor. Det skulle matematiskt utgjort 32 000, men han stannar vid 25 000 kronor mot det av medicinalstyrelsen förordade beloppet 85 000 kronor.

Det är rätt intressant att ta del av utskottets motivering på denna punkt. Utskottet säger mycket älskvärt, att det anser, att de synpunkter, som förts fram i denna motion av mig m. fl., ha ett visst berättigande. Å andra sidan framhåller man emellertid, att det finns vägande skäl, som tala för att sjuksköterskeskolorna alltjämt skola drivas utan statsbidrag. Utskottet glömmar då, att vi för närvarande ha en statlig sjuksköterskeskola och att staten givit anslag till stipendier o. s. v. Här föreligger således en motsägelse från utskottets sida, som jag finner tala för den ståndpunkt, som motionärerna intagit. Man kan nämligen säga, att principen är fullt klarlagd, även om beloppen inte äro desamma. Sätillvida borde kanske motionärerna vara tillfreds. Jag anser emellertid för min del, att principen måste godtagas helt utan några invändningar.

Den egentliga motiveringen för att man skall ta itu med detta spörsmål just nu är det obestridliga faktum att sjuksköterskeutbildningen måste forceras. Vi måste nämligen i detta fall liksom när det gällde provinsialläkarfrågan se till, att de reformer som beslutats, även genomföras i verkligheten. Utan sjuksköterskor kan exempelvis distriktsvården icke utbyggas samt många anordningar av förebyggande art i fråga om mödra- och barnavård icke genomföras.

Ett bidrag av statsmedel i detta sammanhang innebär ju egentligen inte några nya kostnader för samhället. Det betyder endast en utjämning av ifrågavarande kostnader. Det är nämligen att märka, att i fråga om denna speciella sjuksköterskeutbildning finns det vissa grupper av sjukhusägare, som inte medverka men väl dra nytta av vad sjuksköterskeskolorna uträtta. Indirekt skulle således de sjukhusägare, som hittills inte gjort några uppoffringar för sjuksköterskeutbildningen, få medverka till denna utbildning, om bidrag därtill skulle lämnas av statsmedel.

Som skäl mot genomförandet av motionärernas förslag har även anförts nödvändigheten av att dessa sjuksköterskeskolor bibehållas vid sin nuvarande självständighet. Denna självständighet behöver emellertid inte alls uppgivas, om statsbidrag skulle lämnas. Man kan nämligen fullt likställa dessa sjuksköterskeskolor med kommunala skolor för yrkesundervisning. Det skulle därjämte åtminstone i vissa avseenden vara önskvärt, om man fick en närmare

Bidrag till driften av godkända sjuksköterskeskolor. (Forts.)

kontroll av utbildningen vid sjuksköterskeskolorna. Jag syftar då närmast på det område av undervisningen, som gäller utbildningen i ekonomiska ting. Den teoretiska utbildning, som förekommer vid sjuksköterskeskolorna, omfattar endast 5 månader av den 3-åriga kursen. Av dessa 5 månaders föreläsningar ha emellertid anslagits — märk väl — endast 5 timmar, då det undervisas om de ekonomiska sammanhangen. Enligt min mening vore det i detta hänseende angeläget med en inspektion från statens sida för att utbildningen på denna punkt skall bli bättre tillgodosedd än hittills.

Jag har i detta ärende kommit till den slutsatsen, att utskottet är på glid mot den tankegång, som motionärerna framfört. Utskottet har nämligen icke gjort några bestämda invändningar mot motionen. Jag vill emellertid icke nöja mig med utskottets i och för sig välvilliga upptagande av motionen, utan jag önskar, att riksdagen skall klart uttrycka sitt gillande av densamma.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. i ämnet väckta motionen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag har inte så mycket att invända mot det resonemang i den föreliggande frågan, som den ärade motionären nyss framförde. Det torde nämligen förhålla sig på det sättet, att staten numera måste tänka på sjuksköterskeutbildningen på ett helt annat sätt än vad som tidigare gjorts. Detta framhölls ju också särskilt av motionären. Efter inrättandet av statens egen sjuksköterskeskola har nämligen frågan om utbildning av sjuksköterskor kommit i ett annat läge än tidigare. Vid denna riksdag ha vi emellertid att behandla ett flertal motioner, där man yrkar olika reformer beträffande hela sjuksköterskeutbildningen. Utskottet har ännu inte varit i tillfälle att uppta dessa motioner till behandling. De spörsmål, som utvecklas i den förevarande, av herr Hagård m. fl. väckta motionen, synas mig mera höra samman med de nyssnämnda motionerna än med den jämförelsevis obetydliga anslagsfråga, som vi nu behandla. Utskottet har ansett, att under det budgetår som stundar kan det inte bara vara något livsintresse för de institutioner, som driva sjuksköterskeskolorna, att anslaget till dem ökas med de 60 000 kronor varom här är fråga. Utskottet har därför ansett sig böra nöja sig med Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, som närmast åsyftar att skapa möjligheter till utbildningskurser för nya sjuksköterskor. I själva principfrågan har utskottet således uppskjutit sitt ställningstagande. Då, som jag nyss nämnde, ett flertal motioner väckts i dessa frågor, kommer dock riksdagen säkerligen att på nytt få tillfälle att dryfta de synpunkter rörande den framtida sjuksköterskeutbildningen, som den ärade motionären här framfört.

Herr talman! I dagens läge anser jag att riksdagen kan nöja sig med vad utskottet föreslagit. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till de likalydande motionerna I: 126 och II: 222; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 143—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Punkterna 164—167.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 168, angående länsstyrelserna: Avlöningar.

Punkten föredrogs. Därvid anförde

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Under denna punkt har jag tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion. Vi avse med denna motion en uppflyttning i ordinarie lönegrad av 12 länsassessorer, som nu inneha extra ordinarie tjänster. Vi ha rent principiellt utgått ifrån att det är riktigt att en tjänst, som befunnits nödvändig för framtiden, besättes med ordinarie innehavare. Särskilt i detta fall, då den extra ordinarie anställningen varat mycket länge och befattningarna på lång sikt anses absolut nödvändiga, ha vi velat tillerkänna dessa länsassessorer ordinarie anställning i stället för deras nuvarande extra ordinarie.

Utskottet har i sin motivering varit mycket välvilligt gentemot motionen. Utskottet har nämligen i princip givit motionärerna rätt. Med stöd av vad departementschefen anført rörande återhållsamheten i fråga om dylika uppflyttningar på ordinarie stat har emellertid utskottet inte ansett sig kunna i nuvarande läge frångå Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har dock uttalat, att denna fråga bör beaktas av Kungl. Maj:t, samt att Kungl. Maj:t vid lämplig tidpunkt bör för riksdagen framlägga förslag av i motionerna — en likalydande motion har nämligen väckts i första kammaren — angiven innebörd.

Om jag hade deltagit i behandlingen av denna fråga inom statsutskottet, hade jag avgivit en reservation på denna punkt. Jag har emellertid nu inte något yrkande, utan jag har endast velat på detta sätt framhålla mina synpunkter på frågan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 169—171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172.

Lades till handlingarna.

Punkten 173, angående statspolisorganisationen: Statspolisintendenten m. m.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr förste vice talman! Det är inte min avsikt att yttra mig om statspolisintendentens avlöning, utan jag vill vid behandlingen av denna första punkt rörande polisväsendet endast anföra några allmänna synpunkter beträffande polisens verksamhet.

*Anslag till
avlöningar
åt läns-
styrelserna.*

*Anslag till
statspolis-
organisa-
tionen; stats-
polisintenden-
ten m. m.*

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.)

Den del av polisens verksamhet som i verkligheten syns bäst har överhuvud taget inte kommit med under dessa budgetrubriker. Det finns under 5:e huvudtiteln en utförlig redogörelse för utfodringen av de sex polishundar, som polishundsorganisationen hittills förfogar över. Inte med ett enda ord har man emellertid berört den mäktiga organisation, som är känd under namn av säkerhetstjänsten, vilken ett år kostade 8 950 000 kronor samt i fjol inte mindre än 5 863 000 kronor. Trots att denna säkerhetstjänst är sorgligt känd över hela landet göms den dock som en hemlig sjukdom alltjämt undan under andra rubriker. När gömstället för året har uppenbarats ämna vi kommunister yrka, att säkerhetstjänsten helt skall försvinna. Säkerhetstjänsten — denna utväxt på polisväsendet och denna sorgliga kvarleva från 1940—1941 års politik, född under påverkan av gestapomentaliteten — har också färgat av sig på den offentliga statspolisen och de större städernas polisväsende.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har vid upprepade tillfällen vänt sig mot brutaliseringen av polisväsendet samt den utveckling till polisstat, som vårt land har undergått under de senaste åren. Vid samma tidpunkt, då den svenska arbetarklassen fått majoritet i riksdagens båda kamrar, har den svenska polisen för första gången utrustats med handeldvapen och automatvapen samt utrustning för strid med gas. Det är visserligen endast fråga om tårgas, men det är dock gas. Gasen har ju fått en mycket begränsad användning i det pågående kriget mellan stormakterna, men i polisens krig skall den tydliga fortfarande begagnas.

Varför skaffar sig polisen alla dessa vapen? Vi ha särskild anledning att observera de polisövningar, som ägde rum i Stockholm omkring en månad efter riksdagsmannavalen 1944. I svenska landsorganisationens tidning — herr Severins Aftontidningen — gavs en dramatisk och mycket högaktningsfull skildring av dessa gatustrider, där en del poliser fingo agera demonstranter. Jag tillåter mig citera en del av detta referat. Aftontidningen skriver här om följande.

»Rök-, gas- och handgranater var några av de övertalningsmedel, som poliskommandot använde mot det demonstrationståg det fick till uppgift att skingra ute vid Karlberg på onsdagsförmiddagen. Och när inte det räckte gick man över till rena handgripligheterna. Våldsamma scener utspelades, då och då blev det rena rama råkurret, och offren lär nog komma att känna av den hårdhänta behandlingen en liten tid i efterskott.

Poliskommandot i Stockholm — en nybildad formation som sammanförts som ett led i den militära utbildningen — började tidigt på morgonen en serie hårda och realistiska övningar, som sedan fortsatte till fram på middagen. Huvudstadens gator och torg var delvis valplats, och stora skaror morgonflånörer bildade intresserade åskådare.

Det började i allra tidigaste ottan på Gustav Adolfs torg, där polisskolans elever spelade orosstiftare. Det blev hårda tag, när kommandot rensades upp, och man fick en god föreställning om med vilken effektivitet 50-mannatruppen arbetade. Något som säkerligen även många av bråkstakarna fick känna på.

Vid 10-tiden fortsatte övningarna under kommissarie Berners ledning, varvid först Karlbergsvägen var stridsskådeplats. Poliseleverna formade här ett demonstrationståg, och kommandot hade bl. a. som uppgift att skingra detta.

»Tåget skall upplösas. Var vänliga och försvinn till höger och vänster», ropade en kommandochef i megafon utan att det hade någon effekt på demonstranterna. Desto kvickare gick det att få dem skingrade, när sablarna kom fram, även om en och annan speciellt ettrig ungdom försökte forcera poliskedjan trots vapen.

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.)

Därefter förflyttade man sig till Karlbergs skjutbana, där den allra mest realistiska övningen tog vid, varvid bl. a. tårgas kom till användning. Och där togs det så hårda tag att frivilliga, som inte var rädda om sina kläder, uttogs bland polisskoleleverna för att spela de mest aggressiva ligisternas roller. Nog kommer de två som blev speciellt illa åtgångna av kommandots handfasta specialister att känna sig en smula ömma i lederna en tid framåt. Det togs inte i precis med silkevantar på det hållet.»

Vi kommunister fråga oss, vad man menar med dessa övningar i anfall på demonstranter med kulsprutepistoler och handgranater. Vart syftar denna brutalisering av polisvåldet? Vilka perspektiv ha regeringen och polismaktens ledning i fråga om efterkrigstidens utveckling? Det socialdemokratiska partiet liksom kommunisterna stå bakom arbetarrörelsens efterkrigsprogram. I detta program förutsätter man, att det inte skulle komma att föreligga några väsentliga skäl för missnöje hos de stora arbetarmassorna. Vi skulle lösa sysselsättningens problem, de sociala välfärdsanordningarna skulle utbyggas, och arbetslöshetsspöket skulle drivas undan. Det finns nu här i riksdagen en majoritet för genomförandet av detta program, som utgör en mycket tilltalande framtidsbild. Jag har emellertid mycket svårt att anpassa gatustrider mellan polis och demonstranter i denna vackra bild. Det kan väl inte vara polisledningen som satt i gång dessa övningar på egen hand? Jag antar, att statsråden känna till vad som förekommer inom polisen. Statsråden ha ju själva föreslagit polisens beväpning med automatvapen m. m. Trots det vackra efterkrigsprogrammet förutsätter man således, att det skall förekomma allvarliga demonstrationer från folkets djupa led och att dessa demonstrationer skola bekämpas av tungt beväpnade polisstyrkor.

Jag tror inte att den impopularitet, över vilken man från polisens håll klagar så bittert, kommer att försvinna så länge man vid sidan om den sorgliga hemliga polisen även inom de ordinarie polisformationerna förbereder sig på de metoder, vilka brukades vid polisövningarna i Stockholm förra hösten.

Den demokratisering av poliskåren, som är nödvändig, förhindras även av den rekrytering till polisen och polisledningen, som den sittande regeringen omhuldar. Det är alldeles uppenbart att polisen under nuvarande ledning är ett de välbärgade klassernas maktinstrument gentemot missnöjet från de mindre bemedlade i samhället. Även i den socialdemokratiska pressen har många gånger påvisats, att poliskåren rekryteras från en klick, som är föga politiskt medveten och har en ytterst begränsad uppfattning om de mål och syften, som arbetarrörelsen och liknande rörelser ha. Upprepade gånger har man framfört önskemål om en annan rekrytering av polismakten än den som nu äger rum. För närvarande rekryteras poliskåren främst från underofficers- och furirskolorna samt även delvis från läroverken.

Jag hade tillfälle att för några dagar sedan delta i en diskussion på Stockholms högskola, där statsrådet Erlander yttrade sig. Till honom ställdes den frågan, om man inte borde vidta anstalter för att få en bredare och mera demokratisk rekrytering av polismakten. Poliskåren borde främst rekryteras från de 60 procent av folket, som utgöras av arbetare. Jag kan inte ordagrant återge vad herr Erlander svarade, men innebörden av hans tal var, att han för sin del med glädje skulle se en sådan utveckling. Poliskåren är dock, förklarade statsrådet, för närvarande så impopulär, att det överhuvud taget inte förekommer någon rekrytering från arbetarhåll. Enligt min mening bör enbart detta konstaterande göra klart för alla demokratiska krafter här i landet, att denna sak inte kan försvaras och att man måste vidta extraordinära åtgärder för att få en rättelse till stånd på detta område.

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.)

Jag vet mycket väl att det finns demokratiska poliser, som vinnlägga sig om ett gott förhållande till allmänheten. Som tidningsman har jag många gånger haft beröring med polismännens organisationer, och det har ofta förekommit att dessa vädja till pressen att medverka till att avlägsna orsakerna till de missnöjesyttringar från allmänheten, som gjort att de demokratiska poliserna få lida både för den hemliga polisens impopularitet och för de nazistelement inom polisen, vilka skandaliserat densamma. Jag tror dock icke att ett verkligt gott förhållande mellan polis och allmänhet kan åstadkommas förrän man från regeringens och riksdagens sida ingriper på allvar och inleder den verkliga demokratiseringen av polismakten i Sverige från ledningen och ned till de enskilda männen inom poliskårerna. Men framför allt inom ledningen, ty sådan ledningen är, sådan blir också andan inom polisen.

Herr talman! Jag har intet yrkande, och det kan kanske synas meningslöst att ställa frågor som denna inför en regering, som dock bär ansvaret för allt det vi kritisera, för Hestapo och för systemet Möller. Jag har dock gjort det, emedan det är vår förhoppning att inom kort få framlägga dessa ting inför en annan regering, som enligt vad vi hoppas bör få en mera demokratisk läggning.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Av herr Johanssons allra sista uttalande att döma skulle det kanske vara onödigt att en ledamot av den för tillfället sittande regeringen tar till orda. Jag föreställer mig ändå, att talarrens avsikt väl var att få fram ett uttalande även från en sådan temporär och tillfällig företeelse som ett av de nuvarande statsråden.

Det problem, som herr Johansson tagit upp till diskussion, nämligen problemet om samhällets ordningsmakt och dennas förhållande till samhället självt och de opinionsbildningar, som existera inom detta samhälle, är uppenbarligen ett problem av den allra största räckvidd. Det kommer självfallet icke att gå att upprätthålla ett system, inom vilket ordningsmakten, såsom herr Johansson yttrade, företräder intressen och uppfattningar, som inte delas av de stora medborgargrupperna i detta land. En fientlig stämning mellan dem, som inneha statsmaskineriet i övrigt, och dem som skola sörja för ordningens upprätthållande i samhället innebär ju i längden en fullkomligt orimlig situation. Men, herr talman, jag undrar verkligen, om läget kan betecknas som så katastrofalt som herr Johansson ville skildra detsamma. Jag skall inte gå in på något närmare bemötande av herr Johanssons anförande — det antar jag att jag får tillfälle att göra i annat sammanhang. Jag kan emellertid, om det lugnar herr Johansson, säga, att såvitt det på mig ankommer komma vi inom en inte alltför avlägsen framtid att ta upp frågan om polisens rekrytering och utbildning. Jag har haft åtskilliga överläggningar på denna punkt, och jag hoppas att inom inte alltför många veckor kunna lägga fram vissa utredningsdirektiv i detta avseende. Om jag emellertid nu gör detta medgivande, så betyder det inte, att jag betecknar läget som sådant, att den nuvarande polismakten skulle ha skött sig på ett sådant sätt, att det vore befogat att säga, att det är dess fel, att den spänning, som föreligger mellan allmänheten och polisen, uppstått. Framför allt måste jag ju säga mig, att den diskussion, som föres om säkerhetspolisen, ändå både till sin uppläggning och med avseende på det sätt, på vilket den fortfarande föres — även om den blivit åtskilligt mera dämpad nu sedan man fått klart för sig vad saken gällt — är ett exempel på att det inte bara är polisens fel, att det uppstår en serie missförstånd emellan dem som skapa opinion och samhällets ordningsmakt.

Jag hoppas, att när detta krig är över och när man kan lägga alla papperen på bordet man skall kunna visa upp, hur mycket av opinionsbildningen på

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.) denna punkt, som har berott på felaktiga informationer och misstag. Jag skulle vilja till herr Johansson i Stockholm ställa den frågan, om det i det nuvarande läget, när vi befara en flyktingström av inte särskilt önskvärd beskaffenhet, är det allra lämpligaste ögonblicket att förhindra och försvåra det övervakande av icke önskvärda element, vilket säkerhetstjänsten är organ för. Jag kan försäkra herr Johansson, att vad på mig ankommer så kommer icke säkerhetstjänsten att bli en enda dag äldre än vad förhållandena nödvändiggöra. Jag hoppas innerst inne, att saken snart skall ha klarnat så mycket, att man skall kunna avge en deklARATION i slutet av denna riksdag om säkerhetstjänstens försvinnande. Om detta icke blir fallet, om det blir nödvändigt att fortsätta med denna verksamhet, så beror det på den omständigheten, att vi ha kvar här i landet ett antal flyktingar, som vi måste ha ansvaret för både i avseende på de förbindelser de knyta och med tanke på att de bli skyddade för insyn från håll, för vilket vi inte vilja att de skola vara blottställda.

Det är ju ingen mening i att gå in på en närmare diskussion av säkerhetstjänsten i detta sammanhang. Jag tycker emellertid, att det är litet kuriöst, när man från kommunisthåll så energiskt påpekar, att vi taga upp säkerhetstjänstens anslag på beredskapsstaten. Varför, herr talman, göra vi det? Jo, just för att markera, att säkerhetstjänsten icke är något organ, som skall bli bestående. På samma sätt som beredskapstjänstgöringen inom det militära sammanhänger med krigsförhållandena är säkerhetstjänsten knuten till den speciella krissituationen. Det är därför som anslagen till densamma begäras på beredskapsstaten. De önskemål, som ifrån kommunistiskt håll uttalats om att dessa anslag skola föras upp på ordinarie stat, skulle ju innebära, att man från det hållet önskar att få säkerhetstjänsten betraktad såsom ett vanligt ordinarie ämbetsverk, vars anslag skola prövas i vanlig ordning av riksdagen. Vi hade det ordnat på det sättet ända fram till 1942. Men just för att markera, att det här är frågan om en ren krishistoria, flyttade vi över anslagen till beredskapsstaten. Vi trodde faktiskt, att det skulle möta allmänt gillande, att man fick till stånd en sådan markering och en sådan boskillnad, och åtgärden har icke heller blivit föremål för någon kritik förrän vid årets riksdag, då kommunisterna tagit upp denna fråga som en särskilt stor angelägenhet.

Jag har inte närmare tagit del av upplägandet av de kommandoövningar, som herr Johansson talade om. När jag såg ett referat av dessa i tidningarna, begärde jag in de instruktioner, som utfärdats med anledning av att riksdagens beslut att inlemma polisen i krigsorganisationen skulle effektueras. I dessa instruktioner fanns ingenting som tydde på att polisen betraktade sin roll i detta sammanhang på annat sätt än att den utgjorde en del av vår krigsmakt. Om övningarna upplagts på ett oförståndigt sätt kan detta givetvis bli föremål för en granskning, men i de instruktioner, som utgått från den centrala polisledningen, finns ingenting, som kan ge anledning till det anförande, som herr Johansson hållit. Och det vill jag säga herr Johansson, att inte betraktar åtminstone jag en förstärkning av polisen som en ersättning för realiserandet av arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Jag trodde inte, att en sådan tanke kunde ha runnit upp i någons hjärna. Vi hoppas ju alla, att den kommande tiden skall bli en tid av lugnt och sansat reformarbete och att vi alltså inte skola behöva befara, att ingripanden av polisiär art för att upprätthålla ordningen skola behöva vidtagas emot svenska medborgare. Men däremot har ju riksdagen intagit den positionen, att i en krigssituation skall polisen, i motsats till vad tidigare varit fallet, vara en del av krigsorganisationen. Under sådana förhållanden är det någonting naturligt att man låter polisen öva sig i vapnets bruk på ett annat sätt än tidigare.

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.)

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! I statsrådet Erlanders svar på mitt anförande ber jag särskilt att få ta fasta på två viktiga punkter. Jag noterar för det första det halva löftet, att säkerhetstjänsten kanske kommer att försvinna redan i år. Stormen mot den har icke bedarrat, herr statsråd, och jag tror mig nästan kunna förutsäga, att den kanske kommer att växa till sådan styrka, att statsrådet Erlander kommer att övervinna sin tveksamhet och verkligen låter den försvinna.

Den andra punkt, jag särskilt ville ta fasta på, är att statsrådet förbådade, att han på allvar skall taga upp frågan om polisens rekrytering och utbildning, vilken senare är minst lika viktig. Jag skulle vilja tillägga att han framför allt bör ägna uppmärksamhet åt polisens ledning. Ty vi ha inte sagt, att de konflikter som uppstått mellan polis och allmänhet enbart äro polisens skuld. Vi ha tvärtom hävdadt att de framför allt äro regeringens skuld. Det är regeringen, som bär skulden för den anpassningspolitik, som på grund av det allmänna läget drivits under 1940 och 1941 och som har ansvaret för de instruktioner som utfärdats. Dessutom har vår kritik mot säkerhetspolisen inte riktats däremot, att den höll efter spioner, utan framför allt däremot, att den till en början uteslutande sysslade med antifascister och sympatisörer till de allierade makterna medan man att döma av det diagram, som herr Hagberg i Luleå nyss föredde för kammaren, helt försummat den andra, verkligt talrikt företrädde parten, tills slagen vid Stalingrad och El Alamein så småningom frambringade en viss jämnhet i kurvan. När man tillsätter sådana män i ledningen som man gjort, bör ingen vara förvånad över vad resultatet blivit. Fallet Paulson är ju endast symtomatiskt för den ledning, som organisationen fick, när man satte en från den Munckska kåren bekant man till chef för säkerhetstjänsten och gjorde polischefen Anthonis gode vän till chef för densamma i Stockholm.

I Sveriges riksdag — denna kammare fanns inte då — fälldes år 1848, alltså för 97 år sedan i en debatt om valsättet i Stockholm ett yttrande, som jag vill anföras. Man hade föreslagit ett visst tillvägagångssätt för detta val och förklarat att det var avsett att tjäna som en prövning av denna valmetod i smått för att man skulle kunna se hur det hela skulle utfalla. Representanten för borgarståndet i Linköping och Vimmerby, Henrik Bernhard Palmær, tog då till orda och sade, att detta förfaringssätt var alldeles onödigt, ty om man hade en gåsunge var det alldeles klart, att det skulle bli en gås av den med tiden. Det var ingenting att bli förvånad över. Trots att socialminister Möller är född i Skåne visade han här i kammaren under remissdebatten att han kunde bli förvånad över att det blev gäss av gåsungarna.

Statsrådet Erlander har emellertid på några avgörande punkter uttalat sig så positivt, att vi våga hoppas, att det under den allmänna opinionens tryck hädanefter skall bli bot och bättring på detta område och att polisen och allmänheten i Sverige skola komma varandra litet närmare.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Med herr talmannens tillåtelse skall jag be att få ta upp en fråga, som inte direkt berör den punkt, vi nu diskutera, men som i varje fall har sammanhang med statspolisen.

Som kammaren väl känner till avlämnade under fjolåret en kommitté ett omfångsrikt betänkande angående förstatligande av polisväsendet. Detta förslag är upplagt på ett sådant sätt, att det är i högsta grad önskvärt, att man ute i polisdistrikten så snart som möjligt får vetskap om huruvida det skall bli ett förstatligande av polisväsendet eller hur förhållandena eljest skola ordnas. Såsom det föreliggande förslaget är utformat ha polisdistrikten i avvaktan på resultatet allt intresse av att icke göra några förbättringar, hur önskvärda så-

Anslag till statspolisorganisationen: statspolisintendenten m. m. (Forts.)
dana än kunna vara. Jag tänker då närmast på en sådan sak som polisens radioutrustning. För närvarande är väl materialtillgången dålig, varför saken måhända inte är aktuell just nu, men vi hoppas ju, att det skall bli bättre tider i detta avseende. I några polisdistrikt överväger man vidare att anställa polis-systrar, men skulle man anställa en polissyster nu, före ett eventuellt förstatligande, skulle detta komma att kosta polisdistriktet eller kommunen ganska stora belopp. Det är således önskvärt, att riksdagen och landet, när remissyttrandena kommit in och man från regeringens sida kan taga ställning till frågan, få vetskap om hur regeringen tänker göra i detta fall.

Det var endast detta, herr talman, som jag ville tillåta mig att framföra vid detta tillfälle. Jag ansåg, att det lämpade sig att anföra dessa synpunkter i samband med den punkt i det föreliggande utlåtandet, som gäller statspolisen.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! På denna punkt kan jag dess värre inte lämna herr Lindqvist något besked. Remisstiden för det stora betänkandet, som avgivits i denna fråga, går ut den 1 juni. Det har visat sig, att meningarna varit ganska delade både i fråga om principerna och vissa detaljfrågor. Men så fort departementet har någon möjlighet att ta ställning till frågan, skall det, just av det skäl som herr Lindqvist anförde, vara mig angeläget se till, att det kommer ett meddelande om hur regeringen ställer sig till frågan om förslag till 1946 års riksdag om polisens förstatligande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 174.

Lades till handlingarna.

Punkterna 175—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

Punkterna 180—188.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 189.

Lades till handlingarna.

Punkterna 190—195.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 196.

Lades till handlingarna.

Punkten 197, angående bidrag till utlandssvenskarnas förening.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att denna punkt måtte återförvisas till statsutskottet för ny behandling.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren återförvisa punkten till utskottet för ny behandling.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 16.

*Bilag till
utlands-
svenskarnas
förening.*

Punkterna 198—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 207.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
[avlöningar
vid vatten-
domstolarna.*

Punkten 1, angående Vattendomstolarna: Avlöningar.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Om jag hade lika lätt att få kammaren med mig i ett återremissyrkande som herr Eriksson i Stockholm, skulle jag yrkat återremiss på denna punkt. Men jag tror, att om jag framställde ett sådant yrkande, skulle icke många följa mig, och därför låter jag bli.

Den fråga vi nu ha uppe gäller förläggningen av kansliet för Västerbygdens vattendomstol, varom jag i denna kammare samt herrar Gärde och Pauli i första kammaren motionerat. Vi vilja ha kansliet förflyttat från Vänersborg till Göteborg. Vi ha, såsom saken ligger till, icke hemställt, att riksdagen utan vidare skulle besluta en förflyttning, utan vi ha hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t för vidtagande av erforderliga åtgärder för tillgodoseende av detta önskemål. Utskottet har icke på något sätt försökt bestrida det berättigade i denna förflyttning, utan utskottet har endast hänvisat dels till att denna fråga varit före tidigare vid mer än en riksdag och dels till vad departementschefen uttalat, och därefter har utskottet hemställt, att motionerna icke må av riksdagen bifallas. Denna fråga synes mig vara förtjänt av en närmare granskning av statsutskottet. Jag förstår så väl justitieministerns ställning, när han skrev sin proposition. Det är naturligtvis mycket som talar för att icke nu göra en ändring, bland annat det att vissa åtgärder vidtagits för anskaffande av byggnader för denna domstol. Trots att dessa åtgärder vidtagits, anser jag emellertid, att så sakligt starka skäl för en förflyttning till Göteborg från Vänersborg föreligga, att denna fråga vore förtjänt av en närmare prövning av statsutskottet.

Det vare mig långt ifrån att säga något ringaktande om statsutskottet, men det förhåller sig väl så, att statsutskottet kanske tagit ställning i frågan, innan vi kommit med vår motion. Det är kanske mycket möjligt, att om motionen kommit tidigare, innan statsutskottet kommit så långt i sin behandling av ärendet, utskottet då skulle gått inför en mera saklig prövning av densamma.

Nu tänker jag, herr talman, icke framställa något yrkande om bifall till motionen, men jag har likväl med tanke på framtiden icke velat uraktlåta att här ånyo understryka de sakligt starka skäl som tala för en förflyttning av vattendomstolen från Vänersborg till Göteborg. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Då den ärade motionären här slutade utan att göra något yrkande, kanske ett anförande från min sida icke skulle vara så nödvändigt. Han tillät sig emellertid under skämtsam form antyda, att utskottet möjligen sakbehandlat denna fråga, innan motionen kommit in till utskottet, och att utskottets ståndpunktstagande möjligen sedan

Anslag till avlöningar vid vattendomstolarna. (Forts.)

icke kunnat påverkas. I anledning av denna skämtsamma antydan vill jag säga, att så ligger det icke alls till, utan vi dryftade detta spörsmål med fullt beaktande av motionens innehåll.

Egentligen är det mycket svårt för mig att polemisera mot den ärade motionären, ty jag har samma uppfattning som han. När denna fråga förra gången var uppe i kammaren, stred jag för den uppfattningen, att åtgärder borde vidtagas för att Västerbygdens vattendomstol skulle flyttas till Göteborg, men jag led ett så förkrossande nederlag i andra kammaren — första kammaren fattade samma beslut — att jag icke haft mod tillräckligt för att framhärda i den mening jag förut haft. Därför har jag böjt mig för uppfattningen här i riksdagen och sålunda varit med om att avstyrka motionen. Jag har velat avge denna personliga förklaring utöver den som jag nyss antydde rörande utskottets behandling av motionen. I frågans förevarande läge ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 14.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående anslag till ersättningar för vissa beslagtagna fartyg m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarets fonder, jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag å kapitalbudgeten, i vad avser försvarets fonder.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4, angående vissa byggnadsarbeten m. m. under försvarets fastighetsfond, marinens delfond.

Vissa byggnadsarbeten m. m. under försvarets fastighetsfond, marinens delfond.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Skantze*: Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande förekommer på s. 21 under rubriken »Sydkustens marindistrikt, Karlskrona örlogsvarv» ett belopp på 200 000 kronor enligt nuvarande prisläge, motsvarande 175 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 och avseende en ny båthall, utförd av brandsäkert material och så utrustad, att smärre arbeten på bå-

Vissa byggnadsarbeten m. m. under försvarets fastighetsfond, marinens del-fond. (Forts.)

tarna kunna utföras därstädes. Vad departementschefen anfört härom har icke givit utskottet anledning till erinran.

Behovet av denna båthall är uppenbarligen av hög angelägenhetsgrad, och det är enligt min mening synnerligen tacknämligt, att den nu avses komma till utförande. Frågan om byggandet av denna båthall är emelertid sammankopplad med ett par andra problem, som icke blivit särskilt omnämnda i utskottsutlåtandet, och det är detta förhållande, herr talman, som föranlett mig att ta till orda. Det gäller behovet i övrigt av förvaringsplatser för småbåtar samt frågan om överflyttning till örlogsvarvet av den reparationsverksamhet i fråga om båtar och båtmotorer tillhörande Blekinge kustartilleriförsvaret, som för närvarande bedrivs i kustartilleriförsvarets egen regi.

Jag ber att få hänvisa till s. 79—82 av bilaga 2 till kapitalbudgeten. Man finner där att den nya båthallen ursprungligen var kostnadsberäknad till 550 000 kronor och då avsedd att bli av sådan storlek, att den helt skulle kunna ersätta det s. k. stora slupskjulet på Stumholmen, som för närvarande användes bland annat för båtförvaring, och dessutom skulle kunna täcka det utrymmesbehov, som sjömansskolans nya båtmateriel kommer att kräva. Slupskjulet i fråga, som ligger utom örlogsvarvets område och på ett rätt betydande avstånd från anläggningarna där, är en väldig träbyggnad, vars rivning ifrågasatts med hänsyn till den med detsamma förknippade stora eldfaran.

Nu har man, såsom framgår av marinförvaltningens skrivelse, kunnat begränsa kostnaden för byggandet av en båthall från 550 000 till 200 000 kronor. Det framgår av handlingarna, att detta möjliggjorts därigenom, att man fortfarande ämnar använda det stora slupskjulet på Stumholmen för förvaring av båtar och dessutom har för avsikt att med till förfogande stående medel — det rör sig om 63 000 kronor av ett gammalt anslag, som icke är förbrukat — inreda det s. k. Wasaskjulet på örlogsvarvet.

Wasaskjulet är en träbyggnad från 1700-talet, försedd med tegelstenspelare i väggarna. Byggnaden är mycket hög — omkring 20 meter — och inrymmer en gammal stapelbädd. Hela huset har ett synnerligen karaktäristiskt och egenartat utseende med mellan gavlarna sluttande tak. Skjulet är beläget i omedelbar närhet till andra träbyggnader och är från sjön synligt mycket långt ute till havs. Från luften är det jämte gamla mastkranen särskilt framträdande.

Arbetena på inredande av detta skjul skulle bestå däri, att man skulle lägga in två våningar genom att bygga in ett par bjälklag och uppföra en elektrisk hissanordning, varmed båtarna skulle hissas mellan våningarna och slipen. Inom varje våning skulle båtarna flyttas medelst telfrar. Intet arbete skulle bedrivas i skjulet, som endast skulle vara avsett för förvaring. Avståndet mellan skjulet och den båtverkstad, där arbetena skulle bedrivas, rör sig om ca 250 meter.

Det av kustartilleriförsvaret för dess båtar nu utnyttjade stora slupskjulet på Stumholmen skulle sålunda icke rivas utan även det nyttjas som lagerlokal för båtar. Målnings- och dylika arbeten skulle förmodligen fortfarande komma att bedrivas där, varigenom eldfaran knappast i nämnvärd grad nedgår.

Med de anordningar, som man sålunda har tänkt sig för att klara det föreliggande behovet, framför allt inredandet av det gamla Wasaskjulet, bibehåller man ett arrangemang, som man tidigare med hänsyn till eldfaran har utdömt, när det gäller slupskjulet på Stumholmen. Jag ifrågasätter, om det kan vara rimligt att i en gammal träbyggnad av denna art göra en inredning för 63 000 kronor, som möjliggör dess användande för förvaring av träbåtar, vilka icke nödvändigtvis behöva plockas in på örlogsvarvet. Med de synpunk-

Vissa byggnadsarbeten m. m. under försvarets fastlighetsfond, marinens del-fond. (Forts.)

ter, som man nu anlägger när det gäller koncentrerings av militära anläggningar, är det uppenbart, att man icke i onödan och framför allt icke i en brandfarlig byggnad bör plocka in båtmaterial, som kan förvaras på annat håll. Med hänsyn till det omständliga förfarande som erfordras, när man skall taga in eller ut båtarna i Wasaskjulet, är det i varje fall viktigt, att de båtar, som äro avsedda för krigsbruk — jag tänker närmast på båtarna för kustartilleriets mineringsarbeten — icke komma att stoppas upp i våningarna i Wasaskjulet. Man kommer då icke att vid behov kunna få ut dem med önskvärd snabbhet.

Vad sedan angår överflyttningen av den reparationsverksamhet, som nu bedrivs i egen regi av kustartilleriförsvaret, så ingår förslaget härom som ett led i den rationalisering, som marinförvaltningen eftersträvar i fråga om Karlskrona örlogsvarv. Det rör sig i detta fall om en liten båt- och motorverkstad vid kustartilleriförsvaret som under nuvarande beredskap sysselsätter ett tjugotal arbetare och som i fredstid har en arbetsstyrka på ett tiotal man. Det är några båtbyggare, några motorreparatörer, någon elektriker och någon målare. Denna lilla verkstad sköter om servicebehovet för ett åttiotal båtar, som användas inom kustartilleriförsvaret. Verkstaden har klar karaktär av en frontverkstad, och den är endast avsedd för smärre och brådskande reparationer. De större arbetena göras redan nu inne på örlogsvarvets båtverkstad, dit marinförvaltningen sålunda avser att flytta huvudparten av denna utav kustartilleriförsvaret i egen regi nu bedrivna lilla rörelse.

I sin augustiskrivelse säger marinförvaltningen, när den talar om denna överflyttning såsom ett led i rationaliseringsarbetet, att »inom kustartilleriförsvaret borde dock viss service kunna lämnas», och härom säger departementschefen i propositionen: »Beträffande reparationsverksamhetens ordnande har jag inhämtat, att marinförvaltningen kommer att söka ordna verksamheten på ett för såväl flottan som kustartilleriet tillfredsställande sätt.»

För min del tror jag det ligger en viss fara i att gå för långt, när det gäller centralisering av en verksamhet av denna art. Det ligger en fara däri både ur beredskaps- och kostnadssynpunkt. Vad beredskapssynpunkten beträffar är det ju uppenbart, att det måste vara betydelsefullt, att små och brådskande reparationer kunna verkställas vid ett organ, som lyder under kustartilleriförsvaretschefen. Vid örlogsvarvet skall visserligen från det stundande halvårsskiftet genomföras en omorganisation, som kommer att innebära en betydande rationalisering. Hur effektivt man emellertid än kommer att försöka ordna denna reparationsverksamhet blir det dock för varje reparationsfall, som kommer in, fråga om att avgöra vilket av de olika arbetsobjekten som skall ha förtur, och på det avgörandet kan kustartilleriförsvaretschefen icke ha något inflytande, när det gäller verksamhet inom örlogsvarvets område.

Att kustartilleriförsvaret lika litet som andra förband kan undvara en frontverkstad av denna art — det gäller dock service för ett åttiotal båtar, varav ett tjugotal äro maskindrivna — är för mig alldeles uppenbart. Jag har under en mer än treårig beredskapstjänstgöring under detta krig på mycket nära håll och i ansvarig ställning blivit övertygad om att vill man ge kustartilleriförsvaret möjlighet till service i egen regi — och det säger ju marinförvaltningen att man vill — då kan man icke nämnvärt skära ned den lilla reparationsverksamhet som nu finns där. Jag upprepar, att det rör sig om för närvarande 20 man och i fredstid endast ett tiotal.

Vad kostnadsfrågan beträffar tror jag att marinförvaltningen underskattar en liten verkstads möjligheter att arbeta billigt, när det gäller arbeten av enkel art. Enklare reparationer göras tvivelsutan billigast vid småverkstäder.

Vissa byggnadsarbeten m. m. under försvarets fastighetsfond, marinens del-fond. (Forts.)

Det är de större och mera komplicerade arbetena som höra hemma inom de stora verkstäderna med deras dyrbara utrustning.

Härtill kommer, att en mindre reparationsverkstad i kustartilleriets egen regi har möjlighet att utnyttja båtbesättningarna på ett helt annat sätt för arbetena än vad man kan göra, om arbetena skola verkställas inne på örlogsvarvet.

Nu står det visserligen ingenting i propositionen om hur långt man tänker gå i fråga om nedskärning av denna reparationsverksamhet vid kustartilleriförsvaret. En del förberedelser, som marinförvaltningen redan satt i gång med, tyda dock på att man i rationaliseringens namn avser att driva centraliseringen till örlogsvarvet betydligt längre än som är ändamålsenligt. Till detta kommer, att det också finns tecken som tyda på att man avser, att denna överflyttning skall ske redan vid instundande halvårsskifte. Den nya båt-hallen är ännu icke byggd. Varvets nya organisation skall träda i kraft den 1 juli och lär väl icke komma till full effektivitet omedelbart. Vi ha för närvarande förstärkt försvarsberedskap. Alla dessa båtar gå där i skärgården och behöva service. Sker en sådan överflyttning nu och sker den i den omfattning, som allt tycks tyda på att marinförvaltningen tänkt sig, betyder det en försämring av den beredskap, som vi för närvarande behöva ha där nere.

Herr talman! Jag har ingen anledning att i anslutning till vad jag här har sagt göra något särskilt yrkande. Hur dessa frågor skola lösas ligger i departementschefens hand. Riksdagens beslut gäller direkt bara pengarna, och på den frågan inverkar icke vad jag här har anfört. Jag har emellertid ändå ansett, att det varit skäl att här framföra dessa mina synpunkter, som jag icke haft möjlighet att få fram på annat sätt.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! De synpunkter, som herr Skantze här har framfört, ha ju i det stora hela kommit fram först nu. Eftersom de icke blivit diskuterade i propositionen och det icke har väckts någon motion i ämnet, ha vi icke inom utskottet kunnat behandla eller granska dem.

Jag begärde närmast ordet, herr talman, för att erinra om att det ju ligger en proposition på riksdagens bord, som siktar till en ganska snar utredning om hur försvarsorganisationen skall utformas för tiden efter den 1 juli 1947. Jag vill bara påpeka, att i det sammanhanget det torde kunna bli möjligt att rationellt granska de synpunkter, som herr Skantze här har fört fram och som jag tror innehålla en del, som är värt en närmare översyn.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Vissa frågor om befrielse från ersättningskyldighet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från ersättningskyldighet.

Punkten 1, angående avgörandet av frågor om befrielse från ersättningskyldighet.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Ward**: Herr talman! Den fråga som kammaren nu skall taga ståndpunkt till är ur praktisk synpunkt en mycket liten fråga, men man kan också

Vissa frågor om befrielse från ersättnings skyldighet. (Forts.)

anlägga principiella synpunkter på frågan och då blir den icke längre så liten. Det gäller här, huruvida riksdagen skall avstå från den rätt den har haft och naturligtvis alltjämt har att själv avgöra frågor angående befrielse för värnpliktiga från utgivande av skadestånd, som de ådömts med anledning av att de råkat vålla skada å kronans egendom under sin tjänstgöring. Departementschefen anför nu, att vissa praktiska skäl tala för att Kungl. Maj:t skall kunna avgöra dessa frågor, i stället för att varje enskild fråga skall hänskjutas till riksdagen. Jag förstår mycket väl denna Kungl. Maj:ts inställning i nuvarande tid, då naturligtvis på grund av beredskapstjänstgöringen en hel del sådana skadestandsfrågor anmäla sig. Även om en sådan anordning utan tvivel innebär en viss rationalisering av riksdagens arbete, har man emellertid all anledning att såsom utskottet framhålla, att detta får endast vara en temporär anordning och att behandlingen av dessa frågor senare skall återgå till riksdagen.

Det är emellertid icke närmast på grund av detta som jag tillåtit mig begära ordet, utan för att framföra en liten önskan. Statsutskottet och likaså kamrarna ha nog i sin tidigare behandling av frågor av detta slag kunnat anlägga vissa humanitära synpunkter som måhända icke i samma utsträckning under den departementala behandlingen läggas på dessa ting. Riksdagen har med andra ord kunnat anlägga vissa mänskliga synpunkter på dessa frågor. Det gäller nämligen i regel fattiga människor, som blivit ådömda ganska stora skadestånd på grund av förhållanden som uppstått i en tjänst vilken de icke frivilligt sökt utan blivit ålagda att utföra i sin egenskap av värnpliktiga. Jag vill framföra det önskemålet, att man inom departementet vid handläggningen av dessa ärenden anlägger sådana humanitära synpunkter i förekommande fall som vi i riksdagen gärna vilja se beaktade. Jag vågar hysa den förvissningen, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet också behjärtar det av mig uttalade önskemålet. I varje fall vill jag via kammarens protokoll sända den lilla hälsningen till de personer i departementet, som handlägga frågor om avstående av ford-ringsrätt, att iakttaga all den humanitet och hänsyn till vederbörandes personliga förhållanden som kan finnas påkallad i de olika fallen.

Eftersom jag deltagit i utskottet vid behandlingen av denna fråga och icke gjort något annat yrkande än vad utskottet kommit till, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett tekniskt gymnasium i Hälsingborg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

*Åtgärder i
anledning av
förgiftnings-
faran vid
gengastrift.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Den nu behandlade propositionen berör endast en ringa del av de åtgärder som egentligen borde vidtagas i anledning av gengasfaran. För övrigt är väl egentligen uttrycket gengasfara en oegentlighet, därför att gengasdriftens följdföreteelser redan övergått från att vara en fara till att ha blivit en olycka för tusentals människor i vårt land.

I propositionen föreslås nu utvidgade undersöknings- och behandlingsmöjligheter i Stockholm för gengasskadade, och därtill föreslås en omorganisering av den tekniskt-profylaktiska verksamheten. Utöver i nu behandlade proposition berörda frågor ha vi på kommunistiskt håll i en motion till årets riksdag föreslagit en del andra åtgärder, nämligen att envar som sysselsättes i gengasdrift obligatoriskt och kostnadsfritt skall erhålla undervisning om gengasens faror, och att förbud skall utfärdas för arbetsgivare att sysselsätta någon i sådant arbete utan att vederbörande arbetare företer bevis för att han på ett nöjaktigt sätt tillgodogjort sig undervisningen, att obligatoriska och regelbundna läkarundersökningar av alla som arbeta i gengasmiljö skola vidtagas, att tillräcklig ersättning skall garanteras vid inkomstbortfall på grund av gengasförgiftning, att bestämmelser skola utfärdas om skyldighet för arbetsgivarna och staten att utbetala sjukpenning av sådan storleksordning, att den inte verkar återhållande på den förgiftades villighet att söka läkarvård, att gengaskungörelsen skall ändras så, att den bereder arbetarna ett effektivt skydd, att en översyn skall äga rum av såväl motorfordonsförordningens bestämmelser om automobils beskaffenhet som av instruktionen för besiktningsmän med hänsyn tagen till de behov gengasfaran medfört i fråga om nya bestämmelser samt att bestämmelserna om efterbesiktning skola ändras så, att sådana skola företagas med kortare tidsintervaller än vad som nu är föreskrivet. Denna motion är emellertid remitterad till andra kammarens tredje tillfälliga utskott, varför gengasfrågan om någon tid på nytt kommer upp till behandling i riksdagen. Jag inskränker mig därför till att nu endast beröra de frågor som ha samband med den nu föreliggande propositionen.

Det är gott och väl, att undersöknings- och vårdmöjligheterna i Stockholm nu föreslås utvidgade. Vid föregående års riksdag beslutades om statsbidrag till en undersökningsstation i varje sjukvårdsområde för mottagande och behandling av gengasfall. Jag påvisade för min del vid det tillfället, att allt tyder på att sjukvårdsinrättningarnas huvudmän icke inse gengasförgiftningarnas farlighet, och tillade: »Icke komma sjukvårdsinrättningarnas huvudmän, landstingen, att utan tvång handla med nödig skyndsamhet. Kungl. Maj:ts förslag innebär ju inte fastställande av någon skyldighet för landstingen att genomföra nödiga anordningar, och detta är enligt min mening en av de största svagheter i det föreliggande förslaget.» Farhågorna ha tyvärr besannats av verkligheten. Nu måste departementschefen själv medge, att endast ett fåtal huvudmän anmält sin avsikt att upprätta lokala undersöknings- och behandlingsstationer. För hela nästa budgetår beräknar man behov av bidrag till endast sex, säger sex, sådana stationer. Detta konstateras av departementschefen, som detta till trots, i stället för att föreslå föreskrivande av skyldighet för huvudmännen att inrätta stationer, endast utformar ett till intet

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)

förpliktande yttrande av följande innehåll: »Jag vill understryka angelägenheten av att huvudmännen, var inom sitt område, beakta behovet av dylika stationer.» Departementschefen vet — och jag antar, att statsutskottet också förstår det — att detta uttalade önskemål icke kommer att bli uppfyllt. Man skulle för övrigt begärt ett anslag av helt annan storleksordning, om man trott något sådant. De rekommenderade åtgärderna komma med säkerhet att saboteras även i fortsättningen av sjukvårdsinrättningarnas huvudmän. Därför ha vi i den motion som jag tidigare omnämnt på nytt föreslagit, att huvudmännen i varje sjukvårdsområde skola åläggas att ofördröjligen inrätta gengaskliniker. Jag kommer att yrka bifall till detta, när vår motion kommer till behandling, enär det saknas formella möjligheter att göra det nu.

Vad gäller yrkesinspektionens personal har departementschefen anfört, att Kungl. Maj:t genom beslut den 17 november 1944 medgivit, att tre vakanta befattningar inom yrkesinspektionen finge återbesättas. Men departementschefen har glömt att tillägga, att samtidigt äro sedan lång tid tillbaka fyra befattningshavare inom inspektionen och anstaltens arbetsskyddsbyrå förordnade av Kungl. Maj:t att fullgöra offentligt uppdrag eller att tjänstgöra på annat håll inom statsförvaltningen, vilket tillsammans med militärinkallelser och utnyttjande av icke mindre än 24 av yrkesinspektionens befattningshavare med högre teknisk utbildning som s. k. industrikonsulenter skapat synnerligen stora svårigheter för yrkesinspektionen att på ett nöjaktigt sätt kunna fullgöra sina uppgifter, när det gäller rättsvården på gengasens område. Arten av yrkesinspektionens uppgifter kräver även med den ändring som föreslås i propositionen, att personalbehovet blir tillgodosett på ett sådant sätt, att bristen på personal icke med skäl skall kunna åberopas som orsak till bristande kontroll över arbetarskyddsåtgärder i detta sammanhang. Departementschefen och utskottet förorda nu, att till utbildningskurs för blivande gengasläkare skall beräknas ett belopp av 8 500 kronor. Det är bra, men komma medlen att bli utnyttjade? De av förra årets riksdag anslagna medlen för anordnande av utbildningskurser av läkare hade vid innevarande års början icke tagits i anspråk, beroende på att någon sådan kurs icke kommit till stånd. Undervisningen av läkare till de gengaskliniker som tagits i bruk består i en tids studier vid gengaskliniken i Stockholm. Skall utbildningen av läkare till kliniker-na även i fortsättningen ske i samma tempo — om man nu överhuvud taget kan tala om tempo i detta sammanhang — kommer också utbildningsfrågan att bli en orsak till ytterligare försening av inrättandet av kliniker. Därtill kommer behovet av utbildningskurser för den personal i yrkesinspektionens tjänst, på vilken det ankommer att syssla med hithörande frågor. Utbildningen av tillräckligt antal läkare och personal hos yrkesinspektionen borde nu utan ytterligare dröjsmål igångsättas.

Jag vill till sist — jag anser inte att jag kan underlåta göra det — såsom allmänt omdöme om regeringens och även riksdagens hittillsvarande behandling av gengasfrågan säga, att de beslutade åtgärderna och tempot vid deras genomförande inte präglas av den ansvarskänsla, som man har rätt att fordra att dessa institutioner skola känna inför den fara för folkhälsan, som gengasens verkningar utgöra. Man gör sig så god tid som om det gällde något helt annat än många tusentals människors liv och hälsa.

Jag har med det anförda velat anmäla, att jag inte finner de nu föreslagna åtgärderna vara till fyllest. Vi komma också på kommunistiskt håll att ställa ytterligare förslag till åtgärder, när vår motion i sinom tid kommer upp till behandling.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Nedsättning
av räntan å
tertiärlån
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å terciärlån m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 125 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 23 februari 1945, föreslagit riksdagen medgiva »dels att räntan å terciärlån enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om terciärlån och tilläggsån för vissa bostadsbyggnadsföretag må i fråga om flerfamiljshus och sådant enfamiljshus, som avses i 11 § första stycket, i förhållande till den nu gällande räntan nedsättas med en halv procent samt att i samband härmed en motsvarande nedsättning av annuiteterna å dylika lån må äga rum, såvitt avser flerfamiljshus under de fem första åren av lånets löptid samt såvitt avser enfamiljshus under de första tio åren av lånets löptid, dels att räntesänkningen må avse samtliga låneärenden, i vilka slutligt beslut icke meddelats vid tidpunkten för räntesänkningens ikraftträdande, dels ock att, i fråga om fastighet för vilken beräkningen av tilläggslånebehovet skett på grundval av en primärlåneränta av 3 procent, till grund för beräkning av det belopp, som enligt 13 § förenämnda kungörelse må eftergivnas av terciärlånets annuitetsbelopp, läggas en ränta å primärkrediten av 3 procent samt en däremot svarande ränta å sekundärkrediten».

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehäft dels en inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.* väckt motion (II: 472), vari hemstälts, »att riksdagen med bifall till propositionen i övrigt måtte besluta, att räntesänkningen må avse samtliga låneärenden i vilka beslut fattats jämlikt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om terciärlån och tilläggsån för vissa bostadsbyggnadsföretag eller, därest detta icke kan bifallas, samtliga låneärenden avseende fastigheter till vilka samtidigt tilläggsån beviljats»,

dels ock en likaledes inom andra kammaren av herr *Kempe m. fl.* väckt motion (II: 488), vari hemstälts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i kungörelsen om terciärlån och tilläggsån för vissa byggnadsföretag, att genom räntesänkningen åstadkomna lägre byggnadskostnader till sin helhet användas för att sänka den nuvarande hyresnivån i med stöd av statliga terciär- och tilläggsån såväl tidigare som hädanefter uppförda bostäder».

Utskottet hemställde.

I. att riksdagen måtte medgiva.

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, att räntan å terciärlån enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om terciärlån och tilläggsån för vissa bostadsbyggnadsföretag må i fråga om flerfamiljshus och sådant enfamiljshus, som avses i 11 § första stycket, i förhållande till den nu gällande räntan nedsättas med en halv procent samt att i samband härmed en motsvarande nedsättning av annuiteterna å dylika lån må äga rum, såvitt avser flerfamiljshus under de fem första åren av lånets löptid samt såvitt avser enfamiljshus under de första tio åren av lånets löptid,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 472 och 488, sistnämnda motion i vad densamma avser frågorna om vilka lån, som böra komma i åtnjutande av räntesänkningen, att räntesänkningen må avse samtliga låneärenden, i vilka slutligt beslut icke meddelats vid tidpunkten för räntesänkningens ikraftträdande,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, att, i fråga om fastighet för vilken beräkningen av tilläggslånebehovet skett på grundval av en primärlåneränta

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

av 3 procent, till grund för beräkning av det belopp, som enligt 13 § förenämnda kungörelse må eftergivnas av tertiärlånets annuitetsbelopp, lägges en ränta å primärkrediten av 3 procent samt en däremot svarande ränta å sekundärkrediten,

II. att motionen II:488, i den mån den ej behandlats under I. ovan och ej heller kunde anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anført, ej må av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde ha sig bekant, avser den räntesänkning, som här föreslås, endast de tertiär- och tilläggs-lån för vissa bostadsbyggnadsföretag, varom slutligt beslut fattats efter den tidpunkt då riksbankens senaste räntesänkning trädde i kraft. Förslaget innebär sålunda att medan de framtida låntagarna skola kunna tillgodogöra sig denna lägre ränta, så skall för alla lån, som tidigare beviljats enligt samma kungörelse, även i fortsättningen betalas den höga räntan av 4½ procent. Vi motionärer ha därför ansett det rimligt att hemställa, att riksdagen i stället måtte besluta att räntesänkningen skall avse jämväl tidigare låneärenden.

Nu har emellertid utskottet avvisat denna tanke, bl. a. med denna motivering: »Att en sådan räntesänkning, såsom synes vara förutsatt i motionen II: 472, medgives utan samtidig justering nedåt av de fastställda maximihyrorna, bör enligt utskottets mening vara uteslutet». Utskottet förutsätter sålunda, att den lilla vinst, som skulle kunna uppstå för en fastighet på grund av denna sänkning av tertiärlåneräntan, skulle kunna möjliggöra en hyressänkning. Jag har inte sträckt mina förhoppningar så långt, ty i verkligheten rör det sig inte om några större belopp. Om vi t. ex. ta en fastighet, som kostar 100 000 kronor och där det finns ett tertiärlån på 25 000 kronor, så innebär ju räntesänkningen en räntevinst på 125 kronor. Det är tämligen uppenbart att det beloppet inte möjliggör någon hyressänkning att tala om.

Men icke desto mindre kunna dessa 125 kronor vara av betydande värde för en fastighet, som är byggd med hjälp av tertiär- och tilläggs-lån. När det gäller sådana byggnadsföretag tvingas man nämligen av den statliga kontrollen — och det med rätta — att kalkylera så ytterst nätt, att det inte ges någon som helst marginal för oförutsedda utgifter. Jag kan berätta för kammarens ledamöter, att när det i ett sådant här allmännyttigt bostadsföretag blev fråga om en extra utgift, som var påbjuden av statsmakterna — det gällde uppsättande av skyddsräcken för sotare på taket i enlighet med den nya brandordningen — så ställde enbart denna extra utgift byggnadsföretaget i en mycket penibel situation, ty kalkylerna voro gjorda med utgångspunkt från att det inte fick förekomma några som helst extra utgifter. Även en sådan liten sänkning av ränteutgifterna, som det här är fråga om, skulle därför innebära ett mycket tacknämligt tillskott, när det gäller att konsolidera dessa företags affärer. Redan av den anledning torde det vara rimligt, att den föreslagna räntesänkningen utsträcker att gälla även tidigare låneärenden.

Jag vill också erinra om en annan sak. Så småningom, d. v. s. i den mån lånen hinna omsättas, kommer ju den nu företagna räntesänkningen att tillämpas över hela linjen för de byggnadsföretag, som det här gäller. Det måste då verka ytterst stötande, om just den statliga räntan på tertiärlånen, som redan nu har en marginal från 3 till 4½ procent, behålles oförändrad. Det måste i stället anses mycket skäligt, att staten nu följer med i räntesänkningen, så att inte enbart tertiärlåneräntan står fast, under det att övriga låneräntor bli föremål för sänkning.

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

Jag vet mycket väl att det invändes, att detta kan leda till att enskilda byggnadsföretagare komma att tillgodoräkna sig den vinst som uppstår. Vad de allmännyttiga företagen beträffar, kan det naturligtvis inte påstås att någon enskild drar nytta av räntesänkningen, eftersom allt som där flyter in går till det gemensamma företagens bästa, men när det gäller andra företagare, som tidigare ha byggt med hjälp av tertiär- och överkostnadslån, vill jag inte förneka, att enskilda i vissa fall kunna komma att dra profit av en sänkning av räntan på dessa lån. Jag vill emellertid erinra om att sedan dessa överkostnadslån kommo till stånd har byggnadsverksamheten på enskilda händer varit utomordentligt liten i jämförelse med den byggnadsverksamhet, som har bedrivits av kommunala eller därmed jämställda allmännyttiga bostadsföretag. Skulle emellertid till äventyrs en eller annan enskild företagare få den fördel, som det här gäller, så är jag övertygad om att när fördelen blir så stor, att den kan omsättas i någon form av hyressänkning inom de allmännyttiga bostadsföretagen, komma även de enskilda företagarna, att få vara med om samma sänkning. Den fördel, som staten här skulle komma att bevilja, kommer sålunda att helt kunna utnyttjas till hyresgästernas förmån.

Jag anser sålunda, att både praktiska, ekonomiska och billighetsskäl tala för att det blir jämställdhet över hela linjen när det gäller dem, som ha erhållit tertiärlån.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa att punkt b) i första delen av utskottets kläm måtte få följande ändrade lydelse: »att riksdagen må medgiva b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna II: 472 och II: 488, sistnämnda motion i vad densamma avser frågorna om vilka lån, som böra komma i åtnjutande av räntesänkningen, att räntesänkningen må avse samtliga låneärenden i vilka beslut fattats jämlikt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 569) om tertiärlån och tilläggs lån för vissa bostadsbyggnadsföretag.»

Herr **Kempe**: Herr talman! Det är ett allmänt känt faktum att hyresnivån för bostäder i vårt land ligger onormalt högt i förhållande till de breda folklagrens inkomster. Stockholmshyrorna ha varit bland de högsta i världen. Numera kan man emellertid tala om stockholmshyror även i landsorten. De statliga direktiven från 1942 i fråga om hyressättningen skola maximera hyrorna vid 1939 års nivå, heter det så vackert, men i verkligheten kunna vi konstatera en tendens till en i många avseenden väsentlig höjning av hyresnivån i de under kriget uppförda fastigheterna. Denna hyreshöjning avspeglar sig också i levnadskostnadsindex, som vid senaste kvartalsskiftet ökade med en enhet, beroende på en höjning av hyresnivån. Jag tror att om en grundligare undersökning skulle företagas, skulle det visa sig att hyrorna i de nya fastigheterna ligga väsentligt över 1939 års nivå.

Byråchefen Alf Johansson i statens byggnadslånebyrå höll den 9 februari i år ett föredrag vid en bostadskonferens i Stockholm, vari han bl. a. ställde den frågan, hur stor procent av lönen som en industriarbetare i Stockholm får betala i hyra, om man utgår ifrån att han i genomsnitt har 5 000 kronor i årslön. Jo, sade byråchefen, han får, om han bor i en enrumslägenhet betala 19 procent, i en tvårumslägenhet 27 procent och i en trerumslägenhet 36 procent. Byråchefen kommenterade detta med följande ord: »Det första procenttalet är hyfsat, det andra i överkant och det tredje orimligt.»

För min del tror jag att dessa beräkningar snarare ligga under än över vad som i verkligheten utgår i hyra. Några hyfsade hyrespriser existera numera inte, utan vi kunna karakterisera hyresnivån i allmänhet såsom mycket orimlig.

I landsorten äro inte förhållandena på hyresmarknaden bättre. Hyresnivån i det nya bostadsbeståndet ligger trots statlig och kommunal subventionering

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

så högt, att stora grupper av bostadsbehövande icke ha ekonomisk möjlighet att förvärva sig en modern bostad. De höga hyrorna medföra en sådan sortering av hyresklientelet, att de som bäst äro i behov av en modern bostad få bo kvar i de gamla rucklen. Men nöden har ingen lag; folk måste ha en bostad, och många tvingas därigenom att låna upp ett insatskapital på en tusenlapp och däröver för att köpa sig ett hyreskontrakt. Man har emellertid inte väl kommit in i den moderna lägenheten förrän de ekonomiska svårigheterna börja torna upp sig, och för att kunna hålla sig kvar i lägenheten tvingas många att hyra ut en del därav. Följden blir givetvis trångboddhet, boendetätheten ökar i väsentlig grad i stället för att minska. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram rekommenderas emellertid en bostadspolitik, som syftar till uppnående av en bostadsstandard, där varje fullvuxen person skall ha ett boningshus och två barn dela ett sådant.

I min hemstad, Karlstad, betinga hyrorna i de nya fastigheterna 30 å 40 procent av inkomsten för arbetare och lägre tjänstemän. Den genomsnittliga inkomsten är där inte lika stor som i Stockholm, utan torde väl röra sig mellan 3 och 4 tusen kronor per år. Hyran för en enrumslägenhet håller sig vid omkring 100 kronor per månad och för en tvårumslägenhet mellan 120 och 150 kronor i månaden. För att kunna klara upp sådana hyror, fordras en årsinkomst på mellan 5 och 8 tusen kronor, och till den inkomstnivån komma icke arbetare och lägre tjänstemän upp.

Missnöjet med de höga hyrorna är ganska allmänt bland befolkningen. Det är också helt naturligt, då det numera fordras direktörs- och ministerlöner, kan man säga, för att kunna få en bostad som motsvarar tidens krav.

Det var mot bakgrunden av dessa förhållanden på bostadsmarknaden som vi utnyttjade tillfället att i samband med Kungl. Maj:ts förslag om sänkning av räntan på tertiärlån föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i kungörelsen om tertiärlån och tillägglån för vissa byggnadsföretag, att genom räntesänkningen åstadkomna lägre byggnadskostnader till sin helhet användas för att sänka den nuvarande hyresnivån i med stöd av statliga tertiär- och tillägglån såväl tidigare som hädanefter uppförda bostäder.

Av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, liksom av skrivelsen från statens byggnadslånebyrå, framgår att räntesänkningen skall utnyttjas för att i huvudsak beskära tillägglånen. Ändå förutsätter byggnadslånebyrån möjligheten för Stockholms vidkommande att producera fastigheter, för vilka de årliga utgifterna kunna balanseras med hyror, som icke oväsentligt understiga 1939 års nivå. Det är ju bekant, att i Stockholm bygger man fastigheter utan tillägglån, vilket enbart det bevisar, hur högt uppskruvad hyresnivån var redan före krigsutbrottet. När nu räntan har sänkts med en halv procent, måste en sänkning av hyresnivån i huvudstaden vara möjlig i proportion till den inverkan räntesänkningen har på byggnadskostnaderna. Även övriga platser i landet böra komma i åtnjutande av en sänkt hyresnivå genom den allmänna räntesänkningen, oavsett om det i fortsättningen måste utgå tillägglån.

En halv procents räntesänkning kan medföra en sänkning av hyresnivån med 6 å 7 procent, sade byråchefen Alf Johansson i det föredrag, som jag nyss citerade. Byggnadslånebyrån är också inne på den linjen, men varnar samtidigt för en splittrad hyresnivå. I byråns skrivelse framhålles, att nuvarande bestämmelser om hyreskontroll för lägenheter, som tillkommit eller ombyggt med stöd av tertiärlån, ej lägga hinder i vägen för att hyran respektive bostadsrättsavgiften maximeras till belopp understigande 1939 års hyresnivå. Byggnadslånebyrån måste följaktligen se — säges det — såsom sin uppgift att i fall, där räntesänkningen skapar möjligheter därför, maximera tertiär-

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)
lånehyrn till belopp motsvarande de faktiska godtagbara utgifterna för fastigheten. Då emellertid en undantagslös tillämpning av en dylik regel för hyressättningen kunde medföra sådana ekonomiskt ogynnsamma konsekvenser, som erfarenhetsmässigt uppkomma vid en splittrad hyresnivå, är byrån av den meningen, att hyressänkning, som här avses, icke bör komma till stånd, då det uppenbarligen kan antagas, att densamma kan medföra påtagliga olägenheter för hyres- och bostadsmarknaden inom ett område.

Vi ha svårt att förstå byggnadslånebyråns farhågor. Å andra sidan anse vi att statsmakterna ha anledning att föregå med gott exempel genom att utnyttja räntesänkningen för en nedpressning av hyresnivån. Den splittring av hyresnivån, som eventuellt kommer att uppstå, kan väl i detta fall endast vara till fördel för den stora allmänheten. Dessutom ha vi ju hyresnämnderna att falla tillbaka på. Dessa nämnder ha för övrigt i många avseenden visat sig intresserade för en generell sänkning av hyresnivån.

Statsutskottet har för sin del i sak intet att erinra mot motionen. Det synes tvärtom vara av den meningen, att en omprövning av riktlinjerna och målsättningen för statens stödåtgärder till bostadsbyggandet bör komma till stånd i samband med den förestående omställningen till fredsförhållanden. Utskottet är emellertid icke, säges det, »berett att utan närmare undersökning förorda slutligt ställningstagande i ämnet, men förutsätter» — det är att observera — »att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på de i motionen II: 488 berörda frågorna».

Då utskottet alltså ändå förutsätter, att Kungl. Maj:t skall rikta sin uppmärksamhet på de i motionen nr 488 berörda frågorna, är jag för min del förvånad över att inte utskottet bifallit motionen. Inför det nya läge, vari räntesänkningen ställer oss, har dock riksdagen anledning att på ett mera djärvt sätt rekommendera en politik, som syftar till att i någon mån lätta bördan för den stora hyresbetalande allmänheten.

Ett bifall till motionen hade också, herr talman, legat i linje med arbetarrörelsens efterkrigsprogram. När utskottet vidare säger, att frågan hur den sänkning av byggnadskostnaderna, som uppkommer genom räntesänkningen, icke berörts i Kungl. Maj:ts förslag, så hade, inte minst av den anledningen, ett bifall till de väckta motionerna varit motiverat.

Om utskottet nu inte vågar rekommendera en linje, som innebär att räntesänkningen effektivt skall utnyttjas för en sänkning av hyresnivån, utan stannar vid ett ljumt uttalande, vilket till intet förpliktar, så anser jag att de av riksdagens ledamöter, som ha den ringaste kontakt med den hyresbetalande allmänheten, ändock böra ge sin anslutning till de motioner, som framförts i samband med propositionen om räntesänkning.

Riksdagen kan inte stå likgiltig inför det läge, som de höga hyrorna skapat. Vi få tillfälle att i annat sammanhang diskutera andra åtgärder, som måste vidtagas för att pressa ned hyresnivån, men vad som kan göras i dag, bör inte uppskjutas till i morgon. Goda initiativ äro här på sin plats. Att låta fastighetsägarnas intressen gå före den hyresbetalande allmänhetens intressen är av social- och befolkningspolitiska skäl fullständigt förkastligt. Hyrorna måste ned! Det bör vara mottot för en riktig bostadspolitik, även om det måste ske med tillhjälp av ytterligare insatser från samhällets sida. Det kapital, som här sättes in, förräntar sig många gånger om.

Räntesänkningen bör kunna utnyttjas så, att hyrorna i de under kriget, såväl tidigare som hädanefter, med tertiär- och tilläggs lån uppförda fastigheter icke väsentligt skilja sig från vad som betecknas såsom 1939 års hyresnivå. Det är möjligt att en sänkning av hyresnivån med 6 å 7 procent skulle medföra, att vi i verkligheten uppnådde 1939 års hyror.

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till herr Sundströms i Skövde yrkande beträffande punkt b) i utskottets kläm samt vidare till motionen nr 488 i denna kammare.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kammarens ärade ledamöter ha säkert uppmärksammat, att de båda talare som nu polemiserat mot statsutskottet använt helt olika argumentering. Medan herr Kempe synnerligen utförligt bevisade eller åtminstone sökte bevisa, att ett bifall till de i denna fråga väckta motionerna skulle medföra en allmän sänkning av hyresnivån, framhöll herr Sundström i Skövde, att någon sänkning av hyrorna alls icke skulle ske genom ett bifall till hans yrkande, men att det i alla fall vore nyttigt att få detta genomfört, ty företagen på detta område, de allmännyttiga företag som han närmast talade för, behövde denna lilla sänkning av räntan i och för finansieringen av sina företag. Nu vet jag inte, vilken av dessa båda talare som har rätt, men jag förmodar, att de ha litet rätt båda två — den senare ärade talaren kanske mindre än den förre.

Emellertid tycker jag, att vi skola se frågan som den är. Här är det icke fråga om en stor allmän reform beträffande räntesättningen för fastighetslån, utan här ligger det bara så till, att Kungl. Maj:t föreslår, att den allmänna diskontosänkning, som av bankofullmäktige beslöts den 10 februari i år, skall beträffande statens tertiärlån få samma verkan som räntesänkningen har beträffande fastighetsbelåningen i allmänhet. Som vi veta är ju fastighetsbelåningen i vårt land i allt större utsträckning fotad på principen om bundna lån. Det har visserligen, särskilt under de sista åren, förekommit en mycket stor utlåning mot säkerhet i fastighet från affärsbanker och sparbanker, och de äro ju förhindrade att i alltför stor utsträckning taga bundna lån. Fastighetsbelåningen är dock till mycket stor del ordnad efter principen bundna lån, och det innebär ju också en trygghet för dem som bedriva rörelse på detta område att ha det ordnat på detta sätt.

Den räntesänkning som beslöts i februari månad har icke alls någon betydelse för alla de bundna lån som tagits före denna tidpunkt, utan räntesänkningen gäller endast sådana låneuppgörelser som träffas därefter. Kungl. Maj:t har alltså i detta fall avsett, att den räntesänkning på en halv procent som genomförts på den allmänna penningmarknaden också skulle få gälla för statens tertiärlån samt liksom i fråga om andra lån gälla för de uppgörelser som hädanefter träffas. I detta avseende har utskottet följt Kungl. Maj:ts linjer. Motionärerna önska nu, vilket också de båda talare som här haft ordet påyrkat, att staten skall besluta att denna räntesänkning skall gälla alla tertiärlån oavsett tidpunkten för deras beviljande. Utskottet har ansett, att då man inte kan förvänta — utskottet står i detta hänseende på samma ståndpunkt som herr Sundström i Skövde — att en dylik sänkning av tertiärlåneräntan skulle medföra en allmän sänkning av hyresnivån, det närmast skulle bli en särskild gåva till fastighetsägarna, vare sig de äro kooperativa företag eller enskilda personer eller kommuner. Då ha vi inom statsutskottet för vår del ansett, att det bör vara uteslutet att genomföra en dylik anordning. Det är egentligen kärnan i hela frågan. Är riksdagen här beredd att votera en gåva till de låntagare som ha statens tertiärlån — jag kan icke ange vilket belopp den representerar, men att det är ett avsevärt belopp, är jag på det klara med — eller är man inte beredd att göra det? För min del är jag icke beredd att votera i denna riktning, men om det kunde påvisas, att det beslut om den

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)
räntesänkning, varom det här är fråga, skulle komma dem som hyra en bostad till del, såsom den siste ärade talaren ville, skulle jag med glädje acceptera en sådan linje.

För övrigt ha inte alla fastighetsägare som under denna kris producerat bostäder åtnjutit statens tertiärlån. Det är icke alls fallet, att ens alla som ha byggt bostäder utanför Stockholm fått dessa tertiärlån, och dessa kunna således icke komma i åtnjutande av någon som helst ekonomisk favör, därest riksdagen nu skulle på sätt påyrkas fatta ett beslut om att räntesänkningen skulle få retroaktiv verkan och gälla alla statens löpande tertiärlån. För min del tycker jag, att som frågan ligger till, den enda lösning som kan accepteras är den statsutskottet föreslår.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet därför att jag fick det bestämda intrycket av såväl herr Sundströms som herr Kempes anförande, att de fullkomligt förbise, att de statliga tillägsslånen äro en krisåtgärd, som måste påverkas av förändringar i såväl den ena som den andra riktningen. Hade räntan stigit, hade utan tvivel de statliga tillägsslånen påverkats åt det hållet. Nu har räntan sjunkit, och då är det också naturligt, att detta verkar i nedåtgående riktning och att således denna krishjälp som staten har velat ge blir mindre.

Nu är jag ingalunda blind för de synpunkter som herr Kempe lägger på detta problem, men om staten avser att använda de i runt tal 20 miljoner kronor som komma att sparas på tillägsslånen till insatser på bostadsfrågans område, så tror jag inte, att man kan göra det, herr talman, på det sätt som herr Kempe här har tänkt sig, att man skall låta dem gå in i de olika husen och därigenom åvägbringa en sänkning av hyrorna. Här har staten ett tillfälle och det är min förhoppning, att det skall användas så att när vi lägga upp linjerna för den framtida bostadspolitiken, vi skola ha klart för oss, att dessa 20 miljoner liksom det som eventuellt däröver kan inbesparas på detta område skall gå in i den byggnadsverksamhet, där kommunerna vilja träda till för att lösa bostadsfrågan för alla de människor, för vilka man för närvarande icke kan lösa bostadsfrågan. Jag tänker närmast på det klientel, som icke tillhör folkpensionärerna och icke heller de barnrika familjerna, men som i löneavseende befinner sig i ett sådant läge, att varje tävlan från dess sida är utesluten, när det gäller att erhålla bostäder i de nu nyuppförda husen. Där, menar jag, skulle dessa 20 miljoner eller eventuellt större belopp komma till en användning som vore av väsentligt större socialt värde, än om man exempelvis använde dem till att i allmänna marknaden sänka hyrorna under 1939 års hyresnivå. Jag är således inte rädd för den tankegång som ligger bakom herr Kempes motion. Jag är tvärtom en livlig anhängare av den. Jag skulle emellertid tro, att det stora cruxet i detta sammanhang blir att skapa det kommunala intresse som är erforderligt för att staten på detta sätt skall kunna medverka till att hjälpa de lägsta inkomsttagarna ute i landet.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om den tanke som ligger bakom herr Sundströms yrkande. Herr Sundström yrkade, att räntan skulle sänkas på alla de gamla lånen. Det är i och för sig ingen omöjlig åtgärd, fastän den skulle bli tekniskt tämligen besvärlig. Men herr Sundström glömmet en sak, som fullkomligt slår sönder det förslag som han här har framlagt. När det gäller de gamla låntagarna, har man räknat med den högre räntan, och på grund av denna högre ränta ha tillägsslånen gått ut med ett högre belopp. Nu vill herr Sundström genomföra denna räntesänkning, oavsett om hyrorna kunna sänkas eller inte. I det exempel som han tog gällde det bara 125 kro-

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

nor, och ha vi här på bänken inte i hastigheten räknat fel, så skulle detta, fastän det utgör ett så ringa belopp, kunna påverka hyresnivån i det hus, som herr Sundström tog som exempel, med ungefär 2 procent. Men då vill herr Sundström inte sänka hyrorna utan skänka bort dessa pengar. Hur komma då dessa som få denna fördelaktiga ställning att stå i förhållande till dem som skola bygga i fortsättningen? Jo, för dem räknar man med den sänkta räntan, och på grund av denna räntesänkning blir det mindre utgifter för fastigheterna, och följaktligen sänkas tilläggslånen. De som skola bygga i fortsättningen få således en väsentligt sämre ställning än de som ha byggt förut. Herr Sundström använde uttrycket, att det var stötande att inte sänka räntan för de gamla låntagarna. Jag skulle vilja säga, att herr Sundströms förslag måste vara stötande för dem som överhuvud taget vilja medverka till att det i fortsättningen bygges nytt.

Sedan är det en annan sak som man inte skall bortse ifrån om vi nu skulle sänka denna ränta och inte göra på det sätt som herr Sundström föreslår, inte låta de besparingar som därigenom uppkomma gå till en hyressänkning utan att riksdagen i överensstämmelse med statsutskottets förslag säger att hyrorna skola påverkas. Då skulle för alla dessa gamla låntagare, som få sin ränta sänkt, lånen räknas om och hyresnivån sänkas. Jag sätter, herr talman, ett mycket stort frågetecken för spörsmålet, om staten utan en ny lagstiftning har möjlighet att, om det icke sker frivilligt från låntagarnas sida, rucka på de hyresbelopp som finnas upptagna i lånebeslutet. Det är således en sak som man i detta sammanhang inte tagit hänsyn till. Detta behöver man icke besvaras av, om man anser, att räntesänkningen inte skall gå till dem som hyra utan endast gå till fastighetsägarna.

Jag är ingalunda okänslig för de synpunkter som herr Sundström framhöll. Han tog ett exempel om taksräcket. Det kommer kanske att inträffa åtskilliga sådana där ting. Jag skulle tro, att när staten har medverkat till att avskaffa bostadsbristen, så att vi fått en naturlig bostadsreserv i de olika samhällena, då uppkommer även ett problem för de gamla låntagarna. Det är det problemet, att man i driftkostnaderna inte har räknat med några tomma lägenheter, vilket ju också är obehövt att räkna med, när det icke finns några tomma lägenheter någonstans i detta ögonblick. Men problemet kommer. Detta är statsorganet icke blint för och, antager jag, icke heller Kungl. Maj:t. Jag vill i det sammanhanget säga, att jag tror att tidpunkten inte är inne att nu taga upp problemet, hur man skall hjälpa äldre låntagare. När den tiden kommer har ju staten möjligheter, skulle jag vilja säga herr Sundström, att hjälpa de gamla låntagarna ur deras svårigheter genom att sänka tertiärlåneräntorna icke med en halv procent utan kanske med det dubbla eller ännu högre belopp. Det är min uppfattning om problemet. Men jag tror icke, att man skall göra det i nuvarande läge utan den gången, när man står inför svårigheterna och konstaterar, att dessa svårigheter *verkligen* föreligga och att det är *nödvändigt* att vidtaga åtgärder för att rädda det fastighetsbestånd, som det här kan vara fråga om.

Såvitt jag kan förstå kan man vid en prövning av det här föreliggande förslaget ej komma till något annat resultat än det som statsutskottet har kommit till. Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Efter de två senaste inläggen i debatten är det kanske överflödigt att jag yttrar mig. Men jag anser ändå, att jag kanske bör litet ytterligare belysa saken från liknande synpunkter som de två föregående talarna varit inne på.

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på att hela anordningen med tilläggslån har ett bestämt syfte, nämligen att täcka de höjda byggnadskostnaderna och de på grund av olika omständigheter höjda driftkostnaderna för fastigheter-na. Dessa höjda kostnader skulle, om så krävdes för att bibehålla 1939 års nivå i nybyggda hus — alltså icke 1939 års allmänna nivå men nivån i *nybyggda* hus — täckas genom ett statens tilläggslån. Det är alldeles uppenbart, att det ämbetsverk, som skall ha hand om tillämpningen av de regler som finnas, måste ha mycket bestämda och fasta utgångspunkter för sina beslut om tilläggslån. I annat fall riskerar man, att de bli fullkomligt godtyckliga. Byggnadslånebyrån sitter och bestämmer tilläggslånen storlek. Den har att sörja för att icke byggmästarna genom onödigt höga byggnadskostnader eller onödigt höga driftkostnader tillerkännas tilläggslån, som äro högre än vad som är nödvändigt för att 1939 års nivå i nybyggda hus skall kunna hållas. Jag skall icke här taga upp någon tvist om huruvida byggnadslånebyrån lyckats eller icke. Det kommer småningom svar på två interpellationer, en av herr Nilsson i Kristinehamn och en av herr Kempe, där dessa frågor bli mera ordentligt belysta än vad som är möjligt i dagens debatt.

Men om jag viker från detta, att tilläggslånen skola täcka de höjda byggnadskostnaderna, måste jag skaffa en annan utgångspunkt för att bedöma hur stora tilläggslånen skola vara.

Vi ha en olika hyresnivå i olika delar av landet. Det har bland annat lett till, att i Stockholms stad har mig veterligen ännu icke något tilläggslån beviljats, därför att hyrorna i nybyggda hus 1939 redan voro så höga, att alla höjda byggnadskostnader täckas av samma hyresnivå. Jag var icke inne, när herr Kempe yttrade sig, men det blev antecknat, att han sagt, att det ser ut som om man bara ville sänka hyrorna i Stockholm på grund av räntesänkningen. Ja, men det blir ju en självklar följd av räntesänkningen, att i en stad, som ej har några tilläggslån, kan räntesänkningen helt utnyttjas för att sänka hyrorna. Men hur skall det gå till på de andra platserna? Om jag icke bibehåller utgångspunkten, så att jag säger, att tilläggslånen skola täcka de höjda byggnadskostnaderna, måste jag i stället bestämma mig för den hyresnivå, som jag vill ha tillämpad. Om jag säger, att jag vill nu, att i hus, som hädanefter byggas, skall hyresnivån sänkas med fem, sex och upp till tio procent, då måste byggnadslånebyrån beräkna tilläggslånen så, att vederbörande hädanefter kommer att få tillräckligt höga tilläggslån för att en sådan hyres-sänkning skall vara möjlig.

Jag skall icke här taga upp det mycket delikata spörsmålet, om man kan tvinga alla dem, som redan fått tilläggslån, att sänka sina hyror. Det är en sak som jag ej vågar yttra mig om. Men vad jag sagt bör vara tillräckligt för att klargöra att det helt enkelt icke finnes någon möjlighet för riksdagen att i en hastig vändning begagna sig av apparaten med tilläggslån och det förhållandet, att det skett en räntesänkning, för att åstadkomma en sänkning av hyrorna.

Jag vågar säga, att jag har sedan årtal varit övertygad om att man måste vidtaga åtgärder i detta land — det gäller naturligtvis framför allt stadsbyggelsen — för att få ned hyrorna. Det är ting som jag förmodar komma att inom icke alltför avlägsen framtid tagas upp till den allvarligaste prövning. Bostadssociala utredningen har ännu icke avgivit sitt slutbetänkande, men det väntas att den i varje fall under detta år skall framlägga detta slutbetänkande, som får bilda utgångspunkten för hela den nya bostadspolitik, som jag hoppas att vi skola kunna inaugurerera i vårt land och som bland annat tar sikte på att sörja för två saker, nämligen en rimlig hyresnivå och en förbättrad utrymmesnivå, åtminstone för familjerna. Det måste bli de två ledande utgångspunkterna.

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

Men att nu i detta ögonblick begagna så att säga en tillfällig angelägenhet som denna fråga om räntesänkning för att söka lösa några problem i detta sammanhang måste jag på det bestämdaste varna för. Det skulle enligt min mening bara leda till trassel och svårigheter i alla avseenden. Avsikten är den att med hänsyn till den nu gjorda räntesänkningen skall även tertiärlåneräntan sänkas. Därför komma driftkostnaderna i de hus, som hädanefter byggas, att bli väsentligt lägre än förut. Men denna minskning av driftkostnaderna skall ju påverka tilläggslånen på det viset, att staten sparar de belopp, som man kan spara i detta avseende.

Skall man föra en bostadspolitik, som skall hava någon som helst betydelse och icke bara ställa till en massa oreda, måste den från begynnelsen vara ordentligt genomtänkt. Då får herr Sundström ursäkta att jag säger, att hans förslag är icke så genomtänkt, att det vore rimligt att andra kammaren skulle bifalla det.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att hela den här stora diskussionen rört sig om ett väsentligen annat problem än det som jag dragit fram i min motion och framställt i mitt yrkande. Här har från både herr statsrådet och herr Olsson i Gävle klarlagts och så gott som fastslagits, att den räntesänkning, som vi nu njuta av, kommer att diskonteras i form av sänkta tilläggslån. Det är en sak som för mig var en nyhet. Jag måste säga, att jag alltid föreställt mig, att subventionen av byggnadsverksamheten borde fortgå åtminstone i så pass stor omfattning som för närvarande och att alltså den generella räntesänkning, som nu är möjlig, icke skulle användas till att så att säga konservera den nuvarande hyresnivån, utan att det skulle bli möjligt att åstadkomma någon sänkning. Men är det så, att man nu bestämmer sig redan från början för att varje räntesänkning skall innebära avskrivning successivt av tilläggslånen, medger jag, att detta förslag om sänkning av räntan å tertiärlån förlorat i viss mån i tyngd. Men den frågan föreställde jag mig ännu icke var avgjord. Skulle det emellertid vara så beklagar jag, att man går en sådan väg.

Jag vill rätta ett missförstånd, som jag kanske vållat genom att uttrycka mig för knapphändigt förra gången jag hade ordet, nämligen att jag på något sätt skulle vara mot att räntesänkningen utnyttjas till hyressänkning. Tvärtom, i den mån det överhuvud taget är möjligt kommer jag självfallet att hälsa det med mycket stor tillfredsställelse. Vad jag emellertid drog i tvivelsmål var att enbart denna räntesänkning på tertiärlånen skulle kunna åstadkomma någon nämnvärd hyressänkning.

Herr Eriksson i Stockholm var inne på att det skulle innebära något särskilt, att man sänkte räntorna här och icke på andra lån. Men i verkligheten förhåller det sig så, att allt eftersom diskontot sänkes kommer räntan på alla lån, som placerats t. ex. i sparbankerna, att automatiskt sänkas. Då blir det faktiskt så i fråga om de fastigheter, som byggts efter denna författning, att för de övriga skuldposterna kommer räntan att sänkas men på den del, som utgör tertiärlånet, kommer ingen räntesänkning till stånd. Om man är så emot, att för den lånedel på 25 procent, som utgör tertiärlånet, en räntesänkning kommer till stånd, då borde man i konsekvensens namn även förorda, att sparbankerna skulle avstå från att vidtaga någon räntesänkning. Men det är väl ingen som funderar på något sådant.

Jag kan således, trots det som här anförts, icke känna mig övertygad om, att det skulle innebära någonting riskfyllt eller på något sätt förvrida hela vår byggnadspolitik, om man skulle medgiva denna räntesänkning.

Dessutom, när man åberopar 1939 års byggnadskostnadsnivå som grund för

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)
hyressättningen, vågar jag verkligen påstå, att sådan denna regel nu tillämpas är den icke så hårfint avvägd, att den ej skulle kunna uthärda den lättnad, som det innebär, att företagen skulle få en räntesänkning motsvarande den som utgår på tertiärlånen. Jag tror sålunda, att det rubbas ingenting i detta. Men, som jag förut erinrat, det skulle innebära en värdefull konsolidering av många allmännyttiga bostadsföretag, som sannerligen icke ha någon dans på rosor.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Kempe**: Herr talman! Det problem, som det rör sig om i detta fall och som vi böra koncentrera uppmärksamheten på, gäller de höga hyrorna. I detta fall var statsrådet också inne på den frågan genom att han uttalade en förhoppning om att snart hela frågan om den höga hyresnivån skulle läggas i stöpsleven och att vi skulle kunna diskutera ut former för att åstadkomma en verklig sänkning av hyresnivån. Så långt torde vi väl vara överens. Jag tror icke, att det är någon av kammarens ledamöter som har uppfattat motionerna så, att om de genomfördes på denna punkt man därmed skulle lösa hela frågan om en verklig sänkning av hyresnivån. Det är ingalunda så; det löser icke alls frågan, utan det kommer ju bara att bli en ringa sänkning av hyresnivån, om man utnyttjar räntesänkningen effektivt över hela linjen för en sänkning av hyrorna.

Jag måste till herr Eriksson säga, när han befarade att enskilda byggmästare och fastighetsägare skulle, därest man genomförde den av oss föreslagna linjen, kunna utnyttja detta så att säga för att berika sig något mera: Är det så illa ställt i fråga om samhällets möjligheter att motverka en sådan utveckling, då är det beklagansvärt. Jag tror säkerligen, att det hela är bara en konstruktion. Det går mycket väl att dämna upp en sådan befarad utveckling. Vad beträffar herr Olsson i Gävle så har han uttalat sig i mycket positiv riktning. Hans tanke, att byggnadsverksamheten bör läggas över på de kommunala organen, borde förverkligas ju förr dess hellre. För närvarande råda faktiskt onormala förhållanden. Det är onormalt att privata byggmästare skola kunna använda samhällets, statens och kommunernas medel för bedrivande av byggnadsverksamhet. Det hjälper icke hur effektiv kontrollen än är i byggnadslånebyrån. Jag är alldeles övertygad om att byråns tjänstemän icke kunna öva tillräcklig kontroll utan att byggmästarna göra sig oskäligen vinster. Vi böra i annat sammanhang taga upp hela bostadspolitiken till en grundlig behandling och försöka följa den nyss antydda linjen, vilken för övrigt varmt rekommenderats i arbetarrörelsens och hyresgästernas riksförbunds efterkrigsprogram. Jag vidhåller mitt yrkande. Jag anser för min del, att riksdagen borde genom att bifalla motionerna giva en liten anvisning till såväl regeringen som byggnadslånebyrån i fråga om den politik, som i fortsättningen bör föras på detta område.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag vill till den siste ärade talaren säga, att jag tror, att varken vederbörande departement eller byggnadslånebyrån behöver den lilla pekpinnen för att förstå vilka åtgärder som krävas i bostadsfrågan. Jag upprepar vad jag sade i mitt första anförande: om herr Kempe och vi andra med gemensamma krafter lyckas väcka kommunerna, tror jag, att vi ha gjort en verkligt betydelsefull insats. Det behöver ju icke vara fråga om att kommunerna skola driva egen byggnadsverksamhet. Men de böra utöva ledningen av förvaltningen utav hyreshusen i ett samhälle.

Sedan måste jag säga till herr Kempe, att han fortsätter att missförstå. Han säger, att vi här diskutera de höga hyrorna. Nej, herr talman, det göra vi

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

visst icke! Vi diskutera sänkningen av räntan på tertiärlånen. Det är det, som avhandlas i den här föreliggande propositionen och i statsutskottets utlåtande. Skulle jag ha någon särskild personlig önskan, som jag i ett allvarligt ögonblick ville uttala, så skulle det vara den, att de statliga tilläggslånen skola försvinna så snart som möjligt, ty jag skall säga er mina herrar, att låntagarna på den ena orten efter den andra lärt sig så mycket om tilläggslånen att dessa få en annan mening än statsmakterna någonsin avsett. Det kan vara frågan om inte tilläggslånen visat sig ha en viss förmåga att hämma konkurrens och hindra utvecklingen på här ifrågavarande område.

Till sist skulle jag gärna till min gamle vän herr Sundström i Skövde vilja säga, att det icke är fråga om någon nyhet — jag tror icke det finns någon av kammarens ledamöter, som, sedan en vecka efter det propositionen om räntesänkningen i mitten av februari lades fram, kunnat sväva i okunnighet om att det var fråga om en sänkning av tilläggslånen. Är detta i mitten av april en nyhet för min gamle vän herr Sundström, ja då beklagar jag honom.

Herr Kempe: Herr talman! Jag vill erinra herr Olsson i Gävle om att jag sagt, att utgångspunkten i diskussionen borde vara de höga hyrorna. Från den utgångspunkten böra vi alla betrakta frågan om möjligheterna att genom en räntesänkning åstadkomma en sänkning av hyresnivån. Detta anser jag vara det problem, vi böra uppmärksamma. Jag vill ytterligare säga, att regeringen vill utnyttja räntesänkningen för att, såsom i motionen framhållits, möjliggöra indragning av tilläggslånen. Det kan mycket väl inträffa en ekonomisk kris, så att alla dessa människor, som under krigsåren köpt sig en eller annan lägenhet och lånat upp pengar för detta ändamål, komma i ekonomiska svårigheter, då de ha att göra stora avbetalningar å lånet och dessutom ha att dragas med höga hyror. De komma då i en sådan situation, att statsmakterna för att hjälpa dem nödgas vidtaga speciella åtgärder, som komma att kosta mera än vad som svarar mot det sammanlagda beloppet av tilläggslånen. Vi böra tänka också på den sidan av saken och på den utveckling, som kan väntas äga rum. Det är därför nödvändigt att man skyndsammast vidtager åtgärder för att sänka hyresnivån. Jag tror, det skulle vara en klok länepolitik att härvidlag taga åtminstone ett första steg mot målet för att lösa bostadsfrågan. Genom detta första steg löses givetvis icke denna fråga, men man uppnår alltid att giva den stora hyresbetalande allmänheten någon liten hjälp.

Herr Sköldin: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad herr Sundström nyss yttrade. Som en demonstration emot det sätt, på vilket hyror bestämmas av byggnadslånebyrån, kan jag förstå herr Sundströms anförande. Faktiskt råder det ett mycket utbrett missnöje bland kommunalmännen på grund av att det visat sig svårt för dem att hos byggnadslånebyrån göra sina meningar gällande beträffande hyressättningen. Varför är det så? Att tvister uppstått har berott på att det är mycket vanskligt att fastställa vad som egentligen är 1939 års hyresnivå. Det är ju mycket påtagligt, att skillnaden mellan vad kommunalmännen anse och vad byggnadslånebyrån anser om den rätta hyresnivån är ganska stor. Hur man genom ifrågavarande räntesänkning skulle erhålla möjlighet att sänka hyrorna i de hus som ha byggts före denna räntesänkning, är ju svårt att förstå. Räntesänkningen måste ju, som herr Adolf Olsson i Gävle framhöll, resultera i att tilläggslånen så att säga minskas i samma grad, ty utgångspunkten är ju ändå 1939 års hyresnivå, och de belopp, som byggnadslånebyrån tidigare har fastställt såsom motsvarande 1939 års hyror, kunna ju under inga förhållanden ändras. I flera anförenden har här framhållits nödvändigheten av att söka få fart på byggnadsverksamheten. Kommunalmännen göra vad som på dem ankommer för att byggnadsverksamheten skall

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

öka och för att man skall få en sådan standard på bostäderna, som vi alla eftersträva. Det är en sak, som jag vill fästa uppmärksamheten på i detta sammanhang, och det är att den omständigheten att hyresnivån allmänt ansetts vara för hög har medfört att man ute i kommunerna mer och mer kommit till den uppfattningen, att kommunerna själva böra göra en betydelsefull insats genom att skaffa sig så stort byggnadsbestånd, att de kunna bli prisreglerande på hyresmarknaden. För en tid sedan gick genom pressen ett meddelande, att en stad utanför Stockholm, Solna, står i begrepp att bygga bostäder för omkring 25 miljoner kronor. Såvitt jag icke är felaktigt underrättad, är ju avsikten, att man skall försöka få ned hyresnivån till 24 kronor per kvadratmeter. Trots att att staten lånat ut pengar i form av tertiärlån och, i mycket obetydlig utsträckning, i form av tilläggs lån, utgör hyran i de fastigheter, för vilkas byggande staten lånat ut pengar, 30 å 32 ja ända till 34 kronor per kvadratmeter. Om nu Solna stad genom att skaffa sig ett stort bostadsbestånd och genom att hyra ut bostäder till låga hyror kan pressa ned hyresnivån till 24 kronor per kvadratmeter, så blir följden att andra fastigheter i framtiden icke komma att kunna hyras ut. Det är icke bara Solna utan en rad städer, som umgäts med liknande planer. Man menar, att även om kommunerna skola nödgas skänka bort tomtmarken för att möjliggöra byggande av billiga bostäder, böra de icke avstå ifrån att söka pressa ned hyresnivån. Jag anser det nödvändigt, att man har sin uppmärksamhet riktad på saken och att staten redan nu genom sina engagemang söker få ned hyror till den hyresnivå, som förefanns år 1939.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr talmannen därå givna proposition blev till en början utskottets hemställan i mom I a) av kammaren bifallen.

Härefter gav herr talmannen beträffande mom I b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till det av herr Sundström i Skövde under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundström i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 69, i vad angår mom I b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Sundström i Skövde under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Vidare biföll kammaren på av herr talmannen därå givna proposition utskottets hemställan i mom. I c).

Slutligen framställde herr talmannen beträffande mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II:488, i den mån den ej redan behandlats; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 69, i vad angår mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II: 488, i den mån den ej redan behandlats.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten II.

§ 20.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 21.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslagsfrågor.

*Reglering av
socker-
näringen i
riket m. m.*

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade.

Herr **Adolfsson**: Herr talman! I anledning av förevarande proposition ber jag att en liten stund få taga kammarens tid i anspråk för att göra några erinringar. Jag ber att få knyta an till en sats i den motion av herr Sundström i Skövde och herr Lövgren, som nyligen förelåg till behandling. Där heter det: »Om man studerar sockerbolagets ekonomiska ställning, har man anledning antaga, att bolaget mycket väl kan bära den kostnadsökning, som en omläggning av distributionen till äventyrs kan medföra.» Jag ber att i anslutning till detta få fästa kammarens uppmärksamhet på vissa förhållanden av stor principiell betydelse. Sockerbolaget arbetar ju, som alla veta, med betydande statligt understöd. Man skulle kunna säga, att en personalunion har i detta fall upprättats mellan statsapparat och monopolkapitalism, och detta har lett till att bolagets risker äro små eller inga alls, medan vinsten och utdelningen är så väl tryggad som man överhuvud taget kan ha rätt att begära. Man kan nästan våga säga, att ingenting i denna vår osäkra värld är så bombsäkert som utdelningen till aktieägarna i Svenska sockerfabriksaktiebolaget. När sockerarbetarna i fjol i öppen konflikt kämpade för den nakna existensen, så förekom ett ingripande, som ledde till att de mot sin uttalade vilja tvingades att godtaga en uppgörelse, som de hade förkastat. Skillnaden mellan bolagets bud i lönefrågan och den uppgörelse, som arbetarna påtvingades, ansågs komma att för sockerbolaget medföra en merkostnad av omkring 300 000 kronor för det kontraktsår, det gällde. Principen borde enligt mitt förmenande självklart vara den, att inträffade kostnadsökningar skola tagas ur vinsterna, när dessa giva utrymme därtill. Detta är i synnerligen hög grad fallet, när det gäller sockerbolaget. Statsmakterna lovade emellertid, att de skulle kompensera bolaget för den merutgift, som jag nyss nämnde. Av nu föreliggande proposition framgår också, att bolaget även i fortsättningen skall erhålla täckning för denna ökade utgift genom utsträckt statsgaranti. Bolaget skall således av

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

staten erhålla ytterligare 0,11 öre för varje kilogram tillverkat råsocker. Jag skulle haft god lust att motionera i anslutning till propositionen i denna fråga, men av formella skäl har jag ansett mig förhindrad därtill. Medgivandet till bolagets förmån bör ses mot bakgrunden av sockerbolagets vinst och bolagets sätt att handskas med sina pengar. När jag nu skall söka att i någon liten mån teckna denna bakgrund, vet jag med mig, att jag företräder en ganska utbredd opinion både bland arbetarna och den lantbrukande befolkningen. Beträffande den kompensation, jag nämnde, vill jag erinra om att även om sockerarbetarnas lönekrav skulle helt tillgodosetts, skulle bolagets vinster ändå varit synnerligen goda. Jag ber få erinra om att bolagets bruttovinst sedan verksamhetsåret 1937/38 har ökat med icke mindre än 45 %, avskrivningarna under samma tid med 59 % och den härefter uppkomna vinsten med 36 %. Häri äro räntor, skatter och skatteavsättningar inräknade liksom nettovinst. Detta var alltså den ena sidan av saken. Sockerbruksarbetarna begärde ökning av timlönen med 10 öre. Antalet berörda arbetare torde ha varit 6 000. Om man beräknar genomsnittliga arbetstiden till 2 400 timmar per år och arbetare, vilket man brukar räkna med, men som i detta fall är en för hög siffra, skulle det blivit 240 kronor mera per år, om lönekravet helt hade uppfyllts. För bolaget skulle det ha betytt en merkostnad av högst 1 400 000 kronor. Nu var den föregående nettovinsten alltså för 1943/44 5,24 miljoner kronor. Det hade alltså blivit cirka eller sannolikt mer än 4 miljoner över om sockerarbetarnas krav hade bifallits. Men man hade inte alls behövt röra vid dessa redovisade vinstmiljoner. Enbart en reduktion av avskrivningarna till fredsårens nivå hade givit 1 200 000 kronor och skulle sålunda kompenserat den merutgift, som ett bifall till det lönekrav, som sockerfabriksarbetarna i fjol ställde, skulle krävt.

Den ökade statsgarantien ter sig onekligen absurd mot bakgrunden av de siffror jag nämnde och mot bakgrunden av att sockerbolagets utdelning sedan 1933 varit 5,83 procent på ett aktiekapital av 81 miljoner kronor och ytterligare absurd, om man tar i betraktande det penninglöseri, som förekommit från bolagets sida på vissa områden. I årets förslag till avtal mellan staten och sockerbolaget — likadan passus fanns i de tidigare avtalen — heter det så här i 5 § 6 mom.: »Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omtänksamhet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagets ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan eftersättande av driftens planmässighet och företagets rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.»

Jag vågar fråga: Är då denna omtänksamhet ett faktum? Svaret måste obetingat bli ett nej. Jag vill för ögonblicket endast erinra om följande detalj. Sockerbolaget har under de senare åren genom subventionsannonsering i mycket stor del av svenska pressen slösat bort en åtskilligt större penningsumma än den av arbetarna begärda löneökningen representerar. Bolaget har genom en omfattande annonskampanj, där det ej varit någon knussel med spaltmillimetrarna eller ens med decimetrarna uppmanat oss att köpa bolagets produkter och i övrigt observera, att bolaget är förtjänt av all möjlig vördnad. Varje sådan annonskampanj har utan tvivel kostat åtskilliga hundratusentals kronor. Dessa kostsamma uppmaningar till svenska folket måste i nuvarande stund vara fullkomligt överflödiga. Ingen konkurrerar med bolaget om sockerhandeln. I den mån svenska folket har råd att köpa upp sina sockerransoner, gör det så utan att bolaget behöver ge ut miljonbelopp för att förmå det därtill. I sitt till propositionen fogade utlåtande säger sockernämnden, att det företa-

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

gits utredning bland annat om kostnaderna för gåvor och understöd. Det skulle vara intressant att få veta, om den här annonseringen, som jag har talat om, betraktas såsom gåvor eller såsom understöd eller möjligen bådadera. För mig synes den bottna i tvenne företeelser, dels gäller det givetvis för bolaget att hålla sig väl med tredje statsmakten, dels får bolaget ej giva större utdelning än som gavs 1940. När man icke får göra det, var skall man då göra av över-skottspengarna? Det är en kvistig fråga. Det räcker sålunda ej med de utom-ordentligt vackra kontorslokaler, om vilka herr Paulsen, om jag ej minnes fel, vid ett tidigare tillfälle erinrat här i kammaren bland annat. Det jag nu sagt bevisar, att den extra subventionen åt bolaget, varom föreliggande proposition handlar, egentligen måste betraktats som omotiverad. Men, som jag nyss nämnde, av formella skäl är det omöjligt att ställa något yrkande i detta av-seende.

Till slut vill jag säga, att sockerbolaget har sin direkta anknytning till den finanskapitalistiska gruppen kring Skandivaniska banken. Bolaget skyddas för alla bakslag, det garanteras viss bestämd vinstmarginal, det har monopol och, vilket den senaste avtalsrörelsen visar, vissa möjligheter att i ett visst bestämt läge äventyra försörjningen av socker här i landet. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram talas i punkt 23 om förstatligandet av framför allt sådana enskilda företag, där man kan tala om misshushållning eller monopolism. Är det ej här fråga om ett sådant företag? Sockerbruksarbetarna resa nu kra-vet, att bolaget skall överföras i statens ägo. Jag menar för min del, att detta är en aktuell frågeställning, icke minst med hänsyn till de omständigheter, som jag nyss nämnt om, och även med tanke på efterkrigsprogrammets krav om arbetarnas avgörande inflytande över produktionen.

Herr talman! Jag har på detta sätt velat bringa den sistnämnda frågan på tal, och jag har gjort det i den förhoppningen att en lösning i efterkrigs-programmets anda därigenom skall komma att befrämjas också i det avseende, som jag nu har nämnt om.

Herr Andersson i Lööbo: Herr talman! Jag skall icke för min del upptaga en diskussion med herr Adolfsson beträffande de anmärkningar, som han riktade mot sockerbolagets skötsel. Jag bara ber att få understryka vad för övrigt även han konstaterade, att i sakens nuvarande läge har riksdagen icke annat att göra än att bifalla utskottets förslag, som ju grundar sig på en överenskommelse, som slutits med Svenska sockerbolaget.

Då herr Adolfsson icke ställt något yrkande, skulle det kanske för min del varit onödigt att uppträda, men jag vill begagna tillfället att även för min personliga del uttala, att om det skulle vara så, att det ligger någon grund för de anmärkningar, som han framställt, är jämväl jag angelägen om att en rättelse kommer till stånd. Jag föreställer mig, att det i sådant fall är lämpligt, att herr Adolfsson ingår till regeringen med de handlingar och de uppgifter, som stå honom till buds. Skulle det finnas något fog för de anmärkningar, som han från denna talarstol framfört, uttalar även jag den förhoppningen, att dessa saker vid kommande överläggningar och avtalsslutan-de mellan regeringen och sockerbolaget måtte beaktas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Det föreligger knappast någon anled-ning för mig att i detalj belysa det anförande, som hållits av den förste tala-ron. Han har på ett enligt min mening ytterst lättvindigt sätt bollat med en del siffror. Vi känna nu igen detta från tidigare debattinlägg av kommunistiska talare här i kammaren, när det gäller ämnen som det förevarande. Man

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

tar loss på måfå ur ett bokslut några siffror och ställer dem mot andra siffror, och ur detta material drar man de slutsatser, som man anser för sig lämpliga.

Såvitt jag förstår, har herr Adolfsson alldeles förbisett en fullständigt fundamental omständighet i detta sammanhang, nämligen att sockerbolaget för närvarande med all sannolikhet är hårdare priskontrollerat än varje annat jämförligt svenskt företag. För det första har det över sig statens livsmedelskommission, för det andra priskontrollnämnden och för det tredje statens sockernämnd. Alla dessa tre institutioner ha de mest vidsträckta möjligheter att göra sig förtrogna med de interna förhållandena inom detta stora företag. Därest exempelvis priskontrollnämndens chef vore närvarande i kammaren — jag kan tyvärr ej se, att han är tillstädes — är jag säker på, att han skulle vitsorda, att den marginal sockerbolaget arbetar med är den smalast tänkbara. Men vare nog sagt om den sidan av saken. Då den förste talaren antydde, att detta företag skulle vara någon slags inkarnation av all ruskig storkapitalism i detta land, tar han lika grundligt miste. Tvärt om förhåller det sig så, att bolaget är ett av de mest demokratiskt uppbyggda bland alla storföretagen här i Sverige. Det förhåller sig nämligen så, om jag ej missminner mig, att antalet aktieägare uppgår till inte mindre än omkring 18 000. Man kan, om man enbart håller denna siffra i minnet, icke skäligen påstå att detta bolag utgör en exponent för en ur allmänna synpunkter fördärlig storkapitalism.

Jag skall, herr talman, ej vidare gå in på det här ämnet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Adolfsson: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs i Malmö yttrande vill jag endast konstatera, att han icke förmått bestrida en enda av de uppgifter jag lämnade. Under sådana förhållanden vill jag även framhålla, att så lättvindigt bör man icke handskas med saken.

Jag vill också säga, att är det så att sockerbolaget, som herr Hagberg i Malmö förmenade, är det hårdast pressade av alla företag, då kan man få en synnerligen god föreställning om, hur det förhåller sig med de andra företagen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 22.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 20, angående användande av riksbankens vinst för år 1944; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om beredande av pensionsrätt åt underläkare vid vissa sjukhus;

första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 23.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, dels ock en i ämnet väckt motion.

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Genom en den 23 februari 1945 dagtecknad proposition, nr 90, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 482. I motionen hade yrkats, att propositionen måtte avslås.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 482, bifalla förevarande proposition.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Hage* och *Uhlén*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Vi ha från kommunistiskt håll bekämpat införandet och bibehållandet av denna lag. Vi ha gjort det för det första därför, att den ur alla lönearbetares synpunkt måste te sig som principiellt vidrig, och för det andra därför, att den utgör en ensidigt verkande hämsko till förfång för vad som ständigt måste vara arbetarrörelsens, i synnerhet den fackliga rörelsens ständiga strävan, nämligen att tillförsäkra arbetarna en högre lön på bekostnad av arbetsgivarnas och aktieägarnas profit. Initiativtagarna till denna lag om dyrtidstillägg å lön och pension säga, att den behövdes framför allt därför att icke de högre kommunala tjänstemännen skulle få för hög dyrtidskompensation. Om nu endast detta var lagens syfte, då har man rätt att ställa frågan: varför utformade man lagen så, att den kan tillämpas icke bara mot de högre kommunala tjänstemännen utan också mot de lägre och därtill mot alla arbetare och pensionärer, oavsett om de äro anställda i samhällets eller i enskild tjänst. Varför utformar man och antager en lag, som stadgar upp till ett halvt års fängelse för en arbetare, som lyckas tilltvinga sig högre lön i form av full dyrtidskompensation? Ett sådant förhållande kan medföra fängelsestraff även i de fall, där företaget bevisligen ekonomiskt kan bära en sådan utgift. Varför stiftar man en lag med vars hjälp man skall kunna döma arbetsgivare, som mot ett statsorgans uttalade mening utbetalar för högt dyrtidstillägg, till ett halvt års fängelse, samtidigt som man underlåter att stifta lagar med vars hjälp man kan straffa de arbetsgivare, som icke utbetala så höga dyrtidstillägg, som vanligtvis utgå? På de frågorna har man bara ett svar att ge, och det lyder: Vi vilja skydda penningvärdet.

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)

Men är då rikligare med pengar i aktieägarnas händer mindre farligt för penningvärdet än om arbetarna skulle få så mycket pengar i sina händer att de åtminstone skulle kunna köpa ut de varor, som ransoneringsbestämmelserna i fråga om olika varuslag medge? Departementschefen påstår att »de skäl som föranlett denna lagstiftning alltså föreligga». Men när lagen infördes motiverades behovet av densamma av statsrådet Wigforss med följande ord: »Varje försök att genom lönehöjningar bereda kompensation för en av varubrist orsakad prisstegring utgör ett allvarligt hot mot penningvärdet. Det är därför angeläget att kompensationsförfarandet såvitt möjligt begränsas.»

Sedan detta skrevs ha vi fått bestämmelserna om prisstopp, och jag frågar: Tillåta prisstoppbestämmelserna att varuprisstegringar inträda enbart i anledning av varubrist? Gäller inte fortfarande finansminister Wigforss' vid ett annat tillfälle utformade tes, att »varubrist berättigar i och för sig inte till prisstegringar»? Om det nu trots allt, trots de prisstoppbestämmelser som finnas, är så att varubrist tillåtes medföra prisstegringar, till vilkas förmån är det i så fall man stiftar lagar med straffhot mot dem, som söka skaffa sig kompensation för dylika prisstegringar i form av högre dyrtidstillägg? Sådana lagbestämmelser kunna inte vara till fördel för andra än dem som vilja utnyttja varubrist för att stegra sina profiler.

Nu anför andra lagutskottet att »det förutsattes redan vid lagens tillkomst, att den icke skulle utesluta inkomstförbättringar för grupper med förhållandevis låg lönenivå». Och utskottet tillägger att »lagen i enlighet med sitt syfte ej tillämpas till förhindrande av lönehöjningar, som kunna genomföras utan att förutsättningarna för prisstoppet rubbas». Under sådana förhållanden kanske utskottets talesman kan svara mig på frågan: Är sjuksköterskegruppen att anse som en förhållandevis lågt avlönad yrkesgrupp? Det är allmänt erkänt och även av riksdagen erkänt, att så är fallet. Men varför tillämpas då alltså sedan 1943 lagen om reglering av dyrtidstillägg på lön och pension i fråga om sjuksköterskorna i Stockholms stad samtidigt som staden till följd av deras löneläge får allt svårare att tillgodose behovet av sköterskor? Förutom mot sjuksköterskorna tillämpas redan nu denna lag mot omkring 1 000 tjänstemän i Stockholms stad, vilkas grundlön varierar mellan 1 800 och 3 600 kr. Dessa tjänstemän skulle enligt de överenskommelser de ingingo med staden när de anställdes ha löner, som med grundlön och pension tillsammans skulle variera mellan 2 898 och 5 796 kr. per år. För att förhindra en sådan olycka tillämpar man alltså sedan 1943 lagen om reglering av dyrtidstilläggen mot dessa grupper, varigenom lönerna, grundlön och dyrtidstillägg tillsammans, variera mellan inte mer än 2 646 och 5 292 kr. Så se de löner ut, vilka man tar till utgångspunkt för att tillämpa lagen om reglering av dyrtidstillägg redan nu.

Man kanske vill säga: Lagen hindrar inte löneökningar, i vanlig ordning höjda grundlöner. Men varför skall man förhindra dessa tjänstemän från att få vad de ha avtalsenlig rätt till med hjälp av denna lag? Hela lagen liksom den tillämpning den redan fått är fullkomligt orimlig, och jag upprepar vad jag flera gånger tidigare sagt i denna kammare: Hur är det möjligt att arbetarrepresentanter kunna ge sin röst åt en såväl principiellt som praktiskt sett så vidrig lagstiftning som denna? Hur kan man med en sådan lag vilja vara med om att reglera inkomster av det slag jag här givit exempel på — i en stad där det enligt statistiken samtidigt finns 3 000 enskilda personer med inkomster, vilka per år variera mellan 30 000 och över 100 000 kr.? Ser man ingen fara i de inkomstsatserna? Vilken fara kan man då se i de inkomstsatser jag tidigare talat om?

En sådan här lagstiftning rimmar också mycket illa med innehållet i ar-

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)

betarrörelsens efterkrigsprogram, och det bör väl ändå så småningom bli så, att man inte enbart utanför riksdagen på agitationsmöten talar om det programmet, utan att man i sin praktiska politik handlar i enlighet med dess anda. I det programmet framhålles bl. a. att »industriarbetare och andra, som fått ofullständig kompensation för prisstegringen under kriget, måste i första hand återvinna 1939 års reallöner, vare sig det sker genom att priserna falla eller genom att penninginkomsterna ökas». Man säger vidare att »de breda lagrens andel i det totala produktionsresultatet måste ökas». Man kan inte inför krigets slut påstå sig förbereda efterkrigsprogrammets genomförande och samtidigt godkänna förlängning under ytterligare ett år av en lag av den principiella och praktiska innebörd, som lagen om reglering av dyrtidstillägg på lön och pension har. Ty när arbetarna gå att förverkliga efterkrigsprogrammet komma de säkerligen att vara i behov av handlingsfrihet också i fråga om att höja lönerna i form av full kompensation för dyrtiden, alltså det som man med denna lags hjälp vill förhindra. Så länge lagen om reglering av dyrtidstillägg gäller, är en sådan strävan i princip betecknad som kriminell handling.

Jag yrkar, herr talman, i enlighet med vad som föreslås i motionen i andra kammaren nr 482, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 90.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Denna fråga har diskuterats vid ett flertal tillfällen i riksdagen, och jag skall inte nu gå in på någon sakdebatt, då det är ganska onödigt och skulle leda alltför långt. Herr Persson i Stockholm har ju från början varit emot denna lagstiftning, och det är då klart att han håller fast vid den linjen.

Jag tror att verkningarna av denna lag ha väsentligt överdrivits. Det är dock endast, om jag är rätt underrättad, vid ett par tillfällen som den har tillämpats. Nu kan man naturligtvis måla ut verkningarna av lagen och få det till något helt annat än det realiter är frågan om. Det är, som också av utskottet har understrukits, inte fråga om något allmänt lönestopp, ty — som utskottet betonar — lagen utesluter ingalunda förbättringar för sämre ställda grupper. Sådana förbättringar ha också skett, men vi kunna inte, som utskottet uttrycker det, för närvarande släppa lös okontrollerade lönerörelser. Och varför? Därför att de med största sannolikhet skulle influera på prisnivån. Och kammarens ledamöter, som ju samtliga varit med om verkningarna av prisstegringar just för löntagarnas vidkommande, veta också, att sådana prisstegringar skulle som en bumerang träffa arbetarna själva. Med andra ord: deras reallöner skulle icke förbli höjda, om resultatet blev en prisstegring.

Nu säger visserligen herr Persson i Stockholm att någon prisstegring inte skulle behöva komma till stånd. Då skulle jag vilja fråga: Varav drar herr Persson den slutsatsen? Man får inte glömma bort att vi dock ha ett prisstopp, varför företagen inte ha några möjligheter att via priserna hålla sig skadeslösa för den eventuella prisstegringen.

Herr Persson i Stockholm ställde en direkt fråga, den nämligen, om sjuksköterskegruppen är att anse som en lågt betald arbetargrupp. Ja, herr Persson, därvidlag stå vi på fullkomligt samma linje. Sjuksköterskorna ha dock fått förbättringar, som vi alla veta, och det är förslag å bane att deras villkor ytterligare skola förbättras, men i det sammanhanget vill jag peka på lagens anda och mening. Dess mening är att dyrtidstillägg eller annan form av löneförbättring under hänvisning till höjda levnadskostnader icke får medges. Jag vet inte hur det aktuellt ligger till beträffande sjuksköterskorna, men jag föreställer mig, att om en propå skulle göras om höjd lön för sköterskorna, skulle

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)

man med fullt fog kunna hänvisa till att knappheten på sjuksköterskor har ökats i så hög grad, att deras löneförbättring ingalunda skulle hindras av denna lag, ty löneförbättringen skulle således inte genomföras under hänvisning till ökade levnadskostnader.

Herr talman! Det vore kanske mycket att tillägga, men med hänsyn till det belastade dagsprogrammet skall jag inte gå vidare in på saken utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! På fröken Anderssons fråga, varpå jag stöder min förmodan, att någon prisstegring inte skulle behöva inträda i det fall det här är frågan om, kan jag svara att jag stöder mig på vad man här i riksdagen till synes varit enig om, nämligen att de i lönehänseende eftersatta inkomstgrupperna skulle få sina löner höjda utan att detta behöver inverka på prinsnivån. Och när det gäller dem som jag här omnämnt, ett antal av omkring 1 000 personer, som ha löner mellan 1 800 och 3 600 kronor, anser jag att de borde kunna få vad de ha avtalat med sina arbetsgivare utan att staten förbjuder det. Staten har med hjälp av denna lag berövat dem 14 % av deras dyrtidskompensation, och de som ha en grundlön på 1 800 kronor komma därmed i sådant läge, att de svårigen torde kunna köpa ut ens de ransonerade varorna som de ha rätt till.

Det är utgående från detta jag har valt min exempelsamling, och fröken Andersson har inte i något fall bestritt mina uppgifters riktighet. De äro också riktiga. Behövs det speciallagstiftning mot alltför höga inkomster — börja då i toppen! Börja inte på sätt som här skett med att beskära möjligheterna för dem som äro bland de allra sämst ställda att få sitt. Det är en sådan principiell hållning man har intagit då man godkänt denna lag, som vi kommunister ensamma fått bekämpa och som vi komma att få ur världen med tiden! Ty den är så orimlig att inte ens samlingsregeringens partier i längden torde kunna fortsätta att slå vakt om densamma.

Fröken Andersson yttrade att man kunde måla ut en sak för att få den till något annat än den är. Jag har icke målat denna sak på annat sätt än den förhåller sig i verkligheten. Jag vet också fuller väl att många riksdagsmän inte känna till vad de beslutat i detta avseende. Jag har märkt det många gånger ute på diskussionsmöten. Bland annat har jag på ett arbetarmöte här i Stockholm bevittnat, hur en riksdagsman steg upp och ville tillgodoräkna sig att han var initiativtagare till en sådan lagstiftning men samtidigt blankt förnekade, att lagen någonsin tillämpats — inte ens det håller man reda på! Och när man sakligt framlägger förhållandena sådana de äro, då vill man gärna invända, som fröken Andersson gjorde nyss, att man »målar ut» det hela.

Denna lag är så principiellt vidrig, att den inte kan målas ut tillräckligt avskräckande. Verkligheten är i alla fall värre än varje »målning» av densamma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Persson i Stockholm, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 20 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 24.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *Lindahl*, som anförde: Herr talman! Sedan många år tillbaka ha landets *Interpellation.* enskilda järnvägar som komplement till järnvägstrafiken bedrivit landsvägs- trafik med omnibusar och lastbilar. I många fall har denna landsvägs trafik varit av rätt stor omfattning. Denna anordning har visat sig vara en förnuftig och praktisk samordning av järnvägs- och landsvägs trafik, ekonomiskt till gagn för trafikanterna och samhället.

I alla de fall statens järnvägar hittills övertagit enskilda järnvägar har även biltrafiken, som bedrevs av den enskilda järnvägen, övertagits av statens järnvägar för att därigenom kunna fortsätta samordningen av de båda trafikgrenarna.

Sedan omkring ett år tillbaka ha vissa enskilda järnvägar börjat vidtaga åtgärder för att avskilja sin biltrafik från järnvägen. Så har varit fallet med Nora—Bergslagens järnväg, Stockholm—Nynäs järnväg samt nu senast, som framgår av i Nya Värmlands Tidning meddelad stiftelseurkund, särskilt bolag bildats för att övertaga Nordmark—Klarälvens järnvägsaktiebolags samtliga rättigheter att med automobil idka linjetrafik för person- och godsbefordran.

Då man bakom dessa åtgärder från de enskilda järnvägarnas sida kan skönja ett försök att undandraga statens järnvägar möjligheten att i samband med övertagandet av järnvägen även kunna övertaga biltrafiken, får undertecknad till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet observerat de åtgärder, som nu börjat vidtagas av de kvarvarande enskilda järnvägarna rörande deras biltrafik?

2. Om så är fallet, kan man från herr statsrådets sida vänta några åtgärder för att förhindra, att de enskilda järnvägarna avskilja sin biltrafik för att, sedan statens järnvägar övertagit den enskilda järnvägen, med denna biltrafik kunna etablera en ur samhällets synpunkt osund konkurrens med järnvägstrafiken?

Denna anhållan bordlades.

§ 25.

Interpellation. Herr **Håstad** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Syndikalisterna ha under innevarande vinter strejkat vid och blockerat vissa större skogsbolags i Hälsingland och Härjedalen gagnvirkesavverkningar. Bolagen ha i prishänseende följt det kollektivavtal, som träffats med det till landsorganisationen anslutna Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, och ha följaktligen icke kunnat tillmötesgå syndikalisternas lönekrav, som efter merendels ovederhäftigt fastställda registerpris ligga betydligt över avtalspriserna. Följden härav har blivit, att bolagens virkesfångst av timmer och av den för bränsleförsörjningen viktiga massaveden högst väsentligt minskats, ett ovedersägligen beklagligt förhållande.

När nu vinterns gagnvirkesavverkningar avslutats och sommaravverkningarna av bränn-, kol- och massaved skola vidtaga, ha syndikalisterna förklarat, att de icke vilja blockera vedhuggningarna hos ifrågavarande arbetsgivare, men att om i ifrågavarande huggningar ingå massaved utöver normal kvantitet, så skulle sådana skiften blockeras. Vad som menas med normal kvantitet är icke känt; det måste dock vara skogsägarens och inte syndikalistorganisationens sak att bestämma sättet för avverkningens uttagande. Det är uppenbart, att syndikalisterna härigenom berett sig möjlighet att trakassera arbetsgivarna och att upprätthålla blockaden. Då de därjämte vidhålla, att prissättningen skall ske efter deras registrering och ej efter kollektivavtalet, kan man förutse, att vedavverkningar inom stora områden komma att ligga nere. Det kan röra sig om icke mindre än ca 6 å 700 000 kbm, i värsta fall väsentligt mera.

Samhället kan icke stillatigande se, att en liten desperat arbetargrupp uppträder på detta mot samhället osolidariska sätt och saboterar bränsleförsörjningen inom ett virkesrikt område i landet, trots att de erbjuda arbetsvillkoren äro fullt i överensstämmelse med gällande kollektivavtal.

Det torde vara skäl att erinra om de arbetspremier för vedhuggning, varom riksdagen beslutat. Dessa strejkande syndikalistiska arbetare torde gå till andra arbetsgivare, och därvid komma de i åtnjutande av dessa premier, samtidigt som det säkerligen blir svårt att få annan arbetskraft till de blockerade arbetsplatserna. Det har alldeles säkert icke varit statsmakternas avsikt att personer, som försvåra bränsleanskaffningen, skola erhålla en förmån, som ju är avsedd att verka i direkt motsatt riktning.

Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till statsrådet Erlander få framställa följande frågor:

1) Äro syndikalistblockaderna i Hälsingland och Härjedalen mot vedavverkningen kända för herr statsrådet?

2) Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder för att bränsleanskaffningen icke må riskeras i denna del av landet?

Denna anhållan bordlades.

§ 26.

Herr *von Friesen* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 575, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.04 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens nionde huvudtitel.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 2.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar jämte i ämnet väckta motioner. *Ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar.*

I en till riksdagen den 9 februari 1945 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 66, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva att Kungl. Maj:t finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande statsrådet i propositionen anfört vidtagna ändring i gällande grunder för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar.

I sammanhang därmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 301 av herr *Bondeson m. fl.* och II: 462 av herr *Norup m. fl.*, däri hemställt, »att riksdagen ville besluta om sådan ändring av epizootikungörelsen, att ersättning av allmänna medel kommer att utgå även för förluster som drabbat djurägaren från det påbud om avspärrning vid misstanke om förekomsten av svinpest meddelats honom och till dess sjukdomen diagnostiserats, vare sig sjukdomen visar sig vara svinpest eller icke».

Utskottet hemställde,

- 1) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;
- 2) att de likalydande motionerna I: 301 och II: 462 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 16.

Ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar. (Forts.)

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

dels av herr *Bondeson*;

dels ock av herr *Pettersson* i Rosta.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Norup*: Herr talman! Som motionär ber jag att få säga några ord i föreliggande fråga.

Det allmännas intresse för svinpesten såsom husdjursjukdom är icke nytt. Sedan många år tillbaka har det allmänna gått in för att, när denna smittsamma sjukdom inträffar bland kreatursbesättningarna, så är det en det allmännas skyldighet att bekämpa den så att de enskilda jordbrukarna och företagen icke skola behöva lida några alltför stora förluster.

De två sjukdomar, som härvidlag gjort sig särskilt märkbara, äro dels mul och klövsjukan och dels och detta under de senaste åren svinpesten. Det är helt naturligt att man från det allmännas sida vill se till att dessa sjukdomar icke nå en större spridning än som är rent nödvändigt. För det ändamålet har man använt sig av två olika metoder. Dels har man genom isolering av de olika sjukdomsfallen försökt begränsa sjukdomens spridning, och dels har man gått in för att genom nedslaktning av sjuka besättningar så fort som möjligt få slut på sjukdomen. För denna sjukdomsbekämpning ha vissa grundregler varit gällande, och det allmänna har därvidlag velat säga, att dess intressen ej finge undantränga den enskildes berättigade intressen och att i den mån den enskildes intressen finge träda tillbaka skulle den enskilde ha den ersättning, till vilken han kunde vara berättigad. Dessa synpunkter ha också gjort sig gällande i den proposition, nr 66, som statsrådet Rubbestad lagt fram och som avser ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar. Man har för att i någon mån få till stånd en fördelning mellan det allmännas utlägg i det avseendet och den privata djurägarens gått in för försäkringsformen. Statsrådet föreslår nu förbättringar för jordbrukarnas vidkommande i denna försäkringsform.

Vi motionärer ha emellertid ansett, att de i propositionen föreslagna åtgärderna icke tillräckligt tillgodose jordbrukarnas berättigade intressen. För att få saken klarlagd tillsatte statsrådet den 14 april 1944 en utredning, de s. k. epizootisakkunniga. Enligt nu gällande bestämmelser i 3 § 2 mom. första stycket epizootilagen skall veterinär, där Konungen så föreskrivit, förklara ställe varest i lagen avsedd sjukdom, däribland svinpest, förekommer eller misstänkes förekomma spärrad. D. v. s. en egendom, som drabbats av dylik sjukdom, skall avspärras från förbindelse med yttervärlden och följaktligen icke få bortföra ett djur från gården, som exempelvis råkat ut för ett olycksfall, för att på annat håll nedslaktas. Ja, man har gått ännu längre och sagt, att en veterinär kan förordna om att en sjuk besättning skall nedslaktas, men mot ersättning från det allmänna.

Nu har staten velat uppmuntra denna försäkringsverksamhet genom att ge bidrag till försäkringspremierna. Storleken av dessa premier för den enskilde har därigenom kunnat begränsas så att den i de olika länen för närvarande uppgår med mellan 10 och 20 öre per 100 kronors försäkringsvärde. Det är gott och väl att denna försäkringsform finns, men man skall, om man gör en undersökning, finna, att det skydd den ger jordbrukarna icke är tillräckligt. De sakkunniga, som haft att syssla med denna fråga, ha i huvudsak inriktat sig på en utvidgad försäkringsverksamhet. De sakkunnigas förslag innebär, att i 2 § 1 mom. kungörelsen den 26 juli 1926 om allmänna grunder angående för-

Ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar. (Forts.)

säkring med statsbidrag mot förlust på grund av smittsamma husdjursjukdomar skall intagas en bestämmelse av innehåll, att försäkring, varom i kungörelsen är fråga, skall avse att täcka icke blott förlust av djur till följd av de i sagda moment angivna sjukdomarna och följsjukdomarna utan jämväl förlust, som uppstått därigenom att djur till följd av annan sjukdom dött eller enligt veterinärs föreskrift eller myndighets påbud nedslaktats under tid då djurbesättningen varit isolerad såsom misstänkt för någon av nämnda sjukdomar.

Man har därigenom velat tillgodose jordbrukarnas berättigade intressen i detta avseende. För att få denna form av försäkring att verka på rätta sättet är det nödvändigt att så många jordbrukare som möjligt ansluta sig till densamma. Nå, hur har nu denna försäkring verkat i praktiken? Jo, en undersökning visar, att de försäkrade besättningarnas antal stigit i ungefär samma takt som sjukdomsfallen. En undersökning avseende speciellt svinpesten har visat, att av de många besättningar som misstänkts för denna sjukdom icke mer än ungefär 50 % verkligen varit behäftade med sjukdomen. Så snart en svinbesättning misstänkes ha denna sjukdom måste en hel del isoleringsåtgärder vidtagas med därav följande svårigheter av olika art.

Det är givet att jordbrukarna, när de veta att denna sjukdom kunnat konstateras i endast 50 % av fallen, dra sig för de väldiga besvär som blotta anmälan av befarad svinpest drar med sig och därför icke göra någon anmälan. Det har också visat sig vara oerhört svårt att kunna konstatera att sjukdomen verkligen finns. I regel tar nu en veterinär vederbörligt prov på det för sjukdomen misstänkta djuret, varpå provet skickas in till veterinärmedicinska anstalten. I medeltal varar spärrtiden 11 dygn, men i vissa fall har det dröjt ända till 98 dygn, innan man kommit till klarhet om sjukdomens beskaffenhet. Det är därför mycket svårt att finna ett förfarande, som gör jordbrukarna så uppmärksamma som de i ett sådant här fall borde vara.

Svinpesten är en oerhört farlig sjukdom, som förorsakar både den enskilde och samhället väldiga förluster. Den smittar icke bara levande djur, utan den kan överföras från den ena landsändan till den andra, från söder till norr och från öster till väster, genom transporter av smittat fläsk. Av de remissyttrandena, som avgivits över de sakkunnigas förslag, fäster jag mig särskilt vid Svenska svinavelsföreningens, i vilket det heter att föreningen icke anser försäkringsvägen tillräckligt effektiv utan erforderligt skydd mot förluster av ifrågavarande slag synes kunna beredas jordägarna endast om ersättning för förlusterna utgår av statsmedel. Jag vill för min del framhålla, att när det gäller denna farliga sjukdom är det all anledning att gå fram på det mest effektiva sätt som är möjligt.

Statsrådet säger i propositionen, att det är starkt motiverat att staten går in för en dylik ersättning, och som motiv för statens medverkan till täckande av dessa förluster anföres med all rätt, att förlusterna åsamkas djurägarna genom åtgärder, som vidtagas i det allmännas intresse till skydd för i första hand andra djurägare, åtgärder, som särskilt i en nödtid som denna äro av behovet påkallade, då vi ju behöva så mycket animalier som vi kunna få. För den som drabbas av en dylik isolering betyder det hela ekonomiskt avbräck och som jag redan sagt är det av stort intresse för det allmänna att utbrott av svinpest så fort som möjligt kommer till veterinärmyndigheternas kännedom så att man kan ta hand om de sjuka djuren.

På tal om försäkringsformen har man på olika håll sagt, att den i viss mån tillgodoser det allmännas intresse, men att det också gäller att få tillstånd en effektiv upplysning bland jordbrukarna. Ja, detta är kanske lättare

Ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar. (Forts.)

sagt än gjort, även om vi anordna någon slags propaganda i jordbrukarnas fackskrifter. Jag tror att det praktiska resultatet blir sämre genom försäkringsformen än om vederbörande få bidrag av allmänna medel. Det följer nämligen en hel del svårigheter med försäkringsformen. Försäkringen är så konstruerad att djurägarna för att få sina svin försäkrade måste försäkra även alla nötkreatur över två månaders ålder, och försäkringen gäller vidare icke grisar under två månaders ålder. Genom att nötkreaturen måste vara med belastas jordbrukarnas utgifter för försäkringen onödigt hårt, och svårigheterna ökas ytterligare därigenom att försäkringarna måste tagas på minst fyra år.

En undersökning av anslutningen till denna försäkringsverksamhet visar, att 1937, då vi icke på flera år haft någon mul- eller klövsjuka eller någon svinpest, voro 3 109 besättningar anslutna. 1938 uppenbarade sig mul- och klövsjukan, och då ökade genast försäkringarnas antal eller till 6 884 stycken. 1939 kunna vi konstatera en oerhörd utvidgning, nämligen till 16 390 stycken, och 1940 nåddes kulmen, då antalet uppgick till 60 852. Hur ser då situationen ut i dag? Jo, som väl är har vårt land förskonats från denna sjukdom, vilket också försäkringsstocken visar, som vid föregående års slut stannade vid ett så relativt litet tal som 39 283. Av de anförda siffrorna framgår att jordbrukarnas intresse för denna försäkringsform har ett visst samband med utredningen av epizootierna; öka dessa, öka antalet försäkringar, och minska de, slappnar jordbrukarnas intresse. Det ligger alldeles säkert en viss fara för det allmänna i detta förhållande, och saker och ting kunna därigenom uppstå, som man minst av allt önskat.

När jag läser jordbruksutskottets utlåtande i den föreliggande frågan, finner jag att utskottet ställt sig ganska sympatiskt till jordbrukarsynpunkterna, låt vara att utskottet icke ansett sig kunna tillmötesgå alla våra berättigade krav. Utskottet finner det sålunda lämpligt att — i avbidan på en allmän revision av den statsunderstödda försäkringsverksamheten på området, som ifrågasatts av epizootisakkunniga — frågan bör lösas på det i propositionen föreslagna sättet. Man har all anledning på jordbrukarhåll att ge sitt erkännande åt detta uttalande. Men ordspråket säger ju, att medan gräset växer så dör kon, och jag tror att det kan vara anledning att skynda något fortare än man från utskottets sida vill göra i detta fall. Vi motionärer ha velat föra fram denna fråga till aktualitet och till en behandling, som kan göra att jordbrukarna kunna känna sig trygga inför en hotande fara och att de, om de råka ut för olyckan, icke skola behöva rädas för att så fort som möjligt anmäla för vederbörande misstänkta sjukdomsfall och få sina kostnader ersatta exempelvis för ett djur, som dött på grund av olycksfall, och icke bara såsom här föreslagits, när det dött på grund av sjukdom efter anbefalld avspärrning. I det förra fallet hade ju djuret kunnat föras till slakt, om icke avspärrningen funnits, men nu måste djuret slaktas ner och kan icke komma till någon användning, vilket medför kanske en nog så kännbar förlust för ägaren. Man kan dra fram exempel efter exempel på dylika fall, där vare sig propositionen eller utskottets förslag täcker jordbrukarnas berättigade intressen. Vi ha därför dristat oss att väcka den föreliggande motionen, till vilken jag, herr talman, ber att med dessa ord få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Liedberg* och *Johansson* i Norrfors.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Den ärade motionären slutade sitt anförande med att säga, att han icke fann, att jordbruksutskottets uttalande helt täckte de intressen som lantbrukarna äro berättigade att hysa i förevarande fråga. Jag ber med anledning därav bara att få göra den reflexionen, att

Ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar. (Forts.)

denna anmärkning själfvallet träffar icke bara jordbruksutskottet utan också regeringen, ty det är ju regeringens proposition, som jordbruksutskottet för sin del har tillstyrkt.

Jag skall bara med några få ord motivera utskottets ståndpunktstagande. Skillnaden i sak mellan utskottets och regeringens samfälliga uppfattning å ena sidan och motionärernas uppfattning å andra sidan är den, att regeringen och jordbruksutskottet anse, att förlusten genom djursjukdomar eller förluster, som inträffa i samband med epizootier, skola kunna täckas genom försäkringsformen. Jordbrukarna skola kunna hålla sig skadeslösa genom att teckna försäkring för dylikt ändamål. Motionärerna däremot anse, att det vore bättre att gå den vägen, att staten direkt utbetalade till respektive djurägare de belopp som erfordrades för att hålla dem skadeslösa vid dylika tillfällen. Jag måste för min del göra gällande, att om det allmänna skulle gå in för att betala de kostnader, som uppstå i samband med dylika farsoter, skulle det allmännas utgifter tvivelsutan kunna tänkas stiga till rätt betydande belopp. Gällande premier för försäkring mot smittsamma husdjursjukdomar äro för övrigt rätt låga. De utgå för närvarande med olika belopp i olika delar av landet. De utgå sålunda i Malmöhus län 20 öre, i Kristianstads län 15 öre, i Hallands län 12 öre och i övriga delar av riket 10 öre, allt per 100 kronors försäkringsvärde. Å dessa premier kan i vissa fall erhållas rabatt med upp till 40 procent. Det är visserligen riktigt som motionären framhöll, att nuvarande försäkringsform icke inkluderar alla de förluster, som kunna uppstå för djurägarna i samband med att en farsot utbryter eller blivit konstaterad på en viss gård. Nu menar emellertid departementschefen, att även djurägarnas förluster på grund av att djur avlida genom olycksfall eller av annan anledning skulle kunna täckas genom försäkringsformen. Jag tror, att den väg som departementschefen och jordbruksutskottet i detta fall anvisat, är riktig. Jag tillåter mig framhålla, att det vore tvivelsutan en helt ny princip, som det allmänna ginge in för, om det allmänna skulle ersätta jämväl de kostnader som motionärerna här ifrågasätta. Om en vanlig svensk medborgare råkar ut för ett olycksfall, betalar ju det allmänna i regel icke någon ersättning härför, vare sig olycksfallet är lindrigt eller av så allvarlig beskaffenhet, att döden följer, utan därvidlag får vederbörande söka skydda sig genom försäkring. Jag finner det tämligen otroligt, att riksdagen för sin del skulle kunna vara med om att man i detta avseende, när det gäller svin och andra husdjur, skulle gå betydligt längre än när det gäller landets medborgare.

Jag tillåter mig, herr talman, med dessa ord få hemställa om bifall till jordbruksutskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr andre vice talmannen därå givna proposition blev först utskottets hemställan i punkten 1) av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande punkten 2) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter
under
riksstatens
åttonde
huvudtitel.*

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
avlöningar
vid riks-
arkivet.*

Punkten 3, angående Riksarkivet: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 3, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46; dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46; dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 311 800 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft några inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson m. fl.* (I: 147) och den andra inom andra kammaren av fröken *Andersson m. fl.* (II: 166), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att från och med budgetåret 1945/46 på riksarkivets lönestat uppföra en biblioteksassistenttjänst i lönegraden A 11.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Cruse* väckt motion (II: 395) hemställts, att riksdagen ville vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag, att två manliga bokbindare vid riksarkivet placerades i Eo 7: 10.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 244 och II: 138,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av utskottet i det föregående angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas från och med budgetåret 1945/46;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 315 200 kronor;

II. att motionerna I: 147 och II: 166 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen II: 395 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fröken *Andersson*: Herr talman! Herr Wagnsson har i första kammaren och undertecknad här i andra kammaren väckt en motion rörande en assistentbefattning i riksarkivet. Det är ju i och för sig ingen stor fråga — det är jag fullt på det klara med — men då jag anser, att den har vissa principiella sidor, skall jag icke förty tillåta mig att säga några ord i denna fråga.

För nära två år sedan begärde riksarkivet, att kanslibiträdet vid verket skulle beredas högre löneställning. För ändamålet skulle en kansliskrivartjänst på övergångsstat i lönegrad A 11 inrättas. I utlåtande över denna framställning anförde allmänna lönenämnden enhälligt — väl att märka enhälligt — att i stället en biblioteksassistentbefattning i Eo 11 skulle tillskapas. Riksarkivet har nu i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1945/46 gjort framställning om inrättande av en assistentbefattning i A 11. Statskontoret har — jag höll på att säga förstas — avstyrkt, men föreningen kvinnor i statens tjänst har tillstyrkt riksarkivets framställning. Detta har föreningen gjort på fullt

Anslag till avlöningar vid riksarkivet. (Forts.)

sakliga grunder, som jag här skall försöka bevisa. Riksarkivet har, som vi alla veta, en central betydelse, icke bara så, att det är till tjänst för tjänstemännen utan också för den forskande allmänheten. Som jämförelse kan jag här nämna, att vid vitterhetsakademiens bibliotek har akademien till hjälp en andre bibliotekarie i Eo 21. Socialstyrelsens bibliotek, som är väsentligt mindre än riksarkivet, har en biblioteksassistent i A 11. Så är också förhållandet i statistiska centralbyråns bibliotek. Vidare föreslås under fjärde huvudtiteln, att som biträde vid krigsarkivet skall inrättas en befattning i 11:e lönegraden.

Den person det här gäller har varit anställd i riksarkivet i 23 år och sedan 1936 har hon sysslat med alla vid bibliotek förekommande göromål. Jag anser, att det är en uppenbar orättvisa, att denna person i fortsättningen skall intaga en lägre och med arbetet icke överensstämmande löneställning.

Man frågar sig — och här kommer jag in på den principiella sidan av denna fråga — har nu vederbörande instansers, inklusive utskottets, inställning berott på att det här rör sig om en kvinnlig tjänst? Man kan icke avhålla sig från sådana reflexioner här. Jag vill till exempel påpeka, att under 9:e huvudtiteln föreslås, att vid lantbruksstyrelsens bibliotek en särskild ersättning av 720 kronor per år skall lämnas till en vaktmästare, som biträder — observera biträder — med arbetet vid lantbruksstyrelsens bibliotek. Vederbörande vaktmästare är placerad i lönegrad A 7 liksom den person jag här talar om. Man kan, som jag sade, icke avhålla sig ifrån att göra den reflexionen, att man icke är så värst noga i detta land med de kvinnliga tjänstemännen. Jag läste i går en artikel av Rickard Sterner i tidskriften »Vi». Där drar han just upp den här parallellen och säger — jag återger det icke ordagrant utan refererar andemeningen: Här gå vi i Sverige och förfasa oss över att negrerna i Amerika bli så illa behandlade. Samtidigt behandla vi våra kvinnliga tjänstemän på precis samma sätt som negrerna behandlas i Amerika. Visserligen finnas några undantag, men när det gäller t. ex. löneställningar och befordringar håller parallellen i stort sett. Beträffande undantagen ha visserligen icke herrarna ännu kommit på att förbjuda oss att åka i samma spårvagn som de själva, men vem vet, hur det kommer att gå, om herrarna få fortsätta som de hittills hållit på. Jag skulle i detta sammanhang vilja rekommendera till läsning en bok som kommit ut nyligen. Den heter »Hatt och huva». Där får man sida upp och sida ned bevis för att vad jag säger icke är överdrift utan dagsens sanning. Jag vill utan att närmare gå in på det bara konstatera, att charity begins at home, och så är också fallet här.

I här ifrågovarande fall gäller det icke ens tusen kronor. Det gäller en höjning med summa summarum 347 kronor per år plus rörligt tillägg och kristilllägg. Jag går så långt, att jag säger, att detta belopp på några hundra kronor är icke det väsentliga, utan det väsentliga är, att det skall skipas rättvisa också på arbetsmarknaden, t. o. m. när det gäller kvinnlig arbetskraft. Nu frågar jag utskottets talesman: Varför har icke utskottet kunnat tillstyrka denna ytterst välmotiverade och sakligt grundade motion? Frågan är klar. Kostnaderna äro, som jag har nämnt, några hundra kronor. I snart två år har ledningen för riksarkivet ansett, att det är motiverat med denna höjning.

Jag kommer, herr talman, att nu här yrka bifall till motionerna I: 147 och II: 166, men då jag antar, att kammaren — slaviskt som vanligt — följer utskottets linje, misstänker jag, att mitt yrkande icke bifalles. Därför vänder jag mig i andra hand till departementschefen och uttrycker den förhoppningen, att han så småningom skall upptäcka det rättvisa i det här kravet.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Herr Cruse har väckt en motion nr 395 i andra kammaren, där han föreslår, att riksdagen måtte vidtaga

Anslag till avlöningar vid riksarkivet. (Forts.)
sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att två bokbindare i riksarkivet placeras i Eo 7:10 i stället för i Eo 6:9. Motionärens förslag har icke beaktats av statsutskottet. Det ligger nu så till att två bokbindare som hittills varit anställda på ungefär samma villkor som gälla för kollektivanställda bokbindare i öppna marknaden skola erhålla anställning som extra ordinarie tjänstemän. Det gäller två särskilt skickliga yrkesmän, och deras arbete är av sådan art, att det också kräver goda yrkeskvalifikationer. Om riksdagen bifaller statsutskottets förslag medför det, att dessa befattningshavare komma i åtnjutande av en lön, som kommer att understiga den lön, som utgår till skickliga yrkesmän enligt kollektivavtal för ifrågavarande yrke i öppna marknaden. Därtill blir deras pensionsunderlag försämrat jämfört med den pensioneringsförmån de tidigare ha med 96 kronor. Dessa förhållanden till trots avstyrker utskottet, att de flyttas upp, och åberopar som motivering för sitt ställningstagande innehållet i civila avlöningsreglementet § 9. Jag skulle tro, att en hel del av kammarens ledamöter icke tänka på vad den paragrafen innehåller. Jag vill därför citera den. Det heter där: »Undantagsvis och där statens intresse sådant påkallar, må Kungl. Maj:t för förvärande av särskilt kvalificerad person till viss befattning eller för sådan persons bibehållande vid tjänsten kunna tilldela honom lön enligt högre löneklass inom vederbörande lönegrad än den, till vilken han enligt de i 7 och 8 §§ angivna grunderna skolat hänföras. Är fråga om bibehållande vid tjänsten av befattningshavare, som redan kommit i åtnjutande av lön enligt lönegradens högsta löneklass, äger Kungl. Maj:t under enahanda förutsättning bevilja lön enligt än högre löneklass, där sådan finnes i löneplanen upptagen, dock högst två löneklasser över den högsta för lönegraden gällande.» Vad innebär nu detta? Jo, det innebär, att om riksdagen godkänner statsutskottets förslag, så har riksdagen därmed sagt: Låt de här två arbetstagarna om möjligt få en lön, som betyder underbetalning för deras arbetskraft. Vilja de icke låta sig nöja med detta, så anställ annan arbetskraft, för den händelse sådan finns att få till det pris vi ha bjudit. Skulle sådan arbetskraft icke gå att få, får Kungl. Maj:t fullmakt att göra den uppflyttning i lönehänseende, som riksdagen vid detta tillfälle i dessa fall icke själv vill göra.

Denna fråga är icke stor, men jag vill ändå inför kammaren ställa den frågan: kan dylikt schackrande med arbetskraft vara staten värdigt? Det borde vara staten ovärdigt att på detta sätt spekulera i människors behov av avlönat arbete. Det är just vad man gör i detta fall. Det borde vara staten ovärdigt att göra försök att erhålla arbetskraft till billigare pris än vad arbetskraften måste erkännas vara värd. Jag anser detta vara ovärdigt och därtill orättvist mot de berörda befattningshavarna. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till motionen II: 395.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Den föregående talarinnan på denna plats uppträdde som om hon ville göra den angelägenhet, hon pläderade för, till en stor kvinnofråga. Jag började under hennes anförande fundera över var hon skulle hamna till sist. När hon slutade sitt anförande framgick det emellertid, att hon inte hade så stora förväntningar i anledning av den gjorda framställningen.

Talarinnan ställde till vederbörande, som behandlat detta ärende, den bestämde frågan, huruvida deras avstyrkande av framställningen berodde på att det gällde en kvinna. Jag försäkrar fröken Andersson, att detta motiv inte ett ögonblick har varit utslagsgivande för utskottets ställningstagande till frågan. Vi ha prövat varje fråga oberoende av om det har gällt kvinnliga eller manliga befattningshavare. På denna huvudtitel ha en mängd framställningar

Anslag till avlöningar vid riksarkivet. (Forts.)

gjorts, och jag är alldeles övertygad om att därest vi skulle bifallit alla dessa framställningar, hade vi kommit att öka huvudtitelns slutsumma med åtskilliga hundra tusen kronor utöver de anslagsökningar, som utskottet redan föreslagit riksdagen att godtaga.

När vi i detta fall ha följt Kungl. Maj:t är det därför att vi ha den uppfattningen, att detta framför allt i lönefrågor är det lugnaste för att inte säga det enda riktiga. Det är endast i alldeles speciella fall som vi i sådana frågor gå ifrån Kungl. Maj:ts förslag. Under denna punkt ha vi dock gjort en sådan avvikelse, och jag väntade mig nästan en erinran ifrån Kungl. Maj:ts sida med anledning härav. Men det har inte hörts någonting och jag förmodar sålunda, att man ifrån det hållet inte har någonting att erinra mot utskottets förslag på den punkten.

Vad sedan gäller det som herr Persson i Stockholm anförde beträffande de båda bokbindarna vid riksarkivet tycker jag det hade varit mera lämpligt, om herr Persson hade använt den möjlighet han haft att uppträda som talesman för denna sak i utskottet — han tillhör nämligen andra avdelningen i statsutskottet — och där bevakat dessa bokbindares intressen. Såvitt jag kan erinra mig var det vid behandlingen av denna fråga i utskottet ingen som på något sätt framhöll dessa båda boktryckare. Men de hade uppvaktat undertecknad, och jag påpekade för avdelningen, att det nog förelåg anledning att tänka på dessa båda skickliga arbetare, som hade ett mycket kvalificerat arbete. Det var med hänsyn till denna min framställning, som utskottet rekommenderade Kungl. Maj:t att taga under övervägande att med stöd av 9 § i det civila avlöningsreglementet vidtaga en uppflyttning i lönegrad för dessa båda befattningshavare. Jag tror att detta är en framkomlig väg, och utskottet har betraktat motionen som besvarad med det gjorda uttalandet. Såvitt jag förstår ligger frågan bra till, och jag hoppas att Kungl. Maj:t tar denna angelägenhet under välvilligt övervägande och ger dessa båda befattningshavare den löneställning, som de på grund av sin tjänsts art äro berättigade till.

Herr talman! Med dessa korta ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla de punkter, som inrymmas under den nu föredragna rubriken.

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag skall endast yttra ett par ord med anledning av att jag varit medmotionär — herr Hallén är ju huvudmotionär — när det gäller frågan om förbättrad löneställning åt vissa tjänstemän vid de lärda verken.

Jag vill vara den förste att erkänna den mycket positiva och välvilliga inställning till vetenskapliga och andra institutioner, som präglat det föreliggande statsutskottsutlåtandet. Den motion, som i förevarande sammanhang väckts har ju endels tillstyrkts — när det gäller andre arkivarier och motsvarande — och endels avstyrkts — i fråga om förste arkivarier och motsvarande. Utskottet har som motiv för sitt avstyrkande i senare fallet anført, att vederbörande förste arkivarie och motsvarande befattningshavare inte ha samma formella kompetens som lektorerna, och av det skälet förklarar sig inte kunna förorda samma lönegradsplacering som lektorerna, nämligen i 27:e lönegraden. Utskottet har därför stannat vid den 26:e lönegraden. Jag kan naturligtvis förstå denna formella synpunkt. Jag vill emellertid erinra om att i realiteten ha ungefär $\frac{5}{6}$ av de befattningshavare, som det här är fråga om, doktorsgrad. De ha fullgjort det kompetenskrav, som i normala fall är uppställt för lektorer. Jag vill vidare bringa i åtanke, att vid de tekniska läroverken ungefär hälften av lektorerna inte ha doktorsexamen men likafullt placerats i 27:e lönegraden. Vidare äro vissa statsgeologer placerade i denna lönegrad utan att det av dem kräves doktorskompetens.

Anslag till avlöningar vid riksarkivet. (Forts.)

Nu har utskottet i sitt utlåtande sagt, att det mycket väl kan tänka sig en höjning av lönen, men då får man också öka kompetenskraven, alltså man får uppställa fordran på doktorsexamen som ett normalt villkor. Jag kan mycket väl acceptera denna utgångspunkt för den ifrågasatta utredningen. Men jag vill ändock fråga, om det verkligen ligger i det allmännas intresse att så snävt binda myndigheterna i detta avseende, att de uteslutande till dessa faktiska förvaltningstjänster måste utnämna personer, som ha disputerat pro gradu. För dessa tjänster kräves det ofta administrativ fallenhet, och det synes mig vara snarast en fördel för myndigheterna att de vid besättandet av dessa poster kunna välja mellan licentiater och doktorer. En viss frihet härvidlag är enligt min mening en demokratisk ordning. Jag kan dock — jag upprepar det — förstå den förutsättning för en utredning, som utskottet har velat uppställa, och jag vill nu inte ställa något yrkande utan endast uttala den förhoppningen, att den av utskottet ifrågasatta utredningen måtte komma till stånd så snart som möjligt. Ty min bestämda uppfattning är — och den är grundad på många års kontakt med flera av dessa verk — att ifrågavarande befattningshavare äro utomordentligt viktiga för forskningen, varför det är ett allmänt kulturellt samhälleligt intresse att de ges en sådan löneställning, att till dessa tjänster kunna dragas de dugligaste krafter, som stå att förvärva.

Häruti instämde herr *Hallén*.

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Efter vad herr *Svensson* i Grönvik anført, torde kammarens ledamöter vara på det klara med att utskottet självt är medvetet om att utskottet föreslår en för låg löneplacering för de två bokbindarna vid riksarkivet. Men kan det då finnas någon anledning till att man medvetet skall fastställa en för låg löneplacering, när nu en sådan skall ske, och därtill en löneplacering av sådan art, att man samtidigt måste rekommendera Kungl. Maj:t att använda sig av en paragraf, som innehåller en undantagsbestämmelse, för att förbättra vederbörande befattningshavares löneställning. Denna paragraf innehåller ändå ingenting annat än att Kungl. Maj:t kan bevilja högre löneställning, försävt man inte kan få behålla den kvalificerade arbetskraften till det pris, som riksdagen bjudit. Jag anser att ett sådant förfaringssätt är alldeles orimligt. Varför skall riksdagen hålla på att fastställa särskilda lönegrader, om man fastställer dem på ett sådant sätt, att man samtidigt måste ge sådana rekommendationer, som det här är fråga om? Denna fråga är som sakfråga inte stor, men den är viktig som principfråga. Det skulle förefalla mig märkligt, om riksdagens majoritet skulle följa utskottet i detta fall.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr andre vice talmanen därå given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i mom. I av förevarande punkt.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionerna I: 147 och II: 166; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Slutligen gav herr andre vice talmannen i fråga om mom. III propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till motionen II: 395; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Persson* i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anslag till avlöningar vid riksarkivet. (Förts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, i vad angår mom. III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II: 395.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppsättning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i mom. III. av förevarande punkt.

Punkterna 4—17.

Vad utskottets hemställt bifölls.

Punkten 18, angående nationalmuseet: Avlöningar.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Wiberg**: Herr talman! När världskriget började, ställdes vårt land inför så allvarliga uppgifter, att statsmakterna funno det vara nödvändigt att göra kraftiga nedskärningar å den kulturella budgeten. Faran för att vårt land skulle komma att indragas i kriget ansågs överhängande. Samlingsregeringen bildades, och det gällde att med begagnande av alla medel söka på kortast möjliga tid och utan något avseende vid kostnaderna åstadkomma en så stark upprustning som gärna kunde låta sig göra. Huru bittert det än kändes att kulturen skulle få sättas på svältkost, var det den gången ej annat att göra. En situation, i vilket landets självständighet kunde sväva i fara, måste naturligtvis av varje omdömesgill människa betraktas som force majeure, inför vilken många hänsyn måste vika.

Men åren ha gått, och ingen lär väl nu vilja göra gällande, att vårt läge i något avseende kan jämföras med vad fallet var hösten 1939. Det bästa beviset härpå är för övrigt, att statsmakterna begränsat försvarsutgifterna. Som motto för vår upprustning gäller ej längre, att oavsett kostnaderna på kortast möjliga tid skall uppnås ett så kraftigt militärt försvar, som gärna kan ifrågakomma. I stället åsyftar man att inom ramen för ett begränsat anslag göra en så god upprustning, som kan erhållas.

Man kan då ej gärna undgå att fråga sig, huru detta har inverkat på de kulturella anslagen. Man finner, att ecklesiastikministern visserligen i år gjort mycket aktningvärda försök till regleringar till det bättre men att de för kulturen ur anslagssynpunkt magra åren i utomordentligt stor utsträckning fortfarande bestå. Naturligtvis kan det invändas, att finansministern för sin del måste räkna med avsevärda statsutgifter och att han därför icke varit i tillfälle att kunna gå med på mer än vad som framgår av statsverkspropositionen. Mot ett sådant resonemang måste dock anföras, att det naturligtvis är riktigt, att alla utgiftsposter måste vägas mot varandra, men att uppfattningarna dock i allra högsta grad kunna gå isär, när det gäller frågan, huru betydelsefulla de kulturella ändamålen måste anses vara. Det finns säkerligen många i vårt land, som icke hysa någon särskild förståelse för vetenskap, konst, musik och litteratur. Framför allt finnes det nog sådana, som icke hysa någon förkärlek för begreppet konst. Men det finns dess bättre andra, och de äro säkerligen fler, vilka inse, att det materiella framåtskridandet vore av

*Anslag till
avlöningar
vid national-
museet.*

Anslag till avlöningar vid nationalmuseet. (Forts.)
ringa värde för samhället och individen, om det icke åtföljdes av kulturella framsteg.

I vårt land ha vi sedan decennier tillbaka försökt inbilla oss, att vi skulle vara ett kulturfolk par préférence. Så är det tyvärr icke. Det har däremot i vår historia funnits många tillfällen, då vårt folk och Sveriges riksdag genom stora och betydelsefulla beslut har visat, att man verkligen insåg kulturens nödvändighet. För ungefär hundra år sedan framlades sålunda förslag om byggande av vårt nationalmuseum. Det gällde den gången ett kulturanslag av efter dåtidens förhållanden ofantlig omfattning. Nu däremot vill man icke genom erforderliga anslag till museet ens möjliggöra dess rationella utnyttjande.

I modern tid ha visserligen i kronor räknat kulturanslagen blivit mångdubbelt större än för 100 år sedan, men utvecklingen har i alla länder gått fort och har dessvärre ridit vårt land förbi. Våra anslag till kulturella ändamål äro även relativt sett icke alls så imponerande vid jämförelse med många andra länders. Men vad som i alldeles särskild grad måste bemärkas är den inställning till framtiden, som man i andra länder har till dessa frågor. Man visar där på många håll en mentalitet, helt annan än vår. Det är ju klart, att så länge världen står i brand, kan man inte gärna begära av de krigförande, att de skola skissera riktlinjerna för stora efterkrigsanslag till de ideella kulturändamålen. Jag skall dock tillåta mig nämna ett par exempel, där man redan nu under kriget visat att man är beredd att stödja kulturen i en omfattning, som vi efter vår hittillsvarande måttstock måste betrakta som utomordentligt stor. Jag behöver endast peka på vilken omsorg Ryssland under hela kriget har ägnat den del av kulturen, som heter teater och musik. Jag vill också nämna, att man i England från ledande håll nyligen gjort uttalanden, som visa, att man avser att efter kriget öka kulturanslagen i allra högsta grad, trots att man i England — om jag inte är felunderrättad — icke gjort motsvarande nedskärningar på kulturbudgeten som vi.

I Sverige få vi nog göra klart för oss, att det fordras en ganska ordentlig sinnesförändring, en genomgripande mentalitetsändring i förhållande till kulturen. Vårt folk, som alla dessa år undgått att dragas in i kriget, har skyldigheter gentemot kulturen. Likaväl som vi bevilja anslag å tusentals miljoner för att därmed hjälpa krigets offer, likaväl är det vår plikt att tillse, att våra egna kulturinstitutioner ej längre skola behöva leva på indragningsstat och svältkost. En större generositet mot våra kulturinstitutioner måste bli till gagn för vårt land och kulturen i gemen. Vi ha i verkligheten inte råd att i fortsättningen förhålla oss till kulturen så, som nu skett i många år. Väl kan det vara tillåtligt att under en kritisk period låta de kulturella anslagen såsom icke nödvändiga stå tillbaka. Men det går inte i längden för ett folk, som vill göra anspråk på att betraktas som ett kulturfolk, att inräkna kulturanslag i kategorien ganska onödiga.

Jag måste tyvärr konstatera, att det betänkande, som vi nu behandla, i varje fall enligt min uppfattning visar, att statsutskottets andra avdelning har en alltför litet förståendefull inställning till kulturfrågorna.

I motion i denna kammare nr 213 har jag tillåtit mig att jämte ytterligare några ledamöter föreslå inrättandet av vissa befattningar vid nationalmuseum, vilka av chefen för museet ansetts ofrånkomligen nödvändiga. Det är med beklagande man bemärker, att icke Kungl. Maj:t på sin tid bifallit dessa nationalmuseichefens framställningar, men detta har väl berott på att så sent som vid 1942 års riksdag på förslag av besparingsberedningen en nedskärning ägde rum. Beträffande intendentsbefattningen har utskottet visserligen icke velat biträda yrkandet, men har likväl i motiveringen givit Kungl. Maj:t en

Anslag till avlöningar vid nationalmuseet. (Forts.)

klar anvisning, varför man får hoppas, att redan nästa statsverksproposition kommer att upptaga den hemställan, som nu göres i motionen. Jag hyser en mycket stark förhoppning att så kommer att ske med den kännedom jag har om vår ecklesiastikministers allmänna inställning till kulturfrågorna.

Vad beträffar övriga yrkanden har statsutskottet avstyrkt bifall med en enligt mitt förmenande icke godtagbar motivering. Utskottet framhåller nämligen, att detsamma icke är berett att tillstyrka ett motionsvis framställt förslag om inrättande av helt nya befattningar vid museet och att behovet av ökad arbetskraft vid museet är en fråga, som i första hand torde böra prövas av Kungl. Maj:t. Det är såvitt jag kan bedöma en felaktig regel, som utskottet här lanserar. Ledamöterna av vår riksdag ha grundlagsenlig rättighet att motionsvägen framställa yrkanden och ha också rättighet att få dessa sakligt prövade. Ett utskott må avstyrka bifall till en motion, men detta bör ske på sakliga grunder och icke under hänvisning till Kungl. Maj:t.

Vad yrkandena i övrigt beträffar, tillåter jag mig framhålla, att riksdagens ledamöter ha haft möjlighet konstatera, hur väl skött nationalmuseum är med hänsyn till tillgängliga medel. Detta har endast varit möjligt, därigenom att de anställda funnit sig i att år efter år med i många fall orimligt låga löner pressa sin arbetsförmåga till det yttersta.

Herr talman! Som saken nu ligger till, kan jag — därom är jag tyvärr fullt medveten — icke räkna med att få majoritet för motionen. Några reservationer finnas ju icke. Det är emellertid min förhoppning, att Kungl. Maj:t i höst skall finna sig böra upptaga även denna framställning i 1946 års statsverksproposition. Jag har intet yrkande på denna punkt.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö och *Kyling*.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20, angående nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna.

*Underhåll
och ökande av
samlingarna
vid national-
museet.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 20, föreslagit riksdagen att till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 47 100 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av friherre *A. De Geer m. fl.* väckt motion (I: 93);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.* väckt motion (II: 215), vari hemställt, att riksdagen måtte för ökande av vissa samlingar av konstföremål bevilja ett belopp av 15 000 kronor och förty till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 62 100 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 93 och II: 215, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 47 100 kronor.

Underhåll och ökande av samlingarna vid nationalmuseet. (Forts.)

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Wiberg**: Herr talman! Statsutskottet har avstyrkt bifall till den motion nr 215, som jag jämte andra ledamöter av denna kammare väckt. Det är, som statsutskottet framhåller i sitt yttrande, fullt riktigt att för det ändamål, för vilket i motionen yrkas ett anslag å kronor 15 000, tidigare utgick icke så obetydliga anslag. För budgetåret 1939/40 utgick sålunda 25 000 kronor. Därefter har överhuvud taget icke något anslag till förvärv av nu ifrågavarande konstföremål lämnats. Nationalmuseum har i stort sett varit betaget möjligheten att köpa svensk konst av andra än nu levande konstnärer, i den mån museet icke kunnat skaffa medel härtill genom gåvor eller i viss utsträckning använda särskilda avgifter. Envar torde sålunda förstå, att härigenom uppkommit ett år efter år ackumulerat anslagsbehov. Den dag denna lucka skal fyllas, måste ett anslag lämnas av helt annan storleksordning än det i motionen yrkade beloppet kronor 15 000. Det är också riktigt, att departementschefen nu sökt att minska svårigheterna genom att låta nationalmuseum slippa att som hittills använda sina förevisningsinkomster till att täcka fasta löner. Jag är gärna beredd att betyga departementschefen min aktning härför, men har icke någon anledning att för den skull ändra mitt yrkande.

I detta sammanhang tillåter jag mig understryka för kammarens ledamöter, att det icke är fråga om några anslag till konsumtionsändamål eller dylikt. Det gäller tvärtom anslag till konstinköp, och erfarenheten har visat, att staten väl sällan har gjort så ur värdesynpunkt verkligt goda placeringar, som när staten vid olika tillfällen köpt konst.

Av den skattepolitik, som nu bedrives, måste följden också bli, att enskilda i allt större grad bli ur stånd att skänka medel till ifrågavarande syften. Men härav följer, att det allmänna får så mycket större skyldigheter. Nationalmuseum har alltid väl förvaltad de medel, som statsmakterna ställt till museets förfogande. Jag är säker på att så även skulle ske i förevarande fall.

Herr talman! Jag tillåter mig därför att yrka bifall till motionen.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Den föregående talaren nämnde i sitt anförande under punkt nr 18 att han beklagade, att statsutskottets andra avdelning inte var så inresserad av kulturen, som det hade varit önskvärt. Det är mycket möjligt, att han har rätt i detta avseende. Men vi ha inom utskottet inte heller den ljusblå syn på vårt lands ekonomiska läge som motionärerna synas ha. Därmed har jag inte sagt, att det skulle vara alldeles omöjligt att gå med på den anslagshöjning, som motionärerna i denna punkt ha föreslagit. Vi ha inom utskottsavdelningen behandlat dessa frågor med utgångspunkt från att det är förenligt med sund budgetbehandling, att framställningar rörande anslag skola göras till Kungl. Maj:t och prövas där. Kungl. Maj:t har nämligen en helt annan möjlighet än enskilda riksdagsmän och utskotten att överblicka den ekonomiska situationen och väga de olika anslagsbehoven mot varandra. Det är därför som utskottet inte bara på denna punkt utan på många andra punkter hänvisat till de förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t. Detta motiv för utskottets ställningstagande är enligt min mening synnerligen hållbart. Det är kanske inte så tacknämligt ur motionärens synpunkt, men jag tror att det bidrager till en sund budgetbehandling.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla kammarens tid, utan ber att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wiberg**: Herr talman! Jag kan tyvärr inte ansluta mig till de synpunkter, som anfördes av den föregående ärade talaren, ordföranden inom

Underhåll och ökande av samlingarna vid nationalmuseet. (Forts.) statsutskottets andra avdelning. Med risk att kanske överdriva något, skulle jag vilja säga att jag inte kan undgå att få det intrycket att statsutskottets andra avdelning i någon mån intar samma ställning som kom till uttryck vid 1828 års riksdag, då denna principfråga mig veterligen första gången sattes på sin spets. Jag skall tillåta mig nämna de skäl, som då anfördes från tongivande håll. Kontraktsposten Nordin framhöll den gången, att han för sin del högt värderade de sköna konsterna. Men det var inte rätt att köpa konst för statens medel. Om man började uppmuntra en skön konst på detta sätt, måste man väl sedan fortsätta med alla de andra för att inte visa mannamån. — Den gången beslöt också riksdagen att staten inte skulle köpa någon konst. År efter år hade statsmakterna därefter samma inställning. Vårt land ansågs icke ha råd att köpa den konst, som man dock mycket gärna skulle velat äga. Man hänvisade också till att initiativet till anslag borde tas av Kungl. Maj:t. De tillfällen till förmånliga inköp av god och stor konst, som försuttit under de gångna åren, ha säkerligen varit flerfaldiga.

Vid 1856 års riksdag höll en dåvarande ledamot av riksdagen ett anförande, ur vilket jag med herr talmannens välvilliga medgivande i all hast och i kort-het skall be att få citera. Det var herr Lallerstedt som framhöll: »Ånskönt jag är en nykomling inom detta ärade stånd, har jag dock redan haft tillfälle iakttaga det livliga, alljämt stegrade intresse man här ägnar åt allt, som står i samband med fäderneslandets materiella framåtskridande. Motioner väckas om järnvägar, om telegrafer, om hamnbyggnader, om sjötappningar, om industriella företag; motioner regna ned; men alltid samma grundåskådning: materiell förkovran, materiellt välstånd. Sådant ligger i tidens allmänna riktning. Och likväl är en sådan låg och ensidig uppfattning av materiens betydelse icke så aldeles utan sina faror; ty människan lever icke endast av bröd. Även det högre, det andliga, det i ädlare mening mänskliga måste näras och tillfredsställas, så vida icke hela vår moderna bildning skall bliva ett skal utan kärna . . . Det finnes icke blott materiella utan även andliga krafter, vilka vänta att tillgodogöras; — krafter vilka framdriva själva blomman av ett folks kultur. Låtom oss följa historiens lärdomar. Vi vilja alla göra Sverige stort och lyckligt. Låtom oss ej gå miste om rätta vägen. Låtom oss av de miljoner, vilka användas för vår materiella förkovran, ofra en skärv för civilisationens högsta, i siffror omätbara men därför ej mindre gällande intressen, för litteraturen och konsten.»

Jag skall inte ytterligare uppta kammarens tid med fortsatt citat. Jag hyser emellertid den uppfattningen, att det av mig återgivna anförandet, som hölls för nästan 100 år sedan, har sin aktualitet även i dag. Jag vågar också hoppas, att statsutskottets andra avdelning åtminstone till ett kommande år måtte intaga en något mer välvillig attityd gentemot kulturframställningar än vad utskottet i år ansett sig ha haft möjlighet till.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande i motionen.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag undrar om kammarledamöterna verkligen inse hur svårt nationalmuseum skulle haft det under de sista åren, då statsbidrag till inköp av konst så gott som helt uteblivit, om inte sammanslutningen Nationalmusei Vänner under ledning av Kronprinsen lyckats tillskjuta de medel, som varit erforderliga. Herr Wiberg antydde nyss, att den nuvarande hårda beskattningen av de högre inkomsttagarna omöjliggör för denna sammanslutning att insamla medel i den utsträckning som är önskvärd för att föse vårt nationalmuseum med de konstverk, som böra anskaffas för att museets samling skall bli så fullständig som möjligt.

Herr talman! Jag vet visserligen att det är så gott som omöjligt att få majo-

Underhåll och ökande av samlingarna vid nationalmuseet. (Forts.)
 ritet för ett bifall till motionärernas förslag. Jag har emellertid velat på detta sätt ge uttryck åt den mening, som framförts i motionen. Det vore i högsta grad behjärtansvärt om riksdagen biföll motionen. Jag ber därför att få instämma med det yrkande, som framfördes av herr Wiberg.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till motionen II: 215; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 215.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadän kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkten 21, angående nationalmuseet: Vandringsutställningar.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr Wiberg: Herr talman! Beträffande motionen nr 214 har statsutskottet förordat bifall. Jag är naturligtvis mycket tacksam därför och är alldeles övertygad om att mina medmotionärer äro lika tacksamma. Det gläder mig i särskilt hög grad, att utskottet framhållit, att ifrågavarande utställningsverksamhet är ägnad att berika och vidga landsbygdens kulturella liv. Det är alldeles uppenbart, att ett anslag på 10 000 kronor till dessa vandringsutställningar visserligen kan åstadkomma ett resultat *i den riktningen*, men det vore nog något förmätet, om ledningen för nationalmuseum gjorde gällande, att anslaget räckte till för att åstadkomma fullt så mycket som utskottet trodde, nämligen att »berika och vidga landsbygdens kulturella liv». Jag föreställer mig emellertid, att chefen för nationalmuseum är angelägen om att se till att det resultat uppnås, som utskottet åsyftar, och att han i sina petitaframställningar till hösten kommer att beakta detta. Även utanför Stockholm bör man givetvis i största möjliga utsträckning få glädje av landets konstskatter, varpå Stockholms stad ingalunda bör ha monopol.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 22—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30, angående bidrag till nordiska museet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 29, föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor.

Anslag till
 national-
 museets
 vandrings-
 utställningar.

Bidrag till
 nordiska
 museet.

Bidrag till nordiska museet. (Forts.)

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Björck m. fl.* (I: 149) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafson* i Dädesjö *m. fl.* (II: 263), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden och vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning kunde föranleda, samt att anslaget för kommande budgetår till nordiska museet måtte ökas från föreslagna 208 000 kronor med 42 000 kronor till 250 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 149 och II: 263, såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Emil Petersson* och *Malmberg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort i anledning av motionerna I: 149 och II: 263 hemställa,

att riksdagen måtte

a) såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 149 och II: 263 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr *Malmberg* i Skövde: Herr talman! Såsom herr *Wiberg* nyss erinrade om, ha statsmakterna under krisåren nödgats vidtaga långt gående besparingsåtgärder, som drabbat icke minst kulturella institutioner och ändamål. Nordiska museet, vars anslagsfråga vi nu behandla, har också drabbats av dessa ekonomiska restriktioner. Tidigare utgick anslaget med 250 000 kronor årligen, men detta nedsattes för fem år sedan till 225 000 kronor och förra året till 208 000 kronor, vilket belopp också föreslås för kommande budgetår. Nu ha nordiska museet och Skansen gemensam ekonomisk förvaltning, och dessa institutioner styras av en nämnd på sju personer, varav en utses av Kungl. Maj:t. Nordiska museets ekonomi förefaller att vara mycket svag. Museet gick i fjol med en förlust på omkring en halv miljon kronor. Utom anslag från staten har museet anslag från Stockholms stad. Egna inkomster synes museet icke därutöver ha kunnat skaffa sig i någon större utsträckning. Den avdelning, som mest besöks, lär vara livrustkammaren, men där infinner sig publiken ganska naturligt främst de dagar, då inträdet är fritt. Nu finns det alltså hälftenbruk mellan nordiska museet och Skansen. Medan museet går med underskott, går Skansen med betydande överskott. Så fick Skansen t. ex. år 1942 tillskjuta 423 130 kronor och 1943 425 588 kronor. Detta hälftenbruk, där museet är tärande part och Skansen närande part, har medfört ganska tråkiga konsekvenser för Skansen. Jag tillåter mig citera vad nordiska museets nämnd yttrade, då man lade fram anslagsäskandena för budgetåret 1941/42. Där heter det: »Institutionen kunde, särskilt under nuvarande konjunkturer, inte bygga sin ekonomi helt på Skansen. Skansens bidrag till museets drift kunde svårligen ökas utan att Skansens karaktär av kulturell anstalt löpte fara att förvanskas.» Jag tycker, att detta yttrande bör ägnas all möjlig uppmärksamhet. Skansen är ju hela rikets hembygdsgård, där vi möta en trogen och verklig bild av våra fäders liv i helg och söcken. Skansen är

Bidrag till nordiska museet. (Forts.)

också en mycket populär institution. Jag påminner om hur särskilt under senare år allt flera organisationer sökt sig dit, när det gällt möten och fester. Det finns väl knappt någon institution i Stockholm, som är så talrikt besökt som Skansen, och dit kommer folk från hela vårt land. De intryck, man får av dessa besök, ha också mycket stor betydelse.

Vi ha, herr talman, även ute på landet hembygdsgårdar, vilkas uppgift är att slå vakt om hembygdsvården och främja hembygdens kultur. För dessa hembygdsgårdar bör Skansen stå såsom en mönsteranläggning. Nu är det mycket glädjande, att Skansen besökes av ungdomar i mycket stor utsträckning, och man får hoppas, att dessa ungdomar taga intryck av vad de där möta av naturhistoriska och kulturella värden. Man kan icke heller bortse ifrån ungdomens berättigade krav på visst nöjesliv. I den motion, som ligger till grund för den av mig underskrivna reservationen, påtalas, hur detta nöjesliv icke alltid är så sympatiskt. Jag är icke beredd att stryka under motionens alla synpunkter. Men man kan väl utan överdrift säga, att nöjeslivet på Skansen fått en sådan omfattning, att Skansens karaktär av kulturanstalt löper fara att förvanskas. Jag har under de senare veckorna läst artiklar i tidningarna, artiklar skrivna av målsmän för hembygdsvården och hembygdsgårdar där de ha uttryckt sina farhågor för att Skansen håller på att utvecklas i en icke önskvärd riktning och att exempel därifrån kunna ha ogynnsam inverkan på hembygdsvården ute i landet. Vad dessa skribenter anfört bestyrker enligt min uppfattning i mycket hög grad de farhågor, som nordiska museets nämnd uttalade och vilka jag nyss citerat.

Motionärerna ha nu föreslagit, att anslaget till nordiska museet skall höjas till det belopp som tidigare utgått, nämligen 250 000 kronor. Vi ha i vår reservation avstått från detta anslagskrav och i stället föreslagit en utredning om dessa institutioners ekonomiska förhållanden. Jag tycker, herr talman, att detta utredningskrav är starkt sakligt berättigat. Man kunde måhända vid en eventuellt kommande utredning få klarhet om att här verkligen krävs ett förhöjt anslag för att hålla Skansen på en nivå som är önskvärd. Det kunde måhända vara tänkbart, att Stockholms stad skulle kunna förmås att höja sitt anslag. Vi äro väl överens om det berättigade kravet, att Skansens nivå hålles högt uppe, och att detta är ett kulturintresse för hela vårt folk.

Jag har med dessa synpunkter, herr talman, velat understryka utredningskravet och ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Emil Petersson i första kammaren och mig.

I detta anförande instämde herrar *Hoppe, Staxäng, Sandberg, Nilson* i Eskilstuna, *Boman* i Kieryd, *Mosesson, Stjärne, Jacobsson* i Igelsbo och *Andersson* i Gisselås samt fru *Boman*.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Den ärade reservanten, herr *Malmberg* i Skövde, framförde krav på att man här skulle göra en utredning rörande nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden. Han hyste nämligen farhågor för att Skansens karaktär av kulturhärd skulle löpa fara att förvanskas genom att nödgas lämna bidrag till nordiska museets verksamhet. I motionen har ifrågasatts en höjning av anslaget till nordiska museet, men herr *Malmberg* i Skövde gjorde icke något yrkande om förhöjning av anslaget utan inskränkte sig till att yrka på att en utredning skulle komma till stånd i enlighet med första delen av motionens hemställan. Nu undrar jag emellertid, om det föreligger så starka skäl för denna utredning. Jag ifrågasätter, huruvida man icke överskattat de risker och faror, som skulle ligga däri, att det nöjesliv, som herr *Malmberg* i Skövde berörde, skulle draga ned Skansen såsom

Bidrag till nordiska museet. (Forts.)

kulturhård. Jag kan icke gilla, att man skall draga ned Skansen från den kulturella ståndpunkt Skansen nu intager, men jag undrar om man icke i motionen överskattat faran i detta hänseende. Utskottet har ju dock med några ord understrukt detta, då utskottet anfört följande: »Utskottet utgår ifrån att museets ledning alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på ett vidmakthållande av Skansens kulturtraditioner.» Det är alltså ett uttalande, som går i samma riktning som motionärerna ifrågasatt.

Vi ha inom utskottet emellertid icke kunnat finna tillräckliga skäl föreligga för att tillstyrka bifall till den av motionärerna begärda utredningen i detta hänseende. Därest vederbörande nu, ifall riksdagen, såsom jag hoppas, bifaller utskottets förslag, få sin uppmärksamhet riktad på detta, då har, såvitt jag kan förstå, avsikten med motionen blivit tillgodosedd. Skulle så icke bli fallet, få vi till ett kommande år taga upp frågan på nytt. Jag har, som sagt, samma uppfattning som motionärerna, men jag kan icke anse, att tillräckliga skäl föreligga för den utredning som de begärt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Herr talman! Då jag ställt mig såsom motionär i detta ärende, har jag icke gjort detta för att få tillfälle att hårdhänt kritisera Skansens sätt att ordna med nöjestillställningar och annat. Jag förstår mycket väl, att de anordningar, som där vidtagits, varit dikterade av den hårda ekonomiska nödvändigheten, men jag är tacksam för att utskottet också uttalat en viss varning med dessa ord: »Utskottet utgår ifrån att museets ledning alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på ett vidmakthållande av Skansens kulturtraditioner.» Vi veta, att nordiska museet är vårt lands främsta institution för svensk folklivsforskning och att Skansen är vårt främsta folklivsmuseum, som är av oskattbart värde icke blott för Stockholm utan för hela vårt land och folk. Då kan det icke vara riktigt, att nordiska museets och Skansens existens och utveckling måste vara knutna till och beroende av de mer eller mindre tillfälliga inkomster, som kunna inflyta från de anordningar, som förekomma t. ex. på Skansen och om vilkas ekonomiska resultat man på förhand ingenting kan beräkna. Ur den synpunkten anser jag det vara riktigt, att nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden skola bli föremål för en utredning, och det var också huvudmotivet för den ståndpunkt, som motionärerna i detta hänseende intagit.

Nu tar jag fasta på herr Svenssons i Grönvik löfte om att man till nästa år är villig att taga upp saken på nytt, om man, såsom jag förmodar att han menar, gör en framställning från vederbörligt håll, alltså från nordiska museets och Skansens gemensamma ledning, om denna sak. Vi få väl hoppas, att det blir något av detta, när det nu förts på tal.

Klockan halv tre i eftermiddag läste jag i en tidning, att riksdagen beslutat bifalla statsutskottets förslag i förevarande ärende. Då är det kanske något sent att klockan halv tio komma och yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid punkt 30 i förevarande utlåtande, men jag gör det i alla fall till den kraft och verkan det hava kan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 31—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
avlönningar
vid dom-
kapitlen och
stiftsnäm-
nderna.

Punkten 37, angående domkapitlen och stiftsnämnderna: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 36, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angivna ändringar i avlöningsstaten för domkapitlen och stiftsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels ock till Domkapitlen och stiftsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 317 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *K. F. Söderdahl* och *R. Bergh* (I: 70) och den andra inom andra kammaren av herr *Svedman* (II: 123), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att stiftssekreteraren vid domkapitlet i Visby och stiftsjägmästaren vid stiftsnämnden därstädes från och med den 1 juli 1945 skulle placeras i 27 lönegraden av den till civila avlöningsreglementet hörande löneplan A;

dels ock en inom första kammaren av herr *C. P. Wahlmark* väckt motion (I: 150).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställan intagna ändringar i avlöningsstaten för domkapitlen och stiftsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

b) till Domkapitlen och stiftsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 317 000 kronor;

II. att motionerna I: 70 och II: 123 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 150 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Svedman*: Herr talman! De föreliggande motionerna avse att lägga till rätta ett missförhållande, som upprepade gånger tidigare har påtalats jämväl i riksdagen. Åtskilliga ämbets- och tjänstemän på Gotland äro i lönehänseende vida ofördelaktigare placerade än motsvarande statsanställda i det övriga riket. Till dem höra stiftssekreteraren och stiftsjägmästaren. Före domkapitlens omorganisation år 1928 voro de dåvarande konsistorienotarierna, som motsvarade de nuvarande stiftssekreterarna, i lönehänseende indelade i tre grupper. En grupp stod i 28:e lönegraden, en andra grupp hade placerats i 27:e lönegraden och en tredje grupp, som omfattade endast konsistorienotarien i Visby, i lönegrad 24. Dessutom utgjorde sekreteraren i Stockholms stads konsistorium en särskild grupp. När domkapitlen omorganiserades, kommo stiftssekreterarna i Uppsala, Lund och Luleå i 28:e lönegraden, alla övriga utom den i Visby i 27:e lönegraden och den i Visby i 24:e lönegraden. När sedan stiftsjägmästartjänsterna inrättades, blevo de placerade i 27:e lönegraden utom den i Visby, som sattes i den 24:e. År 1942 blev som bekant Stockholms stad eget stift, och då inplacerades därvarande stiftssekreterare i 27:e lönegraden. Det torde vara svårt att bevisa, att stiftssekreteraren i Stockholm skulle ha ett mera kvalificerat arbete än den i Visby. Stiftssekreteraren i Visby har i motsats till stiftssekreteraren i Stockholm att handlägga jämväl stiftsnämndsärendena.

Man ställer vidare samma kompetenskrav på samtliga stiftssekreterare. De ha alla samma tjänstgöringstid, och det finns ingen skillnad i kravet på omdöme, då det gäller det kvalificerade arbete, som kräves av domkapitlens ämbetsmän. I den mån Visby stift är mindre än de övriga stiften är också personalantalet mindre än vid övriga domkapitel. Det är därför svårt att förstå, var-

Anslag till avlöningar vid domkapiteln och stiftsnämnderna. (Forts.)
för dessa tjänstemän — det gäller som sagt stiftssekreteraren och stiftsjägmästaren — skola vara så väsentligt sämre ställda i lönehänseende än de övriga.

Det är klart, att detta förhållande inverkar menligt på kontinuiteten i arbetet, ifall man icke nöjer sig med att på dessa tjänster ha personer, som icke anses vara lämpliga för vidare befordran. Jag kan nämna, att sedan november 1943 har ombyte skett på stiftssekreterartjänsten, amanuens tjänsten och kanslibiträdesbefattningen samt på stiftsjägmästartjänsten i Visby. Det är endast expeditionsvakten, som är densamme nu som i november 1943.

Denna omständighet har tidigare påtalats, och allmänna lönenämnden har för sin del ansett det vara rimligt och skäligt, att stiftssekreteraren i Visby placeras åtminstone i 26:e lönegraden. Departementschefen har emellertid för sin del uttalat, att frågan har ett vidare sammanhang och därför bör upptagas till prövning i detta vidare sammanhang. Jag hyser en livlig förhoppning om att denna prövning måtte ske i en icke alltför avlägsen framtid, men denna min förhoppning hindrar mig icke att för dagen yrka bifall till motionerna nr 70 i första kammaren och nr 123 i andra kammaren.

Häruti instämde herr *Svensson* i Stenkyrka.

Herr *Svensson* i Grönvik: Jag förstår mycket väl gotlänningarna, när de göra denna framställning, ty det är ju uppenbart, att de ifrågavarande tjänstemännen från deras synpunkt anses vara förbigångna, detta i all synnerhet nu sedan allmänna lönenämnden synes ha funnit deras argument vara av sådan art, att nämnden har föreslagit en viss förhöjning. Det torde likväl icke kunna bestridas, att det ligger rätt mycket i vad departementschefen har anfört om att det icke kan vara lämpligt att göra en säraktion på denna punkt, eftersom frågan måste ha betydelse även för andra tjänstemän och myndigheter på Gotland. För min del instämmer jag gärna i förhoppningen, att det icke skall dröja länge, innan en sådan mera generell omprövning kommer till stånd, så att frågan om löneställningen för dessa tjänster blir ordnad.

I förlitande på detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 70 och II: 123; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 38—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55, angående akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 54, föreslagit riksdagen att till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 178 800 kronor.

Anslag till avlöningar vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Wiberg* väckt motion (II: 209), vari hemställts att riksdagen med bifall till en av akademien gjord framställning om förhöjning av årsarvodet till konsthögskolans direktör måtte till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag å 180 400 kronor.

Anslag till avlöningar vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:209, till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 178 800 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr Wiberg: Herr talman! I motionen nr 209 har jag tillåtit mig påyrka en förhöjning av arvodet till konsthögskolans chef från 3 400 till 5 000 kronor. Det kanske kan ha sitt intresse för kammarens ledamöter att erfaras, att den, som är chef för konsthögskolan, totaliter åtnjuter en ersättning av 3 400 kronor. Vederbörande måste i första hand ha professors kompetens, men det räcker icke därmed. Det kräves därjämte en mångårig erfarenhet och allmän skicklighet och kunnighet. Befattningen är utomordentligt tidsödande och i alla avseenden påkostande. Man skall icke tro, att denna befattning är förenad med professors lön, så att dessa 3 400 kronor endast utgöra ett rektorstillskott eller dylikt. Så är det icke.

Nu har konstakademien kommit med en mycket blygsam framställning, nämligen om en höjning av arvodet till 5 000 kronor. Även ett sådant belopp förefaller vara ganska orimligt i förhållande till den nytta, som vederbörande gör. Allmänna lönenämnden har också oförbehållsamt tillstyrkt.

Hade denna framställning bifallits, så hade detta åtminstone kunnat betraktas som ett uttryck för statsmakternas erkänsla gentemot vederbörande för det gagnarika arbete han utför och, som man får hoppas, i fortsättningen under många år skall vara villig att utföra. Statsutskottet, enkannerligen dess andra avdelning, har emellertid avstyrkt motionen, och ingen annan motivering härför har givits än en hänvisning till »rådande förhållanden». Nu undrar jag, om jag får lov att fråga herr Svensson i Grönvik: Vad är det för rådande förhållanden, som statsutskottet åsyftar? Det kan väl i alla fall icke vara hänsyn till den statsfinansiella situationen, vilken herr Svensson i Grönvik vid ett tidigare ärendes behandling i dag åberopade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Svensson i Grönvik: Jag måste beundra herr Wibergs energi, icke blott som en flitig motionär utan också som flitig talare här i dag. Det borde ju belönas bättre än vad andra avdelningen har kunnat göra.

När nu herr Wiberg frågar vad vi ha avsett med »rådande förhållanden», så vill jag svara, att vi helt naturligt ha ansett, att tillräckliga skäl icke ha anförts för bifall till motionen. Det är därför som vi ha skrivit detta, kort och koncist uttryckt. Det är det svar, som jag kan ge herr Wiberg.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sefve: Herr talman! Jag har för ögonblicket icke herr Wibergs motion framför mig, men om jag minns rätt yrkar herr Wiberg på att direktören vid konsthögskolan skall ha en viss lön, om han samtidigt är anställd som professor, men en annan lön, om han icke är det. Konsekvensen av detta skulle i så fall bli, att en direktör, som är anställd som professor, skulle ha lägre lön men däremot skulle få högre lön, om han avginge från professorsbefattningen, d. v. s. konstakademien, d. v. s. den anställde skulle på det sättet själv bestämma vilken lön som skulle utgå från statsverket. Detta kunde jag för min del icke vara med om.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anslag till avlöningar vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan. (Forts.)

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 56—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

Punkterna 60—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63, angående statens konstråd.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Wiberg**: Herr talman! Jag är ledsen över att jag tvingas uppta kammarens tid ännu en gång, men jag skall försöka fatta mig mycket kort.

Beträffande de skäl, som kunna åberopas för den föreliggande framställningen, ber jag att få hänvisa till statsutskottets utlåtande s. 60. Statsutskottet har varit vänligt nog att i sitt utlåtande intaga en väsentlig del av motiveringen för yrkandet. Det gäller här en principfråga. Riksdagen har på sin tid inrättat statens konstråd, och riksdagen bör enligt min mening förbehålla sig prövningsrätten av utgifterna för konstrådets verksamhet lika väl som för alla andra fasta statliga institutioner. I händelse av bifall till motionen skulle statsverket icke förorsakas någon utgift, som eljest hade kunnat undvikas, lika litet som statsverket genom att motionen avslås gör någon besparing.

Men saken har också en annan sida. Det var Arthur Engberg, vilken som ecklesiastikminister år 1937 framlade förslaget om skapande av statens konstråd. Riksdagen mottog med största välvilja detta förslag, och man uppfattade inom konst- och kulturkretsar detta som ett uttryck för att man i framtiden kunde förvänta en mer förståelsefull inställning från riksdagens sida till i all synnerhet konstfrågor än vad som förut varit fallet. Man har också — såvitt man kunnat bedöma med all rätt — förvånat sig över att anslaget till konstrådets verksamhet med riksdagens medgivande varit struket under icke så få år nu under kriget. Den åsikten har visserligen också gjort sig gällande, att nyssnämnda förhållande ingick i den allmänna nedskärningen av kulturanslagen. Är detta riktigt — och starka skäl tala därför — har man så mycket större anledning att hysa tacksamhet gentemot departementschefen, som räddat Arthur Engbergs skapelse och konstrådets existens genom att täcka kostnaderna med tillhjälp av kommittéanslaget.

Den nuvarande ordningen är icke tillfredsställande. Antingen bör konstrådet avskaffas, och då bör icke i någon form anslag utgå — men jag är ganska övertygad om att riksdagen icke skulle vilja förorda något sådant — eller också skall konstrådet bestå, och då böra anslag i vanlig ordning upptagas i budgeten under särskild rubrik i åttonde huvudtiteln. Det provisorium, som har kunnat tolereras under kriget, bör upphöra.

Jag vill för ordningens skull tillägga, att om det verkligen skulle kunna andragas ytterligare något fall, då en institution får medel från ett kommittéanslag, detta förhållande icke alls kan anses vara något vägande skäl för att

*Motion om
anslag till
statens
konstråd.*

Motion om anslag till statens konstråd. (Forts.)

även i andra fall motsvarande haltande ordning i fortsättningen skall få förekomma.

Utskottet har tydligen också i själva verket menat, att den nuvarande anordningen icke är som den borde vara. På annat sätt kan man ej gärna tolka hänvisningen till »för närvarande». Jag får väl också såsom motionär för närvarande nöja mig därmed och hoppas, att Kungl. Maj:t betraktar utskottets skrivsätt såsom den anvisning, som torde vara avsedd. Jag skall därför icke framställa något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 64.

Utskottets hemställan bifölls.

*Anslag till
avlöningar
vid Uppsala
universitet.*

Punkten 65, angående Uppsala universitet: Avlöningar.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr Wallentheim: Herr talman! Jag har på denna punkt antecknat en blank reservation, och jag har gjort det för att få säga några ord i anslutning till motionen i första kammaren nr 246. Denna motion innehåller ett yrkande om att det skulle inrättas en professur i musikvetenskap och musikteori.

Jag skall gärna erkänna, att det skrivsätt, som utskottet här har valt, är ganska positivt, men jag tycker ändå, att man kunde ha kostat på sig ett ännu bestämdare uttalande på denna punkt. Jag förmodar emellertid, att det är rädslan för att skriva på ett sådant sätt, att skrivningen skulle uppfattas såsom en ren beställning, som har gjort att utskottet har velat vara försiktigare.

Det förefaller mig eljest, som om behovet av den professur, som det här är fråga om, verkligen vore väl styrkt och att vi nu borde kunna vara färdiga att komma fram till ett positivt beslut i frågan. De akademiska myndigheterna ha ju gång efter annan framhållit det önskvärda i att detta önskemål bleve tillgodosett. De ha gjort upprepade framställningar i ärendet, och läser man dessa framställningar kan man icke undgå att finna, att de anse det vara mycket angeläget att här göres något. Jag måste för min del säga, att jag tycker det är helt enkelt genant för vårt land, att vi hittills icke ha en enda lärostol vid våra universitet och högskolor i musikvetenskap. Om de ärade ledamöterna av denna kammare titta litet närmare på motionen och på utskottets utlåtande, skola ni finna en redogörelse för likartade förhållanden i andra länder, vilken redogörelse ger belägg för att vi på den punkten äro mycket långt efter. Uppgifterna äro visserligen hämtade från slutet av 30-talet, men skall man göra en jämförelse, får man väl utgå från vad som gällde under fredliga förhållanden såväl i det ena landet som i det andra. Vi finna sålunda att exempelvis det lilla landet Finland kunde hålla sig med två professorer i ämnet, för att inte tala om att ett land som Österrike, vilket väl närmast bör vara jämförbart med vårt, hade icke mindre än tolv. Dessa siffror föreföllo först litet egendomliga, men när vi hörde oss för, om en jämförelse verkligen kunde göras på det sätt som skett, så visade det sig, att jämförelsen var fullt riktig.

Jag tycker också att det är rätt underligt, att musikvetenskapen i vårt land skall vara på detta sätt eftersatt, då vi ju ha det avsevärt mycket bättre ställt på andra områden. Jag tänker t. ex. på ett sådant ämne som konsthistoria, där det, om jag inte i hastigheten minns fel, finns inte mindre än sex professorer.

Jag skulle ingenting säga, om det inte vore så att det verkligen funnes ett livligt intresse för akademiska studier och examination i musikvetenskap. Av

Anslag till avlöningar vid Uppsala universitet. (Forts.)

en skrivelse, som vederbörande myndighet i detta fall, d. v. s. humanistiska sektionen, avgav 1944, framgår att efter 1935 ha 25 studerande avlagt tentamina för andra ändamål än akademiska examina, 40 därutöver studerat för fil. kand.-examen och 10 därutöver studerat för fil. lic.-examen. Vidare framhålles, att antalet studerande i ämnet befinner sig i stadig tillväxt, och att det för närvarande är uppe i ett 50-tal, vilket gör att ämnet räknas till de medelstora.

Det är också en annan sak, som jag i detta sammanhang skulle vilja erinra om, nämligen att det folkliga musiklivet i vårt land utan tvivel befinner sig i en kraftig renässansperiod. Vid både läroverk och folkskolor är man i färd med att bygga ut den obligatoriska musikundervisningen med en frivillig undervisning, som i vissa fall redan nu har kommit mycket långt, och även folk-rörelserna ha tagit upp musikverksamheten på ett helt annat sätt än tidigare. Det har tagits en rad betydelsefulla initiativ där, och jag tror, att vi äro inne i en utveckling, där intresset kommer att växa undan för undan. Jag tillhör också dem, som anse, att även när det är fråga om det frivilliga folkbildningsarbetet är det till fördel, om verksamheten kan ha direkt stöd i en vetenskaplig verksamhet på området i fråga.

Man kan emellertid inte heller, såvitt jag förstår, undgå att beröra några rent personliga förhållanden, då man diskuterar den fråga det här gäller.

Vi ha här i landet och då just vid Uppsala universitet, där det närmast skulle vara fråga om att i detta fall inrätta en professur, en mycket förnämlig kapacitet på här ifrågavarande område, nämligen fil. dr Carl-Allan Moberg. Sedan vårterminen 1928 har han varit docent i musikhistoria och musikteori vid universitetet. Fram till 1940 har han fått sin avlöning av docentanslagen, men när detta sedan icke längre var möjligt har han avlönats med medel från universitetets fonder. Detta betyder, att han har en låg ersättning och en på det hela taget ganska osäker ställning. Ändå äro docent Mobergs åligganden fullt jämförbara med en ordinarie professors, i det att han har skyldighet både att föreläsa och examinera. Och om kammarens ledamöter titta på de bilagor, som finnas fogade till den motion, som väckts i denna fråga, så skall man finna, att dr Carl-Allan Moberg har när det gäller vetenskaplig forskning nått fram till internationellt anseende.

Det är dessa skäl, som enligt min mening tala för att man ger detta ämne som sådant en starkare ställning, och att vetenskapsmannen Carl-Allan Moberg sent omsider får den honnör, som han verkligen är förtjänt av.

Skulle man alltjämt tveka om lämpligheten av att inrätta en ordinarie professur i ämnet, så synes det mig i varje fall önskvärt, att en personlig professur inrättas åt docent Moberg.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än utskottets, då jag förstår, att det inte skulle vara möjligt att vinna gehör för ett yrkande om bifall till motionen, men jag har ändå trott det vara av värde, att sådana synpunkter, som jag här gjort mig till tolk för, framföras i kammaren. Man bör inte i den allmänna debatten om utbyggandet av våra universitet och högskolor bara tänka på det som kan anses litet mer matnyttigt, så att säga, utan också på det som har samband med den humanistiska forskningen.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att på denna punkt rikta en vädjan till regeringen, i första hand till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att taga ett initiativ, men i andra hand även till statsrådet och chefen för finansdepartementet att inte lägga hinder i vägen för dess förverkligande.

Herrar *Holmström* och *Orgård* instämde häruti.

Anslag till avlöningar vid Uppsala universitet. (Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 66—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83.

Lades till handlingarna.

Punkterna 84 och 85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86.

Lades till handlingarna.

Punkterna 87—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—117.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 118 och 119.

Lades till handlingarna.

Punkten 120, angående skolöverstyrelsen: Avlöningar.

*Anslag till
avlöningar
vid skolöver-
styrelsen.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 118, föreslagit riksdagen att dels besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning såsom kamrerare i lönegraden A 20, ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11; dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46; dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 789 400 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft, bland andra, dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 29) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: 84), vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta dels att förste gymnastikkonsulentbefattningen uppföres i lönegraden A 30 med

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

tjänstebeteckningen gymnastikråd, dels att den icke ordinarie andre gymnastikkonsulentbefattningen jämte en nyinrättad liknande befattning uppföres såsom ordinarie gymnastikkonsulentbefattningar hos skolöverstyrelsen med lönegrad A 24»;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 94) och den andra inom andra kammaren av fröken *Andersson* (II: 165), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av årets statsverksproposition, att den i personalförteckningen för skolöverstyrelsen såsom tjänsteman å ordinarie stat uppförda kamreraren skulle hänföras till lönegraden A 21 i stället för i propositionen föreslagna lönegraden A 20.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 155 och II: 244 samt med avslag å motionerna I: 29 och II: 84,

a) besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning såsom kamrerare i lönegraden A 20, ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 792 400 kronor;

II. att motionerna I: 94 och II: 165 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 154 samt motionerna I: 71 och II: 127 finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anført.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits av herrar *Pauli*, *Ragnar Bergh*, *Malmberg* i Skövde och *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 29 och II: 84 ävensom motionerna I: 155 och II: 244,

a) besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas en befattning som gymnastikråd i lönegraden A 30, en befattning som gymnastikkonsulent i lönegraden A 24, ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning såsom kamrerare i lönegraden A 20, ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11, en befattning som förste gymnastikkonsulent i lönegraden Eo 26 och en befattning som andre gymnastikkonsulent i lönegraden Eo 21;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 791 900 kronor;

II. att motionerna -- -- -- -- åtgärd föranleda;

III. att motionen -- -- -- motivering anført.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag skall inskränka mig till några få ord.

Jag skall inte gå in på själva sakfrågan, utan ber bara att få citera vad utskottet säger i anledning av de av herr *Wagnsson* och mig väckta motionerna, där vi beträffande kamrerarbefattningen vid skolöverstyrelsen påpeka, att arbetsuppgifterna fullt ut motivera en högre lönegradsplacering, nämligen i lönegrad A 21 i stället för i lönegrad A 20, såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

säger sig icke kunna tillstyrka en placering i lönegrad A 21 »med hänsyn icke minst till att angivna lönegrad icke är avsedd för befattningar av här ifrågavarande slag, vilka regelmässigt, beroende på arbetsuppgifternas art och omfattning, äro placerade i 20, 22, 24 eller 26 lönegraderna».

Jag tyder detta så, att utskottet inte har någonting emot en uppflyttning men av formella skäl inte har ansett sig kunna gå med på motionärernas förslag. Jag förutsätter därför att utskottet, när vi motionärer nästa år återkomma och begära en uppflyttning till lönegrad A 22 eller eventuellt A 24, inte har något emot en sådan uppflyttning.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till här ifrågavarande motioner.

Herr Hoppe: Herr talman! Till utskottets utlåtande på denna punkt är knuten en reservation av fyra av utskottets ledamöter, vilka föreslå, att ett par av tjänstemännen på gymnastikroteln i skolöverstyrelsen skola beredas en tryggare anställning och bättre lönevillkor än vad som är fallet enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Vi reservanter mena, herr talman, att då gymnastikroteln nu sedan lång tid tillbaka ingår som ett mycket betydelsefullt och fast led i skolöverstyrelsens organisation, kan det knappast längre finnas någon som helst anledning, att de där placerade gymnastikkonsulenterna alltjämt behållas vid sin extraordinarie anställning. Vi mena också att omfattningen av det arbete som åvilar dem och de krav som ställas på dem äro sådana att starka skäl tala för att de beredas bättre löneförmåner.

Skolöverstyrelsen har för sin del bl. a. begärt, att förste gymnastikkonsulentbefattningen skulle ombildas till en gymnastikrådsbefattning och placeras i lönegrad A 30, medan andre gymnastikkonsulenten skulle benämnas gymnastikkonsulent kort och gott samt placeras i lönegrad A 24. Detta skolöverstyrelsens förslag är upptaget i motionen nr 84 i denna kammare, och vi reservanter ha för vår del ställt oss bakom denna motion.

När vi nu, herr talman, drista oss att även här i kammaren framställa ett yrkande om bifall till detta förslag, göra vi det därför att vi finna det rimligt och önskvärt att gymnastikroteln, som inom skolöverstyrelsen företräder en så viktig sida av skolans gärning som den fysiska fostran, får lika fast anställda och lika väl avlönade tjänstemän som de andra rotlarna inom skolöverstyrelsen. Vi äro övertygade om att ifall riksdagen ställer sig på skolöverstyrelsens, motionärernas och reservanternas sida, gymnastikroteln därmed skulle erhålla en starkare ställning, något som måste bli till gagn för vårt folks fysiska fostran.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. angivna reservationen.

Fru Gustafson: Herr talman! Jag har tillsammans med några andra kammarledamöter väckt en motion, där vi i likhet med skolöverstyrelsen föreslå, att avlöningen till konsulenten i husligt arbete måtte höjas med 2 000 kronor och till konsulenten i kvinnlig slöjd med 1 000 kronor. Hela höjningen skulle således röra sig om blygsamma 3 000 kronor.

En liknande motion väcktes också i fjol, och utskottet framhöll då, såsom utskottet nu erinrar om, att det belopp av 6 000 kronor, som skolöverstyrelsen räknat med för budgetåret 1944/45 för dessa konsulentbefattningar, kunde förefalla knappt tillmätt, men skolöverstyrelsen hade ansett, att man först borde vinna någon erfarenhet av arbetet, innan ytterligare medel begärdes. Till den uppfattningen anslöt sig också utskottet och sedermera även riksdagen.

I år har emellertid skolöverstyrelsen föreslagit en höjning av arvoden —

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

man anser sig väl med ett års erfarenheter bakom sig ha motiv åtminstone för en så blygsam höjning som man nu begär. Kungl. Maj:t har dock inte framlagt detta skolöverstyrelsens förslag och därför ha vi i vår motion tagit upp förslaget. Utskottet framhåller återigen i år, och det må man notera med tacksamhet, att någon tvekan icke torde kunna råda om vikten och betydelsen av det verksamhetsområde, som konsulenternas arbete ompänner, och utskottet säger, att det alltjämt hyser den uppfattningen att det kan ifrågasättas, huruvida icke de nu utgående arvodena äro alltför knappt tilltagna. Men så vill utskottet ha ytterligare erfarenhet av verksamheten, trots att den ansvariga myndigheten säger, att den redan har en erfarenhet, som motiverar dess yrkande om höjning av arvodet. Efter dessa medgivanden dels om tjänstens betydelse och dels om arvodets knapphet vill utskottet fortfarande ha ytterligare ett års erfarenhet.

Det enda positiva i utskottets yttrande är, att man utgår ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål. Man skulle ju kunna vara tacksam åtminstone för denna positiva slutsats, som utskottet kommit till, men menar man allvar med allt tal om det husliga arbetets betydelse och menar man också allvar med talet om den oerhörda vikten av undervisning i detta arbete, då borde icke så omfattande och krävande tjänster som dessa undervärderas och underbetalas. Vi tycka, att vi i motionen ha redovisat arbetets omfattning på ett sätt som borde övertyga den mest klentrogne om den orättvisa värdesättningen av dessa tjänster.

Då jag har alla skäl att förmoda, att det icke finns någon möjlighet att få motionen bifallen, vill jag, herr talman, icke mot ett så enigt utskottsutlåtande som detta framställa något yrkande. Jag vill emellertid kraftigt understryka utskottets uppfattning om tjänsternas stora vikt och betydelse och om knappheten i arvodet och ännu starkare understryka, vad utskottet självt säger att det väntar på, nämligen att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, så att vi kanske till nästa års riksdag få arvodesfrågan för de befattningshavare det här gäller rättvist löst.

Jag har intet yrkande, herr talman.

I detta anförande instämde fröken *Nygren* och fröken *Andersson*.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Herr Hoppe yrkade bifall till den reservation som innebär, att kammaren skulle godkänna den av skolöverstyrelsen föreslagna organisationsförändringen av gymnastikroteln inom överstyrelsen. Vi ha haft en föredragning på andra avdelningen angående denna sak, och vi ha försökt att ta den hänsyn som varit möjlig, i varje fall ha vi sökt att sätta oss in i föreliggande ärende. Men det gäller här en så pass omfattande omorganisation, att vi inte ansett oss kunna gå med på att tillstyrka förslaget i den utsträckning, som här har påyrkats av reservanterna, vilka dock icke helt gått på överstyrelsens förslag utan framlagt ett förslag, som innebär en viss begränsning av detsamma.

Av fröken *Anderssons* yttrande angående det förslag som hon framställt framgick, att hon nog läst ut rätt vad utskottet här har menat. Vi ha ju icke kunnat tillstyrka förslaget med hänsyn till att den föreslagna lönegradsplaceringen icke är den för dylika tjänstemän vanliga.

Vad sedan beträffar fru *Gustafsons* yttrande vill jag försäkra, att det är allvarligt menat vad utskottet här har skrivit. Jag förutsätter också, att Kungl. Maj:t skall ta den hänsyn till vad utskottet härvidlag anför, så att vi kunna uppnå det resultat, som motionärerna här så gärna önska. Vi ha icke på något sätt underskattat vad motionärerna framhållit, och vi ha framför allt icke un-

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

derskattat vikten och betydelsen av dessa konsulenters arbete. Vi ha den förvissningen, att Kungl. Maj:t skall taga den hänsyn till denna fråga som den är värd.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i alla avseenden under denna punkt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan i mom. I propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen i motsvarande del; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionerna I: 94 och II: 165; och biföll kammaren utskottets hemställan i mom. II.

Slutligen blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i mom. III av kammaren bifallen.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122.

Lades till handlingarna.

Punkterna 123—129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkten 131.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 132.

Lades till handlingarna.

Punkterna 133—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor.

Punkten 144, angående fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 146, föreslagit riksdagen att till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 44 000 kronor.

Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Gustaf Karlsson, Johan Eric Ericson, Törnkvist, Bergström* och *Viklund*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 500 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Bergström**: Herr talman! På denna punkt har utskottsmajoriteten ifrågasatt en sänkning av de förut utgående arvodena till de läkare och lärare, som ha tagits i bruk för dessa kortare kurser i sexuell undervisning. Detta motiveras av utskottsmajoriteten med — och det är självfallet, eftersom man yrkar en nedsättning — att dessa arvoden synas något högt tilltagna. Utskottet hyser denna uppfattning så mycket mer som man sedan dessa arvoden en gång fastställdes har att räkna med att dessa läkare och lärare i fortsättningen få en nu utarbetad handledning för undervisningen, som kommer att i mycket hög grad underlätta denna.

Vi äro nu några reservanter, inalles åtta som icke velat vara med på att pressa ned dessa arvoden — det är fråga om en tia i varje fall för föreläsningstimme eller undervisningstimme. Vi ha reserverat oss av det skälet att vi befara, att om man nu skulle sänka dessa arvoden skulle detta komma att vålla skolöverläkaren rätt stora svårigheter i hans strävan att organisera denna verksamhet. Sannolikt förhåller det sig på det sättet, att han redan har avtalat med läkare och lärare på basis av de förut gällande villkoren, som man haft anledning att räkna med skulle komma att beviljas även av årets riksdag. Då vore det ju tråkigt, om sådana svårigheter skulle bli följderna av en nedsättning av dessa arvoden. Det är den besparing som man skulle kunna göra icke värd. Jag vet, att svårigheterna att organisera denna verksamhet ändå varit rätt stora.

Beträffande speciellt den handledning som utskottsmajoriteten åberopar som ett skäl bland andra för att sänka arvodena i fråga vill jag erinra om att när dessa arvoden på sin tid fastställdes av riksdagen till de belopp, som vi reservanter vilja att kammaren ånyo skall besluta, så räknade man med att denna handledning skulle komma att stå till förfogande för lärarna vid dessa kurser. Det är icke deras fel, att utarbetandet av handledningen har fördröjts. Den skulle enligt beräkning ha varit färdig för länge sedan, men det är andra omständigheter som gjort att den har försinkats. Beträffande arvodenas storlek vilja vi också peka på, att man i fråga om läkarna icke får förbise, att det här är fråga om på sitt område mycket dugande läkare, som under de dagar då de äro upptagna med denna kursverksamhet naturligtvis få avstå kanske rent av ganska betydande inkomster från sin läkarpraktik.

Med åberopande av dessa skäl ber jag att få yrka bifall till den reservation, som på ifrågavarande punkt är avgiven av herr Oscar Olsson m. fl.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Den föregående talaren använde i detta sammanhang ett uttryck, som jag tyckte knappast är tillämpligt. Han talade om att man ville *pressa* ned de föreläsningens arvoden som det här gäller. Dessa föreläsare ha haft ett arvode, som för läkarna uppgått till 60 kronor per timme och för lärarna till 40 kronor per timme. Nu äro dessa kurser så planerade, att vederbörande föreläsare samma dag hålla tre olika föreläsningar i en följd. Det blir alltså 180 kronor per dag för läkarna och 120 kronor per dag för lärarna. Jag tror inte, att det är något så förfärligt vanskligt, om man, som utskottets majoritet här har föreslagit, sänker dessa arvoden med

Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor. (Forts.) det föreslagna beloppet till 50 kronor respektive 30 kronor per timme. Det betyder, att läkarna för varje sådan kurs erhålla 150 kronor och lärarna 90 kronor. Vad lärarna beträffar torde de dessutom få sin lön.

Vi ha från våra utgångspunkter ansett, att detta i och för sig icke är någon stor ekonomisk fråga. Det belopp som skiljer reservanternas förslag från utskottets begränsar sig till 1 500 kronor. Men vi anse, att det här är fråga om så pass rundligt tilltagna arvoden, att man mycket väl kan räkna med att de av utskottet föreslagna beloppen icke innebära någon svältavlöning, utan det går nog att ordna dessa kurser även med de av utskottet föreslagna arvodena.

Herr Bergström talade om att läkarna få avstå betydande belopp av sina praktikinkomster. Det är nog litet svårt både för herr Bergström och för mig att uttala sig om de belopp, som det här kan vara fråga om. Men vi förutsätta, att dessa kurser planeras i förväg i så god tid, att vederbörande kan ordna sin praktik, i varje fall när det gäller sådana besök som beställts på förhand, så att han icke behöver avstå denna inkomst utan kan skjuta på denna del av sin praktik till en annan tid. Det är väl alltså icke så stor risk för förluster i detta hänseende.

När det sedan gäller svårigheten att ordna avtalen med lärarna vid dessa kurser, så vill jag nämna, att vi haft skolöverläkaren, doktor Herlitz, uppe på avdelningen. Han meddelade visserligen, att det icke vore något särskilt behagligt, om utskottet företog denna reducering av arvodena, men han gjorde icke gällande, att det därför skulle bli omöjligt att ordna kurserna. Han hade naturligtvis räknat med att de arvoden som Kungl. Maj:t föreslagit skulle komma att utgå, och därför hade han vid korrespondens med vederbörande lärare utgått från dessa arvoden.

Jag tror, som sagt, herr talman, att riksdagen lugnt kan ta utskottets förslag. Jag har hört, att första kammaren tidigare i dag bifallit detsamma, och den har alltså tagit den risk som herr Bergström ville göra gällande skulle ligga i att pressa ned arvodena till läkarna från 180 till 150 kronor per dag. Jag tycker, att denna nedpressning icke är så fruktansvärd, att man icke kan ta ansvaret för den.

Jag ber herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 148, föreslagit riksdagen, att såsom Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Vinberg och *Sundström* i Skövde väckt motion (II: 240), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

punkt 148 under åttonde huvudtiteln i 1945 års statsverksproposition angående ett reservationsanslag å 110 000 kronor för budgetåret 1945/46 såsom bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter icke måtte bifallas samt att värtjänstutbildning från och med höstterminen 1945 ej skulle anordnas vid ifrågavarande läroanstalter.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte såsom Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor;

b) att motionen II: 240 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Karl Andersson, Mårtensson, Viklund*, fru *Alvén* och herr *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 240 och förty hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 240, avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Viklund**: Herr talman! Vid statsutskottets behandling av denna punkt, som rör anslaget till värtjänsten för skolungdom, voro vi fem ledamöter som reserverade oss för bifall till motionen nr 240 i denna kammare av herr Persson i Vinberg och herr Sundström i Skövde. Enär jag tillhör dessa reserveranter vill jag angiva ett par huvudskäl, som ha varit avgörande för mitt ståndpunkts-tagande i frågan, och jag tror, att samma skäl också ha varit vägledande för mina medreserveranter.

Det behöver väl inte framhållas, att vårt ställningstagande i detta fall inte är dikterat av någon ljum inställning till vår militära försvarsberedskap, någon vacklande försvarsvilja eller handräckning åt någon möjligen befintlig beredskapströtthet. Det är enbart praktiska och principiella skäl som varit vägledande för vårt liksom också med säkerhet för motionärernas ställningstagande till frågan. Kring detta spörsmål ha ju meningarna tidigare brutit sig, och det är klart, att meningarna äro delade även nu.

När denna värtjänst för fyra år sedan kom till, så skedde det under ganska svåra födslovåndor. Och ändå var det under en tid och ett stämningssläge, då det mesta som kunde åsättas beredskapetikett anammades utan något vidare knorrande. De som omhuldade denna skolungdomens värtjänst motive-rade sin ståndpunkt med försvarsmilitära skäl. Skulle vi möta kriget och krigets påfrestningar, vore det nödvändigt, att skolungdomen hade fått dessa 35 timmars värtjänstutbildning, menade man. »Om kriget kommer», frågade man, »vem är då beredd att ta ansvaret för att ha hindrat en sådan här utbildning?» Veropet mot dem som hade en sådan inställning skallade genom hundraden av sidor riksdagsprotokoll från debatten i frågan den gången.

I någon mån torde man nog också kunna säga, att undervisnings-, utbildnings- och uppfostringsidealet, som det ter sig i en del andra länder i världen, också haft sin inverkan på tänkesättet här. Det traditionella skolväsendet och undervisningsväsendet ansågs ju därute åstadkomma ett bleksiktigt och mjukhänt släkte. Litet mera marscherande efter kommando skulle ge friskare färg på kinderna, och handskandet med gevär, granat och pansarnäve skulle ge åt släktet de hårdare nävar som tiden krävde. Vid det här laget torde det råda en enhällig mening om att denna skolungdomens värtjänst saknar försvars-

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

militär betydelse, liksom också krigets fortsatta förlopp och yttringar nödvändiggjort en justering av föreställningen om pojksoldatens betydelse i det moderna kriget.

Vad nu beträffar läroverksungdomens friluft- och idrottsbetonade värtjänst, så underskatta reservanterna på intet sätt värdet av den. Orienteringsövningar, lägerslagning, kompassundervisning, fingerad sjukvård och livräddning m. m. ha säkert sin stora betydelse, inte minst som motvikt till det teoretiska plugget. Alla samhällsåtgärder som kunna ge ungdomen kroppslig spänst, stärka hälsan samt öva dess förmåga att klara praktiska uppgifter och detta under former, som odla och stärka den kamratliga samlevnaden, de ligga helt i linje med skolans syfte. Men allt detta bör tillgodoses under hela läsåret. Vi reservanter dela motionärernas mening, att dessa övnings- och träningsbehov böra tillgodoses under den tid som är anslagen för gymnastik och idrott och under friluftsdagar. Att som nu sker en särskild del av ferierna skall anslås för dessa övningar kan inte vara trängande nödvändigt och inte heller praktiskt. Detta att hemmen skola utrusta och skicka iväg ungdomarna minst en vecka tidigare vållar avsevärda olägenheter. Dels blir det tyngre för ekonomiskt mera känsliga hem, och dels går man miste om ungdomens hjälp i hemmen. Enligt auktoritativa uppgifter, som jag erhållit, ha i vissa landsdelar mer än 50 procent begärt ledighet från denna värtjänst med angivande som skäl, att man behövt som hjälp i hemmen och då i första rummet som hjälp vid skördearbete. De som sökt ha också erhållit befrielse från värtjänsten. Därtill kommer också, att de som underkänts i ett eller flera ämnen och som måste ferieläsa erhållit ledigt för tentamina. Men det är uppenbart, att man därigenom också har frångått principen om obligatoriskt deltagande i värtjänsten. Meningen har väl varit, att alla skulle vara med i den. Detta sker bäst därigenom, att värtjänstens civila och friluftsbetonade moment inläggas i friluftsdagarnas program under läsåret.

Vad beträffar värtjänstens kvalificerade övningar: militärövningarna, skjutningen, så anse vi reservanter liksom motionärerna, att det militära värdet av dessa har överskattats och att de nu ha ringa eller ingen betydelse ur försvarssynpunkt. Principiellt äro vi också motståndare till en kategoriklyvning på militärutbildningens område, som hänvisar den intellektuella ungdomen till ett läger och den övriga ungdomen till ett annat. Gruppbildningar på militärutbildningens område ha aldrig åstadkommit något gott. De ha varit en ständig källa till splittring, misstro och misstänksamhet. Genom den allmänna värtjänsten är det sörjt för att samhällets militära utbildningsbehov blir tillgodosett. Vårt nya civila försvarsväsen fyller vad som i beredskapshänseende fordras därutöver. Sakkunniga och entusiastiska organisatörer av skolungdomens kvalificerade värtjänst anse, att denna helt kan ordnas inom civilförsvarsväsendets ram. Därutöver finnas folkrörelser för värtjänstens frivilliga utövande och skjutskicklighetens främjande. I dessa finns rum för alla grupper, där äro övningarna gemensamma och målsättningen gemensam och klar för alla. Samhället mår bäst av en sådan ordning, särskilt under påfrestande tider.

Under sådana förhållanden anse vi reservanter i likhet med motionärerna, att värtjänstövningarna i deras nuvarande form kunna upphöra. Att det först skulle vara erforderligt med en utredning kunna vi ej anse nödvändigt. De kunna omedelbart inordnas under reglerna för civilförsvaret, och för det behövs bara ett cirkulär.

På olika områden av vårt samhällsliv har balansen rubbats av händelsernas tryck. Improvisationer ha företagits. Ett och annat, som beslutats, har varit betingat av händelsernas tryck och stämmningsläget för tillfället. Men på det

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

ena området efter det andra sträva statsmakterna att åstadkomma en återgång till normala förhållanden. Det synes då också lämpligt, att det på undervisningens och fostrans område återföres en ordning, som vilar på vår egen under tiden bildade tradition och tager sikte på vårt undervisningsväsens målsättning.

Därför ber jag att få yrka bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. till utskottets utlåtande vid denna punkt fogade reservationen, vilket skulle innebära bifall till motionen nr 240 i denna kammare.

I detta anförande instämde herrar *Jacobson* i Vilhelmina, *Åkerström*, *Skoglund* i Umeå och *Nilsson* i Varuträsk, fröken *Nygren*, herrar *Severin* i Gävle, *Norén* och *Måler*, fru *Alvén*, herrar *Andersson* i Surahammar, *Andersson* i Mölndal, *Sundberg* och *Lundberg*, fröken *Olsson*, herrar *Sköldin*, *Eriksson* i Sandby och *Hermansson*, fru *Gustafson*, fru *Västberg* och fröken *Öberg*.

Herr **Bergström**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att polemisera mot den föregående talaren i den mån han riktade sin kritik mot värtjänstövningarnas i våra skolor betydelse ur försvarets synpunkt. Jag delar nog i stort sett hans uppfattning att de militära övningar, som där kunna komma i fråga, icke ha någon större betydelse, och jag tillhörde också dem som, när värtjänsten infördes, betraktade hela denna anordning med synnerlig olust. Detta gjorde jag därför att jag alltid haft den uppfattningen, att skolan skall sköta sina angelägenheter och försvaret sina, en uppfattning, som man kan hävda med så mycket större styrka, sedan vi ha fått den längre värnplikts-tjänstgöring, som följde med den senaste försvarsordningen. När denna motion behandlades på vederbörande avdelning i statsutskottet, kritiserade jag, då jag yttrade mig, det militära inslaget i dessa övningar. Jag kritiserade övningarna icke bara av det skäl, att jag anser dem vara av minimalt värde ur försvarssynpunkt, utan också av den anledningen att man i stor utsträckning lämnar ut pojkarna till underofficerare och underbefäl, vilka äro föga lämpliga som handledare för vår skolungdom. Det har också varit oss bekant, att man från skolans sida funnit värtjänsten vara ett störande inslag, och vi ha heller icke varit okunniga om att den i stor utsträckning väckt olust även på föräldrahåll.

Man kan då fråga, varför vi icke ha gått på motionens linje och yrkat på värtjänstövningarnas omedelbara avskaffande. På denna fråga vill jag svara, att skälet har varit det, att det i värtjänstövningarna vid våra skolor ingår icke bara rent militära övningar utan även en hel del övningar, som kunna motiveras av rent civila skäl, och dessutom är det en del övningar som ha direkt sammanhang med vårt behov av civil försvarsverksamhet på olika områden. Det ingår även andra saker, exempelvis orienteringsövningar, vilka äro nyttiga allt igenom, en utbildning i lägerliv, som kan komma människorna till godo, då de som vuxna njuta sin semester eller vid andra tillfällen komma ut i skog och mark o. s. v. Vi, som tillhöra majoriteten, mena med andra ord, att man här icke skall, som någon sade under debatten i första kammaren, kasta ut barnet med badvattnet, utan att man bör försöka skilja det ena från det andra och taga sikte på att få bort det som icke har med skolan att göra och som icke passar in i dess allmänna verksamhet, och behålla det, som hör samman med uppfostran av ungdom över lag, och detta kan man icke gärna göra på annat sätt än genom att man får denna sak gjord till föremål för en översyn ur olika synpunkter. Det är därför resultatet av vår behandling av motionen blivit detta uttalande om att ifrågakvarande angelägenhet genom Kungl. Maj:ts

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

försorg bör göras till föremål för en omprövning, för en undersökning i syfte att utröna det värde, som det ena eller andra inslaget i värtjänstövningarna kan ha ur försvarets synpunkt eller ur andra synpunkter.

Nu har ju första kammaren bifallit utskottets hemställan och sålunda för sitt vidkommande understrukit önskemålet om en sådan omprövning och undersökning av dessa förhållanden. Skulle nu andra kammaren taga reservationen, så blir det givetvis gemensam votering, eftersom det är en anslagsfråga. Men då skola vi också ha blicken öppen för att om Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av ett anslag på 110 000 kronor till denna verksamhet skulle segra i den gemensamma voteringen, då förfaller också förslaget om att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte underkasta denna verksamhet en nyprövning och närmare granskning.

Herr talman, av dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Efter herr Viklunds mycket ingående anförande kan jag fatta mig tämligen kort. Alla de synpunkter, som motionärerna och övriga kammarledamöter, vilka dela deras uppfattning, kunnat lägga på denna fråga, ha redan framkommit.

Jag vill bara understryka några få saker. Den första är, att värtjänsten ju tillkom i en kritisk, upprörd situation, då även den allra minsta manifestation utåt av vår försvarsvilja hade en viss betydelse. Jag är övertygad om att många, som den gången röstade för värtjänstens införande, gjorde det just med tanke på detta. När nu icke det motivet längre är bärigt därför att vi säkerligen utan att bli misstänkta för bristande försvarsvilja och bristande redobogenhet att hävda vår självständighet kunna avskaffa värtjänsten, tror jag, att tiden är inne att göra det och göra det omedelbart. Jag kan nämligen icke anse, att herr Bergströms resonemang hade en sådan bäring, att det kan motivera en allmän utredning utav redan självklara ting, ty alla de civila moment, som ingå i värtjänsten, ingå också redan nu i stor utsträckning i friluftsdagarnas och idrottsdagarnas program. Herr Bergström nämnde till exempel orienteringen. Det är ju alldeles uppenbart, att om man på friluftsdagar och idrottsdagar överhuvud taget skall ha någonting att syssla med under större delen av läsåret, så är det just med orienteringsövningar och liknande sysselsättningar.

Jag kan icke heller tillmäta den omständigheten att första kammaren redan fattat ett beslut — för övrigt med bara tio rösternas majoritet — till förmån för utskottets förslag en sådan betydelse, att andra kammaren av den anledning skulle avstå ifrån att gå på reservanternas linje. På grund av den knappa skillnaden i röstetal är det tydligt, att om majoriteten i andra kammaren blir något så när stor, så är utgången i den gemensamma voteringen given till förmån för reservationen. Herr Bergström hade ytterligare ett skäl att andraga till stöd för sin åsikt, att andra kammaren icke genom att bifalla reservationen borde låta frågan gå till gemensam votering. Han framhöll, att utskottets motivering skulle falla bort. Jag föreställer mig, att även om en sådan situation skulle uppstå, att motiveringen fölle bort, Kungl. Maj:t ändå skulle taga sig en funderare på saken till nästa år. Vi lära således icke behöva riskera någon större katastrof genom att nu ge oss in på vägstycket med en gemensam votering i frågan.

Herr talman! För ögonblicket skall jag icke fördjupa mig vidare i detta ärende utan ber att få yrka bifall till den av herr Karl Andersson med flera avgivna reservationen.

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Herr **Bergström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Sundström yttrade, om jag fattade honom rätt, någonting om att en utbildningsverksamhet av samma slag som den, vilken förekommer under värtjänsten, i stor utsträckning pågår i våra skolor under friluftsdagarna. Man bör göra en undersökning om hur man skall kunna organisera in allt, som man hos den nuvarande värtjänsten finner tacknämligt, inom ramen för skolans friluftsdagar. Sannolikt får man, om man skall kunna behålla det man vill behålla av värtjänsten, lov att i någon mån vidga ramen för friluftsdagarna. Saken bör väl ändå, såvitt jag förstår, göras till förmån för en närmare omprövning. Även detta skäl talar enligt min mening till förmån för utskottets hemställan, till vilken jag fortfarande yrkar bifall.

Herr **Sundström** i Skövde, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag nämnde endast den civila delen av värtjänsten, som nu i viss utsträckning förekommer på skolans idrottsdagens övningsprogram. Jag vill också säga, att jag icke tror, att det är nödvändigt att förbereda någon utökning av idrottsdagarnas antal vid våra skolor. Jag har under åtskilliga år varit i tillfälle att iakttaga det sätt, varpå dessa idrottsdagar utnyttjas. Jag tror icke jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag vågar uttala det omdömet, att programmet för idrottsdagarna, för att idrottsdagarna skola kunna rationellt utnyttjas, är i behov av ett tillskott, men det finns ingen anledning att av den anledningen förbereda en utökning av idrottsdagarnas antal.

Härefter anförde:

Herr **Malmberg** i Skövde: Herr talman! Jag har kommit att tillhöra utskottets majoritet. Jag säger med avsikt »kommit att tillhöra», ty jag har varit ytterst tveksam, när det gällt att taga ställning i denna fråga. Jag skall därför be att i allra största korthet få deklarerera min ståndpunkt. När riksdagen på sin tid antog förslaget om införande av värtjänstutbildning, innebar detta en mycket liten eftergift för de från speciellt försvarsintresserat håll framförda kraven. jämfört med det långtgående sakkunnigeförslag, som låg till grund för propositionen i ärendet. Jag tror, att det ur folkpsykologisk synpunkt var klokt, att riksdagen intog den ståndpunkten, då ju ett rent avslag säkerligen skulle tagits till intäkt för en osund och skadlig agitation med anklagelser för bristande förståelse för rikets allvarliga läge. Nu vill jag här betona, att utskottet föreslagit en utredning, som skulle avse att undersöka vilket värde värtjänstövningarna kunna ha ur försvars- och beredskapssynpunkt. Vidare skulle utredas, om utbildningsprogrammet är i alla avseenden ändamålsenligt upplagt. Utredning skulle dessutom ske beträffande tiden för övningarnas förläggande. Vad beträffar värtjänstövningarnas värde ur försvars- och beredskapssynpunkt delar jag nog motionärernas uppfattning, men det är måhända icke omotiverat, att en utredning får bringa klara fakta på den punkten. Det ingår ju också, som tidigare nämnts, i denna utbildning flera moment, som ha sitt stora allmänt samhällseliga värde. Det är ju fråga om utbildning i olycksfallsvård, luftskydd, brandskydd, naturvård och, för kvinnliga elever, hemsjukvård. Det är nog icke alldeles omotiverat, att en utredning här får bringa klarhet om vilka moment och i vilken utsträckning dylik utbildning fortfarande bör förekomma. Vid utredningen lär man också vinna klarhet om hur utbildningen lämpligen skall bedrivas och hur den skall förläggas, vilken plats den skall ha på skolans schema. Som lärare tycker jag det är önskvärt, att man får klarhet i dessa hänse-

*Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läro-
verken m. fl. läroanstalter. (Forts.)*

enden, och därför finner jag, herr talman, för min del, att utskottets utredningsförslag har skäl för sig. Icke minst med tanke på det läge, i vilket frågan nu har kommit, anser jag det klokt, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr Sefve: Herr talman! Det kan icke nekas till att värtjänsten vållar ganska stor olägenhet både för skolan och för lärjungar och föräldrar, framför allt för de föräldrar, vilkas barn skola söka in i gymnasium men ännu icke veta, om de komma in. Denna olägenhet vållas icke så mycket, kan man säga, av värtjänstens innehåll, som fastmera av dess förläggning i tiden. Ingen torde för närvarande kunna säga, vilket värde värtjänsten överhuvud taget har. Nu ha vi i alla fall haft den i ungefär fyra år, och därunder ha vi gjort en hel del erfarenheter. Jag tycker det är ganska rimligt, att man gör en undersökning angående värtjänstens värde ur olika synpunkter. Om man därvid finner, att den bör bibehållas, bör det utredas, hur man skall råda bot på olägenheterna. Jag tycker i likhet med majoriteten i utskottet, att man bör göra en undersökning. Först sedan den undersökningen är gjord, bör man taga ställning till värtjänstens vara eller icke vara.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Swedberg: Herr talman! Jag har icke velat avstå från att deklarerat, att jag icke kan finna de argument, som anförts för bibehållande av skolungdomens värtjänst, vara på något sätt eller i något fall övertygande. Icke ens de ivrigaste förespråkarna för ifrågavarande tjänst hävda, att den har någon större betydelse ur beredskaps- eller försvarssynpunkt. Påståendet, som jag hört tidigare i dag, att denna värtjänsts avskaffande ändå skulle innebära signaleringen, att faran för vår del skulle vara över, förefaller mig onekligen litet svårt att förstå. Man har vidare anført, att värtjänstens betydelse skulle ligga däri, att den främjar ungdomens allmänna fysiska fostran. Men skolan har ju också andra former för att tillgodose detta krav. Som fader till några ungdomar just i den ålder det här är fråga om har jag fått den bestämda uppfattningen, att en ganska rundligt tillmätt tid ägnas detta intresse inom ramen för skolans ordinarie arbetsplan. En ingalunda obetydlig tid anslås sålunda för idrottslov, idrottsövningar, gymnastik, orientering, utflykter och friluftsliv av olika slag. Man har svårt att se någon vinst av att, såsom nu sker, dubblera en verksamhet, som dock är ensartad eller i stort sett avser alldeles samma ändamål.

Jag vill tillåta mig att fästa uppmärksamheten på att vi här ha att göra med en fråga, som i högsta grad rör hemmen. Det göra ju alla frågor i vår tid, som hava med de elementära skolorna och den elementära undervisningen att göra. Som bekant propageras nu mycket för ett intimt samarbete mellan skola och hem. Alla torde vara eniga om att ett sådant samarbete är till fromma för skolans verksamhet och de ungas fostran. Men vid sådant förhållande finns det, synes det mig, särskild anledning att i förevarande fall lyssna till hemmens röst.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att det i vårt land verkligen finns en mycket utbredd opinion mot skolungdomens värtjänst, en opinion som påtagligen har mycket stark förankring just i hemmen. Flera kvinnoorganisationer både politiska och opolitiska ha sagt sitt ord i denna sak, då de i mycket klara yttranden enträget vädjat till riksdagen att nu avskaffa denna värtjänst.

Personligen har jag den mycket bestämda uppfattningen, att det icke kan vara önskvärt, utan att det i stället är i högsta grad olyckligt att på ett så tidigt stadium som det här är fråga om sätta vapen i händerna på våra barn

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

och öva dem i vapnets bruk. Jag tvekar ej att säga, att jag i skolungdomens värtjänst ser en tendens till en samhällets militarisering, som jag måste be-teckna som allt annat än önskvärd. Därför hoppas jag att denna kammare nu skall taga det av motionärerna och reservanterna föreslagna steget och avskaffa värtjänsten.

Jag anhåller således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr Onsjö: Herr talman! Jag kan i många stycken instämma i den argumen-tering, som anförts av motionärerna och reservanterna. Jag tror, att de ha rätt, när de påstå, att värtjänsten ur militär försvarssynpunkt icke har så stort värde. Värtjänsten vållar både skolungdomen och deras föräldrar ganska stora olägenheter, och det är ett allmänt önskemål, att dessa övningar så snart som möjligt rensas bort från skolan. Men jag kan icke dela den otålighet, som motionärer och reservanter lägga i dagen, när det gäller att få bort dessa värtjänstövningar.

När värtjänsten infördes 1941 var det väl därför att vi liksom ville mar-keras, att vi voro beredda att göra allt för att kunna försvara oss, om krigets olycka skulle komma över oss. Att vi nu skulle tro, att vi kommit i en sådan situation, att icke ett sådant motiv föreligger, det tycker jag emellertid är litet djärvt. Min ärade kamrat på skaraborgsbänken herr Sundström sade också, att värtjänsten tillkom i en kritisk situation, men att det motiv som då fanns icke längre gäller. Det synes mig vara litet djärvt att säga, att situationen icke är kritisk, så länge kriget icke är slut. Om denna värtjänst, sedan den nu en gång blivit genomförd, helt plötsligt slopas, skulle man lätt kunna få den uppfattningen, att vi redan signalerat så att säga »faran över». Detta skulle förvisso vara beklagligt. Man får kanske ej heller fränkänna dessa värtjänstövningar allt värde. De torde väl i alla fall ha ett visst värde som fysisk fostran och fysisk beredskap. Därför borde vi giva oss litet till tåls. Vi hoppas väl alla att det åtminstone inom ett år skall bli sådana förhållan-den, att vi kunna bli eniga om att slopa värtjänstövningarna. Jag tycker att utskottet här gått så långt, att motionärerna kunde känna sig ganska väl till-freds på den punkten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmström: Herr talman! Då jag genom en motion vid 1940 års riksdag kanske kommit att föranleda den utbildning, som det här är fråga om, må det tillåtas mig att säga några ord.

Min motion var enkelt upplagd. Det har förut här i debatten erinrats om det läge, i vilket riksdagen antog motionen. Det belyser ju också det militära värdet av värtjänstutbildningen, som man nu från ett par talares sida anser det icke vara vidare bevänt med. Det var alltså vid den tidpunkten, då man fått klart för sig, att det moderna kriget sträcker sig ut över ett lands alla delar och att man måste sätta det totala försvaret mot det totala kriget. Vi måste bli ett folk i vapen. Det var ungefär de synpunkterna jag hade då jag lämnade min motion. Jag vill säga att jag hade aldrig drömt att vad jag motionera-de om skulle få den utsträckning, som det kom att få; jag talade överhuvud ta-get icke alls om »värtjänst» i motionen. Mitt yrkande var kort och gott detta: »att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om införande av skjututbildning för gossar samt utbildning i röda korstjänst och lottaverksamhet för flickor i högre allmänna läroverk och motsvarande läroanstalter».

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Riksdagen biföll motionen, och Kungl. Maj:t tillsatte en kommitté. Men denna kommitté kom att bestå av idel entusiaster på detta område, vilka icke hade någon erfarenhet av vad som var parlamentariskt gångbart. Jag tvekar icke att säga, att de sköto över målet. De kommo med ett alltför vittomfattande förslag. Redan när detta publicerades väckte det — jag säger utan tvekan *helt naturligt* — en opposition. Denna opposition kom icke bara att rikta sig mot den reella innebörden i förslaget, utan också — medvetet eller omedvetet — mot själva idén.

Det var alltså enligt mitt förmenande under ganska olyckliga förhållanden denna sak startade. Det blev för mycket. Herr Viklund har talat om vad det rör sig om; det är ännu flera saker som skola förekomma under denna utbildning. På många håll har man haft olämpliga ledare. Hela saken har därigenom kommit i misskredit; den har icke blivit populär. Men jag anser, att man nu bör reda upp dessa saker genom en utredning.

Herr Viklund såg en hel del förtjänster hos denna värtjänstutbildning men ansåg den också behäftad med stora nackdelar. Jag tycker, att herr Viklunds anförande var en ganska god motivering för en utredning, som kan väga dessa fördelar och nackdelar mot varandra.

Herr Sundström sade, att vi behöva ingen utredning om saker, som äro självklara. Det är rent subjektivt. Vad herr Sundström anser självklart anser en annan icke självklart. Självklarheten bör komma fram just efter det saken prövats genom en utredning.

Jag vill instämma med herr Onsjö, när han frågade: vad är det för brådska med denna sak? Motionärerna säga själva, att ur statsfinansiell synpunkt betyda utgifterna för värtjänstutbildningen ganska litet. Jag kan liksom herr Onsjö icke förstå, varför det skall råda en sådan hets, när man bedömer denna sak. Vi kunna lugnt vänta och låta den pågå ett år till. En ändring måste det bli, anser jag. Jag finner det i stora delar misslyckat nu, men därför skall man ej sumpas hela idén.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Skoglund* i Doverstorp instämde häruti.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Jag har ingen anledning att motsätta mig önskemålet om en utredning, varom utskottet hemställt under denna punkt. Denna värtjänst infördes under budgetåret 1941/42, och det kan vara på tiden att samla de erfarenheter, som gjorts under dessa år för att med ledning av dem justera och rationalisera de värtjänstövningar som för närvarande bedrivs.

Den siste ärade talaren var inne på den motion vid 1940 års riksdag, som föranledde den utredning, som i sin tur ledde till värtjänstens införande. Det kan vara försvarligt och motiverat, om jag då något dröjer vid den motion, som föranlett avslagsyrkandet från reservanternas sida. Jag måste först och främst med tillfredsställelse konstatera, att denna motion icke går på en principiellt pacifistisk linje. Den är icke något utslag av den eviga optimism, som evigt hoppas, att den eviga freden omedelbart skall inträda, utan den försöker i stället lägga en praktisk motivering för sitt avslagsyrkande. Hur är denna praktiska motivering beskaffad? Motionärerna framhålla först och främst, att värtjänstövningarna bereda stora svårigheter för dem, som icke äro bosatta på skolorten utan måste resa från främmande plats. Jag vill erinra om, att dessa svårigheter lätt kunna undanröjas. Ty varje lärjunge, som anmäler sig vilja delta i skördearbete, blir regelbundet befriad från värtjänsten.

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Detta har tydligen varit bekant även för motionärerna, men motionärerna vilja göra gällande, att det endast är de sista årens krisförhållanden som göra det möjligt för skoleleverna att erhålla sådant skördearbete. Med den erfarenhet jag har från landsbygden måste jag i alla fall säga, att under skördetiden är det alltid och kanske också överallt — men därom vågar jag icke säga något — behövt att få skördearbetare. Skördearbete kan man alltid erhålla, om man bara vill erhålla det. Jag tror icke, att de praktiska skäl som anföras för värtjänstens avskaffande väga så särskilt tungt.

Om vi gå till opinionsbildningen i landet är det uppenbart, att den går på mera pacifistiska linjer. Det är också klart, att vissa av dessa pacifistiska stämningar och tonfall skymtat i debatten i dag; jag tyckte mig höra dem när herr Swedberg talade. Emellertid tror jag icke, att man får överdriva dessa tonfalls betydelse här i kammaren. En sak är likväl säker. Det är, att om riksdagen fattar beslut att avskaffa värtjänsten, skulle man över allt i landet, framför allt i de mera pacifistiskt inriktade kretsarna, få den uppfattningen, att nu vore krisen över. Jag tror icke, att det är lämpligt, att Sveriges riksdag ger svenska folket denna signal.

En sak, som i detta sammanhang behöver diskuteras och som vi även diskuterat, är värdet av denna värtjänst ur rent militär synpunkt. Vi kunna ju först och främst klart konstatera, att flickornas värtjänstutbildning i varje fall ej kan ha någon som helst militär betydelse, ty i denna värtjänstutbildning ingår icke något militärt inslag. Vad gossarnas värtjänstutbildning beträffar förekomma onekligen vissa militära inslag, men jag tror dock, att man icke skall överdriva deras betydelse. Men om man icke överskattar deras betydelse, förstår jag inte, varför man ur pacifistisk synpunkt anser nödvändigt att gå i härnad mot värtjänsten. Vad är det som värtjänsten egentligen bjuder? Jag har här en liten översikt, gjord av den, som framför andra har kontrollen över värtjänsten. Jag skall icke gå in på detaljer utan bara nämna att för gossarnas del ingå lägertjänst, orientering, observations- och rapporttjänst, olycksfallsvård, luftskydd och brandtjänst, undervisning i naturvård, livräddning, hemsjukvård, ledarutbildning o. s. v. Jag tror att det är saker som alla skolpojkar tycka vara roligt att veta något om.

Om jag får upptaga tiden med en redogörelse för vad flickorna få lära sig, tror jag att i varje fall riksdagens kvinnliga ledamöter skola säga sig, att det är en ovanligt nyttig undervisning den kvinnliga ungdomen i de högre allmänna läroverken får. Det är luftskydd, olycksfallsvård och livräddning, hemsjukvård, lägertjänst, observations- och rapporttjänst, terrängövningar och orientering samt en övningsgren som innefattar många olika moment, rubricerade såsom organisation, film, föredrag m. m.

Vi se, att det är många fredliga sysselsättningar som inrymmas i denna värtjänst. Jag tycker därför, att det icke är motiverat att från pacifistiska synpunkter draga ett blodigt svärd mot hela denna institution.

När vi diskutera denna sak i första kammaren var det en av talarna som framhöll, att man här i landet inte längre skulle tänka i krigets kategorier. Ja, mina damer och herrar, vi äro i den situationen, att vi måste tänka både i fredens och i krigets kategorier. Vi ha fred, men vi veta ingenting om vad som kan komma. Men en sak är säker: hur mycket vi än äro besjälade av höga ideal måste vi i alla fall handla efter fakta, efter omständigheter, efter realiteter. Det är med hänsyn därtill som jag, mina damer och herrar, skulle vilja skänka mitt förord till den uppfattning som kommit till uttryck i utskottets utlåtande.

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Herr Persson i Vinberg: Herr talman! Det är som statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet sade, att vi ha sett realistiskt på denna fråga, och vi ha nog inte alltför mycket präglats av pacifistiska känslor, när vi skrev motionen. Men det är å andra sidan på det sättet att vi inte kunna så där lättvindigt vifta bort de besvärligheter, som målsmän ha på grund av denna värtjänst. Det är främst de målsmän som bo långt ifrån läroverken och skolorna, som äro tvungna att räkna med ekonomiska realiteter, och det är tyvärr ganska många som befinna sig i den situationen. Man får inte förbise att många av dessa föräldrar underkasta sig en spartansk livsföring för att kunna ge barnen en gedignare utbildning än de själva fått.

Jag skall inte vidare förlänga debatten men vill bara yttra ett par ord till, då statsrådet anser att ett bifall till reservationen skulle innebära, att man ute i landet kommer att säga att detta betyder att faran nu är över. Liksom beslutet om värtjänstens införande inte ens av dess tillskyndare betraktats som någon upprustning, så kan ju inte heller ett bifall till motionen betraktas som en avrustning. När exempelvis allmänheten i dagens tidningar får läsa, att statsministern bebådar en höstriksdag, därför att man bland annat skall behandla beredskapens inskränkning, så tror jag att detta i lika hög grad kan betraktas som en signal till att faran är över.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Jag skall inte för min del gå in på någon diskussion om det materiella underlaget för värtjänsten. Det är alldeles onödigt. Men jag vill gärna säga det, att om det är en stark opinion här i riksdagen emot värtjänsten, så ligger det i sakens natur att det bör tagas hänsyn till den. Detta å ena sidan. Å andra sidan måtte det väl ändå förefalla såsom varande något i panikens tecken om riksdagen med anledning av en enskild motion skulle utan någon utredning gå åstad och på en gång stryka ett streck över denna verksamhet. Nog bör väl ändå riksdagens ledamöter kunna ge sig till tåls tills här har skett en utredning, vilket utskottet nu begär. Då kommer materialet på bordet, då få både anhängare och motståndare ett material att stödja sig på, och då kan det bli en mera saklig bedömning av frågan än vad som i dag är möjligt. Jag kan inte hjälpa det, men nog tycker jag, att om andra kammaren nu skulle gå åstad och utan något verkligt övervägande vidtaga en ändring härvidlag, skulle detta beslut präglas av ett visst drag av ovärdighet. Jag tycker nog ändå att åtminstone alla de ledamöter i kammaren som en gång röstat för värtjänsten skulle anse det vara rejälast, att man hade en dokumenterad erfarenhet att stödja sig på innan man ändrar sin mening.

Jag hemställer om kammarens bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade sig herr talmannen anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Sundström i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 146 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Bergström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 88 ja och 108 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under sjätte huvudtiteln, avseende anlagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45; samt

från bevillningsutskottet:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *Liedberg* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 576, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 256, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.28 em.

In fidem
Sune Norrman.